ANUL II No. 6-7-8

10 Martie-10 Iulie 1955

Carpaţii

Director: Aron Cotrus

REVISTA CULTURALA

Redactor: Traian Popescu

PARODIA LUI DORIAN GRAY N. D. COCEA

Da, dragul meu. S'a făcut. Se poate altfel? Ai perfectă dreptate.

Şi ochii lui mari, albaştri te priveau zâmbitori, inundaţi de cea mai impecabilă sinceritate. Dar N. D. Cocea minţea, cu repeziciunea cu care rostea cuvintele, minţea cu o dezarmantă sinceritate. Aşa l-am cunoscut în toamna lui 1914 şi neschimbat a rămas. La el minciuna nu era o formă embrionară a unei fantezii, un salt al imaginaţiei peste contururile vulgare ale realităţii; pentru N. D. Cocea minciuna era un expedient, un mijloc de a se strecura ca un ţipar din strânsoarea aspră a unor obligaţii. Se minţea pe el, cum minţea pe toată lumea. Dar nimeni nu'i purta rancună; prietenii, cunoscuţii se deprinseseră cu eternele lui asigurări care nu asiguru decât lipsa lui de seriozitate în toate manifestările.

S'au întrecut ursitoarele să-i dăruiască din plin: inteligenţă, talent, seducţie, dar au uitat să-i dăruiască şi simţul moral, astfel că toate podoabele spiritului au fost în zadar. Ca împins de un demon, omul s'a înverşunat împotriva lui însuşi, a dat cu tifla societăţii, a ştrengărit provocător pe toate maidanele, fără să-şi dee seama că toate atitudinile lui nu-l diminuau decât pe el. Ii plăcea să scandalizeze, să uimească prin îndrăsneala cu care sfida "minciunile" convenţionale, adică ceace formează un minimum de ţinută, acel minimum necesar oricărei societăţi omeneşti.

Voit şi-a creiat legenda de om vicios, de permanent conspirator contra ordinei sociale, de fioros revoluţionar, de perversitate sexuală, de rafinament decadent şi în dosul acestei legende se ascundea doar un burghez care îşi bătea joc de moravurile burgheze ca să se amuze. N. D. Cocea nu a crezut în nimic, nu a respectat nimic, a ţinut să fie până la sfârşitul vieţii un incorigibil giumbuşlucar; nerespectând pe nimeni şi nimic, era firesc să nu se respecte nici pe el, şi fără să-şi dee seama, nimeni nu-l mai lua în serios. Cu ce înverşunare s'a anulat N. D. Cocea, cu ce stranie voluptate s'a dat în spectacol, ca şi când se temea că a mai rămas o vagă stimă, că mai existau naivi cari îl mai puteau lua în serios. Biet clown al sentimentelor, al ideilor, folosind mereu aceleaşi marafeturi, executând aceleaşi tumbe până ce banalele lui artificii nu au mai interesat pe nimeni, N. D. Cocea şi-a devastat, cu exuberantă demenţă realele lui însuşiri.

Oscar Wilde a imaginat pe Dorian Gray, un romancier român ar putea să scrie, luând pe Cocea ca model, un Dorian Gray fără tragism, un Dorian Gray măscărici, tăvălind în noroiul vulgarităţii tot ce are un om ca nobleţă spirituală. Un destin care te întristează, o autodistrugere care te îndurerează, intrigându-te prin jocul de lumină şi umbră al straniului personaj.

Aparţinea uneia dintre familiile româneşti de cele mai bune condiţii. Mama lui, născută Nicorescu, se trăgea dintr'un neam de boeri ale căror hrisoave se adâncesc în istoria Moldovei până la Ştefan cel mare; tatăl lui, a fost general, înutr'o vreme în care generalii se numărau pe degete. N. Iorga aminteste în "Chilia şi Cetatea Albă" printre marii negustori din epoca lui Ştefan cel mare pe Armeanul Cocea din Suceava, care întreţinea relatii intinse cu străinătatea. Nu se pot imagina condiţii mai prielnice spre a debuta în viaţă un tânăr de excepţională inteligenţă, de sbenguitor talent. N. D. Cocea s'a declarat insurect contra a tot ce îi punea la dispoziţie norocul de a aparţine unei minorităţi răsfăţate de toate privilegiile. Nu o insurecţie care îşi afla origina într'un sentiment profund de justiţie socială, sentiment care poate creia un sfânt ca Francisco de Assisi sau un revoluţionar ca Tolstoi şi Kropotkin; N. D. Cocea avea, dincolo de banala frazeologie a unei demagogii revoluţionare, o rece, o egoistă indiferenţă faţă de tot ce depăşia propriul lui interes; insurecţia lui era doar un artificiu ca să provoace interesul, un mijloc folosit ca orice actor. Avea 20 de ani când a publicat—semnând Nely—un roman "Poet-poetă", accentuând naturalismul de tip Zola, dând descrierii exceselor sexuale o trivială exuberanţă.

Era încă timid, provoca sub pseudonim.

La premiera dramei lui Victor Hugo, "Hernani", spre a zăpăci pe vrăjmaşii romantismului, Théophile Gautier a venit înbrăcat cu o jiletcă vişinie. "Epater le bourgeois" a rămas lozinca acestei ofensive a romanticilor. O invizibilă jiletcă vişinie a ţinut să poarte N. D. Cocea, spre a scandaliza o societate cât se poate de tolerantă.

După ce şi-a luat licenţa în Drept, a fost numit judecător de ocol în judeţul Putna. In timpul studenţiei luase contact cu mişcarea socialistă. Il atrăgea această mişcare în măsura în care provoca îngrijorări, tulbura calmul burghez, irita conformismul mediocru. Ca magistrat într'un obscur sat, N. D. Cocea se plictisia. Monotonia codurilor, neînsemnătatea pricinilor care veniau să fie rezolvate de judecător, toată atmosfera îl aţâţa să-şi satisfacă o ştrengărească plăcere de a da cu tifla solemnităţii justiţiei pe care o reprezenta. Hotăririle judecăzorului Cocea păreau că anticipează spiritul justiţiei din republicile populare: motivarea fiecărei sentinţe era inspirată din considerentele luptei de classă. Când aceste hotăriri au ajuns spre judecată la o instanţă superioară, fatal scandalul s'a produs şi judecătorul destituit. Exact ceace căutase Cocea: să primească un cetificat de autenticitate revoluţionară.

In 1909 a scos revista "Viaţa socială". Ca publicaţie socialistă nu aducea nimic nou, ca revistă literară lansa două nume: Tudor Arghezi şi Gala Galaction. Imi amintesc ce puternică impresie a produs poezia lui Arghezi "Ruga lui Satan", de o noutate ca inspiraţie, ca ritm:

Infinit, infinit,
Coboară-te în mine,
In sunet prelungit.

Sau altă poezie: "Sfârşitul toamnei":

O! cine ar zice că pe aici
Au fost vre'odată flori
Privighetori,
Şi cărţile citite cu ochii mici
In câte latele panglici
Intorsu-s'au de atâtea ori?

O factură nouă, un conţinut emotiv care dădea un accent original lirismului obosit, monoton al poeţilor formaţi în atmosfera "Semănătorului". Tudor Arghezi era cunoscut doar în cercul restrâns ai puţinilor cititori de la "Linia dreaptă", o revistă mai mult de cât confidenţială. N. D. Cocea i-a prezentat cu entuziasmul lui contaminant. Gala Galaction a publicat acea nuvelă de o tematică nouă: "De la noi la Cladova", prezentând un alt exemplar de preot decât cei cu care ne deprinsese Mihail Sadoveanu. I-a urmat o altă nuvelă "In pădurea Cotoşmanei".

La revista lui Cocea au defilat şi alte numei noui: Ion Minulescu, N. Davidescu, V. Demetrius (ale cărei poezii au fost strânse într'un volum "Canarul Mizantropului"). Cronica dramatică era scrisă cu multă vioiciune şi spirit critic de N. D. Cocea; cronica literară, critica socială precum şi condiţiile technice, gustul ales aflând eleganţa simplicităţii, au făcut din "Viaţa socială" cea mai isbutită publicaţie. Dar nu această revistă i-a dat lui Cocea răsunătoarea audienţă a publicului, ci "Facla", revistă de polemică politică.

Titlul era traducerea unei reviste similare socialiste germane "Die Fakel", obiectivul: mişcarea naţionalist-antisemită a lui N. Iorga şi A. C. Cuza. O excelentă echipă de publicişti: C. Graur, Josif Nădejde, S. Labin, St. Antim, Al. Filimon (Al. Filipescu), H. Streitman, complectau pe N. D. Cocea şi T. Arghezi care semna Ex-ieromonahul Iosif Theodorescu. Revista apărea săptămânal, având în fiecare număr un portret ilustrat de Izer.

Era un nou stil gazetăresc, o formă literară plină de vioiciune, imagini îndrăsneţe, colorate, caracterizări scurte, vocabular viguros.

"Facla" făcea un adevărat masacru al celebrităţilor. N. D. Cocea sub semnătura Nicoară al lumii, prezenta portrete care puteau rivaliza cu cele mai isbutite pagini din pamfletarii francezi. Fraza avea un desen sigur, invectiva sonoritatea unui pocnet de bici sau şuerătura unei cravaşe, solemnitatea personajului era luată în ri-

(Urmează in pag. 3.)

TESTAMENT

Pământ străbun, din răsărit de soare,
Belşug de grâne, cântec şi azururi,
Trăirea noastră'n lume-i trecătoare,
Ci numai tu vei dăinui de-apururi...

De-o fi să nu ne'ntoarcem niciodată,
Tu să-i aduni pe cei ce vor rămâne
Şi să-i îndemni spre zilele de mâne,
Să creadă, să râvnească, să se bată...

Un neam pe lume-atâta luminează
Şi-atâta stăpâneşte cu dreptate,
Cât poate prinde'n sabia vitează
Şi până unde dragostea-i străbate.

Atunci când şi-or tăia sub zări hotare
Să tencuiască pietrele cu sânge,
Cetăţile măririi viitoare
Să nu le poată nimenea înfrânge.

Să treci din neam în neam acest cuvânt,
Din casă'n casă şi din nume'n nume,
Că noi pe tine te-am iubit pân'la mormânt
Şi alta n'am avut mai scump pe lume.

VASILE POSTEUCĂ.

«RAPSODA DE LA LATINIDAD»

Nu putem lăsa să treacă nemenţionată o mângâietoare victorie românească: decernarea premiului internaţional de poezie poetului Aron Cotruş, pentru poema Ramon Lull.

Concursul a fost organizat de Societatea Lulliana din Palma de Mallorca. Au participat la acest concurs poeţi spanioli, catalani, francezi, italieni, amintind ceva din atmosfera de idealism şi poezie din epoca în care la un concurs similar organizat de Felibrii, Fréderic Mistral, marele poet de limbă provensală, decerna premiul lui Vasile Alexandri pentru "Ginta latină".

Au trecut de atunci trei sferturi de secol. Atunci România era o ţară care reintra în istorie după ce îşi scuturase lanţurile vasalităţii; premierea lui Vasile Alexandri a prilejuit un unanim sentiment de mândrie naţională. Era acest entuziasm românesc aşa de sincer, de spontan, că poetul putea să audă bătăile de inimă ale întregei naţiuni scandând obşteasca bucurie. Astăzi ţara noastră stă sub stăpânirea câinească a Ruşilor, în Basarabia satele rămân pustii, Românii fiind mânaţi spre pustietăţile din Kazakistan, la o depărtare de 3.500 de klm. de Nistru. Un halucinant Pohod na Sybir extermină orice urmă românească în Basarabia.

Puţini şi risipiţi cum suntem în această amară pribegie, încovoiaţi de necazuri, adesea cu sufletul chinuit de îndoială, întoarcerea apărându-ne ca Fata morgana, nu mai avem entuziasta receptivitate de odinioară.

Şi totuşi momentele se suprapun: la Palma de Mallorca, într'un concurs internaţional de poezie, premiul l-a obţinut poetul român Aron Cotruş, aşa cum odinioară la Montpellier, Vasile Alexandri primea cupa poeziei. In buchetul de crini auriţi pe care l-a primit Aron Cotruş, noi vedem o consacrare menită să legitimeze o tresărire a mândriei româneşti.

In întregime consacrat poeziei, dând impresiilor, emoţiilor, o rară vigoare de expresie, poetul Aron Cotruş reprezintă în lirica românească una dintre cele mai originale personalităţi. Impetuozitatea accentului său aşa de natural, dă versurilor o mişcare, o cuceritoare energie; cuvintele se succed încărcate de emoţie, redând cadenţa unui sentiment dominant: iubirea de cuprinsul Daciei.

In acest exil, poezia lui Aron Cotruş este o continuă chemare spre meleagurile româneşti, răscolind în sufletele noastre tot ce poate să împiedice uitarea, să împrospăteze credinţa în perspectivele luminoase ale aprigului destin românesc. Versurile lui aspre ca o sarică de cioban pe care îl biciuie toate furtunile, au o factură virilă. Poet optimist, Aron Cotruş redă în ritmul poeziei ceva din vitregia existenţei noastre de naţie aşezată la răscrucea tuturor răutăţilor. Nu exagerăm dacă spunem că poezia lui vrea să redea asenţa destinului românesc.

Această originalitate de expresie a impresionat când poemele lui au fost tălmăcite în limba spaniolă; critica literară i-a adus cele mai mari elogii. "Rapsoda de la latinidad" a fost titlul ce i s'a decernat celui care prin versurile lui dăltuite aminteşte existenţa eroică de sentinelă a latinităţii în faţa imensităţii slave, existenţă care dă sensul şi conţinutul spiritual al neamului românesc.

Cei grupaţi la revista "Carpaţii" încercăm o reală mândrie publicând poema "Cântec lui Ramon Lull", pentru care a primit premiul internaţional de poezie. Şi mândria noastră va fi împărtăşită şi de cititorii noştri.

TRAIAN POPESCU

CANTEC LUI RAMON LULL

Ce mi te-aduce atât de aproape
de peste amarele timpului ape?!
Ce tainică mână atoatestăpână,
spre zările tale înalte mă mână:
pașii să-ți număr, greu, urmă de urmă,
acum când pământul mormântul și-l scurmă,
când nu știe-o ziuă cealaltă ce-aduce,
când trec înainte, din răscruce'n răscruce,
și pașii din glie sângerând mi-i desgrop,
să'nfrunt în picioare și noul potop?!
Spre aspru îndemn și spre întărire,
ca de peste fire
corabia ta albă printre sorburi străbate,
spre greaua și stearpa-mi pustietate,
adusă, ca'n basme, de-a apelor voe,
ca'n vremuri apuse, corabia lui Noe...

Parcă s'aprinde și, ușoară, se rumpe
din Atlantide de pietre scumpe...
Mallorca se smulge din zare, și vine
goală în soare, și lin, către mine...

Fii binevenit cu Domnul Dumnezeu,
pe țărmul sălbatic al gândului meu:
pe fruntea-mi zadarnică, peste pașii mei șterși,
ploi de argint și lumini să reverși,
și răcoare de rouă peste ochii mei grei,
cu-ale pământului vii pânze pe ei!...

Cu gândul, cu pasul, grăbit și fierbinte,
pe toate potecile tu îmi ieși înainte:
pe suișuri de munte și pe țărmuri de ape,
departe și-aproape
cu sufletul aprig, de arșițe ars,
ca Saul din Tars,
după'ntâlnirea întru foc și 'ntru scrum,
pe dârzul și dreptul Damascului drum...

Titanic sihastru, năvalnic atlant,
cu uitătură de diamant
și cu frunte de sfânt,
ajuns ca din margini cenușii de pământ,
ia-mă'n corabia-ți, și dorul meu du-l,
spre-a tainelor taină, fericitule Lull!...

* * *

Prin a anilor pulbere, prin zări de prăpăd,
ca'n visuri mărețe eu, falnic te văd:
prieten în zale, de crăese și crai,
vulcan de mândrie, așa cum erai...
Privirile spunu-mi cu mii de săgeți
din ochii-ți semeți,
că fruntea de piatră nu ți-ai fi plecat
în fața niciunui pământesc împărat...

Sângele-ți subt sprinteni pinteni de jind,
ale vieții zăgazuri le izbea clocotind,
în îndrăsneli fulgerătoare,
peste-ale datinei neclintite hotare:
ce adăpostea Mallorca mai rău,
strânsu-s'a parcă în sbuciumul tău,
care'n năvalnica ciudă-a oricui,
voia să trăiască după toanele lui...

Dar, într'o noapte—mare 'ntre toate—
în alba căminului singurătate,
privirile-ți mândre căzură în jos
subt ochii blânzi, limpezi ai lui Cristos,
care venit-a să te vadă, ca'n vis,
pe uși ce nu s'au mai închis...

Și 'ntr'o răpire—fior care 'nghiață—,
într'o năprasnică schimbare la față,
scurt desbrăcatu-te-ai de cel care-ai fost
și-ai căutat în furtuni adăpost:
dincolo de bucurii pământești și de păsuri,
cu nemărginirea, pe culmi, să te măsuri.

Porți de lumină ai simțit că se rup
spre Cel-fără-Trup,
spre Cel fără masă și căpătui,
ce ține pământul în mânile lui...
Ce taină putut-a de-odată să spargă
temnița mută, și oarbă, și largă,
între cel care-i fost și 'ntre cel ce rămâne,
drept ca un cedru peste ziua de mâne?!...

Scris fostu-ți-a ție, pe semne, așa,
în al lumilor rost nepătruns, undeva:
drumul-pod uriaș peste hău
până'n Bugia sfârșitului tău,
sfârșit ce-a fost doar roșu pas întins
spre taină și spre necuprins...

Iute, cu vrere mai tare ca piatra,
lăsatu-ți-ai regele, copiii și vatra:
acel pământesc, înflorit adăpost
al omului mândru și mănos, care-ai fost,
și singur plecat-ai, ca dintre ruine,
trântind ale tihnei largi uși după tine,
ca unul ce caută și, în grabă, împarte
reci bunuri ce poartă pecete de moarte...

* * *

Ca o umbră robită, gându-mi te ține
pe-oriunde-ai umblat după tine...
Iți caut pribelnic și trist pân' departe,
pașii de foc, peste timp, peste moarte...
C'un palid călugur de neam mallorchin,
pe căi neumblate, mă pierd și mă'nspin,
și tot căutându-te, mă caut mereu
pe toate drumurile spre Dumnezeu!

Muntele Randa îl sui, și mă 'ntreb:
fostu-ți-a oare Sinai ori Horeb?
Ce șoapte, mai presus de gând și de glas,
în suflet de-atunci ți-au rămas?
Lumina prea mare oare orbi nu ne lasă?
Nu ne aprinde și creștet, și casă?
Nu ne aruncă fără 'ndurare
unde-i prăpădul și golul mai mare,
și gândul, ca de-o haină cumplit de săracă,
de veac și de trup ni-l desbracă?
Nu ne smulge din zilele maștere
spre-o nouă și serafică naștere?

Minte de om urmări nu te poate,
în cea mormântală singurătate,
pentru vulturi făcută, și pentru îngeri,
în care tu vrut-ai să veghezi și să sângeri,
să te 'ntâlnești pe drumul lung și greu
față în față cu Dumnezeu.

Subt jocul de fulgere al marilor taine,
gândul mai poate cuvinte să 'ngaime?
Pas de pas eu mă pierd pe unde ai mers
ca un neostenit profet, prin univers:
subt uitătura-ți împărătească,
nisipul și piatra să le faci să rodească;
lumini din lumini să înmănunchi,
Saharele toate să cadă'n genunchi,
și să-și îndrepte uităturile'n zare
spre soarele vieții, ce din Roma răsare...

* * *

Poteca aleargă, coboară și sue:
parcă-aș călca pe foc și pe cuie,
singur, pe sprintenul drum, care duce,
drept către cer și către cruce...

Să-mi schimb în piatră, patul și perna,
dus să pot dormi ca un Blanquerna,
subt botezul ploilor, în cântecele vântului,
cu inima lipită de inima pământului?!...

Intre burueni, pe cari a zugrăvit mereu,
noapte de noapte, chiar Domnul Dumnezeu!
semne ascunse, silabe pribege,
pe care doar îngerii le-ar putea înțelege,
cărți mai cât stâncile, sonore și grele,
căzut-au, parcă de sus, dintre stele,
pământul întreg să-l preschimbe'n amvon
pentru glasu-ți de tunete, fericite Ramón!...

Parcă din mii și mii de oglinzi
a sufletului albă mână mi-o 'ntinzi,
și'n șoapte ușoare, când calde, când reci,
peste auzul meu te apleci,
și eu, ca doborît de simun, și năuc,
uit întrebările ce le-adun și le-aduc
dela părinți de părinți,
ce pe niște crâncene junghiuri fierbinți...

In asprul tău mers către soare-răsare,
spre stepele oarbe, și pânditoare,
pe cari, ca un Crist, tu ai vrut să le 'nfrunți,
călcat-ai tu cumva și prin munții cărunți,
pe unde duceau-și greu traiul înainte
Dacii, de cari tu aduci-ți aminte?!...

* * *

Lumea'n Catedrală ai vrut să o schimbi,
și'ntr'o singură limbă ale lumilor limbi;
să scrii pe latinie ca în grai catalan:
cărți mai presus de Talmud și Coran,
precum ca să'nțeleagă cei ce nu înțeleg,
spre Roma să se 'ntoarcă pământul întreg,
spre piatra unde Petru piciorul și l'a pus,
pecetluind cu sânge porunca lui Isus.

Ah, cum te-aș fi vrut alb, etern Deceneu,
în amarnicul sbucium al neamului meu:
peste-atâtea asupriri și strâmbătăți,
drumul spre Roma să i-l arăți
și'ntre iuți prădălnicii și pânde pământești,
în statornicia lui să-l crești, să-l oțelești!...

* * *

N'a cunoscut sufletul tău, nici sandala,
urâtul ce nărue și osteneala...
Mers-ai pe corăbii și umblat-ai pe jos
după blânda poruncă a lui Cristos,
cu suflet aprins, cum nimeni n'a mai mers,
să pui stăpânire pe timp și-univers
și'n cucernicii atotbiruitoare,
să i-l așterni, în genunchi, la picio-
Celui dintâiu care,
ce pus-a moartea pe veci subt călcâiu...

Nu'n zale și cu lucie armură de fier,
ci cu inima'n mână, sărac și stingher,
ai mers tu, navalnic, cu genunchi de oțel,
și cu priviri de copil, după El,
visând să împăciui cu sufletul, trupul,
și mielul cu lupul,
Africa, în loc de suliți și plumbi,
s'o 'nvingi cu-al cuvântului sbor alb de porumbi,
și pe totdeauna să 'nfrățești întru Cristos,
pe toți cei de sus cu toți cei de jos;
să trezești subt pasul tău enorm,
flacările cari în piatră dorm
și peste pași și patimi pământești,
Montserrat de azur, spre-arhangheli să crești...

* * *

In sufletul meu, flămând și înnoptat,
Randa se înalță ca un nou Ararat
și de-ale vântului vii, vâjietoare săgeți,
scurt mi se 'ntunecă ochii ca beți.
S'a mai întors cândva gândul tău înapoi,
spre Palma de aur și de noroi,
pe-ale cărei mohorâte-ori însorite uliți
ți-ai plimbat privirile ca niște suliți?!

Ce șoaptă, mai presus de vedenii și vis,
în desmărginire, drum alb ți-a deschis?
Poduri eu caut, spre nepătruns,
între ce-ai fost și ce ai ajuns,
și chei, cari deschid
al tainelor zid,
dar, orb și olog, drumul meu verde,
în crunte desișuri de bezne se pierde...

Rapsod al luminii atotmântuittoare
și-al gândului sprinten și făr'de hotare,
dârz tu suit-ai din stâncă în stâncă
pe piscuri de flacără, ce nu erau încă,
pe-unde nu sunt desbinări și nici moarte,
și una-i tot ce-aicea ne desparte...

Ce fulgere fruntea măreață ți-o'nimbă,
de mută rămâne sărmana mea limbă
și pana tocită în mână îmi înghează,
când gându-mi se 'ntoarce spre schimbarea-ți la față!...

Te văd ca'n vedenie, te văd ca în vis:
pisc peste zările cuvântului scris,
cu asprul toiag fără-astâmpăr al vântului
bătând la surda poartă-a pământului,
și'ntr'o fulgerare, care dă fiori,
visând cu simunul să te măsori,
de parcă-ai veni de pe culmea Calvarului,
în ochi cu ascunsele puteri ale harului...

Pe unde călcat-a sandala-ți umblăreață
visat-ai să se schimbe pământul la față:
l'ale Romei porunci și 'ntr'aripate cuvinte
lumea întreagă să iee aminte,
ca prin minune,
dela soare-răsare pân'la soare-apune,
și fără porniri și potrivnice șoapte,
din miazăziuă la miazănoapte...

Ai sămănat în furtuni, cu pumn puternic, fierbinte,
albastre uragane de cuvinte,
printre fulgere și printre ploi de diamante,
ca un sublim, ne'nduplecat, iberic Dante!...

Ah, cum ar fi nflorit între mânile-ți dârje
a lui Sfântu-Petru cârje!...

Și Roma, cât de neînvins s'ar fi întins,
peste tundre și Sahare 'n necuprins,
pân' l'ale pământului neguroase hotare,
c'un singur păstor și o turmă, subt soare!...

Și, poate, într'o bună zi, din asprul Răsărit,
pe tronul pământului s'ar fi suit,
vr'un uriaș pietros anume uns de Dumnezeu,
din oarbele străfunduri ale neamului meu...

Madrid, 1950.

ARON COTRUȘ

In noi toti urias reinvie...

In noi toți, uriaș reînvie
Horia, ca de foc și de cremene:
împotriva-ți, smintită și trufașă Rusie,
crâncenă ură și răsmeriți să semene!...

In veacul acesta, ce se sbate și moare,
în crunte și zănatece cumpene,
o roșie roată, cât țara de mare,
trupul si sufletul rumpe-ne!...

Dar de-om rămâne sub curmele-i crâncene,
cu trunchiul și brațele țapene,
corbii prăpădului sfâșie-ne, mânce-ne,
și iadul în bezna-i îngroape-ne!...

De încleștări pe viață ori moarte,
neam al meu, ca'n povești, tu călește-te:
gloanțele lor, ca nimicuri deșarte,
să ni se spargă, fără urme, pe creștete!...

In noi toți, uriaș reînvie
Horia, ca de foc și de cremene:
împotriva-ți, mișelnică și oarbă Rusie,
ură făr' de margini și răsmeriți să semene!...

Stramta-i curma malului

Strâmtă-i curma malului
grea mânia valului...
Vai de pasul calului!...

Dar nu-i vina locului,
nici a nenorocului,
ci e vina focului,

Ce-arde'n jarul dorului
și'n flacăra zorului,
pieptul călătorului,

Care-și lasă spinului,
spinului străinului,
toți arginții chinului...

Și-asemenea fumului,
uită'n lungul drumului,
în zarea sudumului:

Volburile anului,
lacrimile-aleanului
și-amarul amanului...

N. D. COCEA

dicol aşa cum un joben este înfundat cu o lovitură de pumn pe capul unui domn foarte pretenţios. N. D. Cocea ştrengăria cu exuberanţă, da tifle cu satisfacţia unui copil pus să facă pozne, scotea limba în loc să se adreseze respectuos, punea în praştie pietricele colorate cu cerneală spre a lăsa pete comice pe obrajii celui vizat.

T. Arghezi luase în primire biserica ortodoxă. Rând pe rând Mitropoliţii, Episcopii, Arhimandriţii, erau tăvăliţi în noroi, intimităţile lor, adevărate sau născocite, erau date în spectacol cu o violenţă trivială fără precedent. Călimara răspopitului era o căldare cu lături svârlite voiniceşte asupra camilafcelor episcopale. Şi cititorului i se destăinuia că Mitropolitul Moldovei "îşi fierestrueşte degetele de la picioare pentru a simţi plăcerea de a mirosi jegul", că Episcopul Sofronie Vulpescu, când era preot în Ialomiţa, a ascuns o iapă de furat în altar şi de aceea i-a rămas porecla "Popa iapă", că nu ştiu care Episcop suferea de blenoragie, iar altul se hârjoneşte voluptuos cu călugăriţele. O orgie de trivialităţi care nu utiliza cel puţin forma literară a pamfletului, aveau efect prin simpla lor înşiruire crudă, vulgară. Nimeni nu ar fi putut recunoaşte în acest hârdău plin de lături şi murdării, pe poetul de aleasă inspiraţie, T. Arghezi.

"Facla" avea seducţia unei reviste de totală, anarhică negaţie. Const. Graur, S. Labin şi St. Antim îşi rezervaseră pe N. Iorga şi A. C. Cuza. In notiţe sau articole scurte, muşcătoare, mişcarea naţionalist-democrată, centrele studenţeşti, erau ridiculizate; o perfectă ironie descompunea retorica naţionalistă, d i s o c i a antisemitismul. Succesul "Faclei" se datoreşte acestui spirit de frondă, zeflemelei distilate, negaţiei folosită cu mare meşteşug. Evident, partidul socialist era singura mişcare elogiată.

N. D. Cocea a publicat o serie de portrete: I. C. Frimu, Ecaterina Arbore, C. Rakovski, Toma Dragu.

In 1912, "Facla" a publicat un articol "Ploşniţa" semnat Al. Filimon, în care era atacat regele Carol I cu o violenţă conţinută, invectivele fiind calm gradate; articolul se desfăşura într'o cadenţă demnă de cele mai frumoase pagini din Tacit, împrospătând amintirea campaniei duse de Gheorghe Panu prin "Lupta" contra regelui Carol.

De multă vreme prestigiul regelui Carol I impusese respect unui popor din firea lui dispus să critice. Răscoalele din 1907 şi nemiloasa lor represiune au întunecat jubileul de 40 de ani de domnie. "Adevărul" desvăluise, după documentele avute la dispoziţie, toate "ororile inutile", toate excesele unei represiuni sălbatice, făcând direct răspunzător pe rege, ca şef al armatei. Const. Mille nu uita ca aproape în fiecare articol să numească pe regele Carol "eroul de la Hodivoaia", un sat din judeţul Teleorman, ras cu tunurile. Dar toată campania "Adevărului" nu atinsese gradul de violenţă al articolului "Ploşniţa". In urma marelui răsunet, "Facla" a trebuit să scoată mai multe ediţii, aşa de mari erau cererile.

Guvernul conservator prezidat de reacţionarul Petre P. Carp, a refuzat să deschidă acţiune publică de lèse-majestate, respectuos faţă de libertatea presei. Stilul slugarnic faţă de coroană, este o inovaţie a aşa zisei democraţii româneşti.

Un proces a existat totuşi: ministerul de răsboiu a cerut să i se indice autorul articolului pentru a fi dat în consiliul de reformă, dacă era ofiţer de rezervă. Al. Filimon-Al. Filipescu, s'a speriat; N. D. Cocea, ca director al revistei, şi-a asumat întreaga răspundere, declarându-se autor al articolului. Şi-a pledat singur procesul cu tot curajul. Sentinţa: reformat şi şters din controalele armatei. In 1913 Al. Filimon a luat parte ca ofiţer de rezervă, la campania din 1916, în luptele de la Turtucaia şi a murit. Curajul a servit pe N. D. Cocea.

Soarta îi surâdea ştrengarului publicist. In 1912 s'a căsătorit cu fata lui Constantin Mille, directorul şi proprietarul întreprinderilor "Adevărul". Un interview luat lui Petre P. Carp, căzut de la guvern în urma procesului intentat de guvern concesiei acordate Societăţii de tramvaie, concesie dată de Vintilă Brătianu, ca primar al Capitalei, unei întreprinderi liberale, a pus într'o lumină nouă însuşirile de gazetar ale lui Cocea.

După ce a rostit în Cameră faimosul discurs în care a stigmatizat cu fierul roşu concepţia liberală de a confunda interesele Statului cu interesele partidului, Petre Carp a demisionat şi s'a retras la Ţibăneşti.

N. D. Cocea s'a dus la reşedinţa lui Carp şi în locul unui interview sec, succesiune de întrebări şi răspunsuri, el a redat atmosfera, spiritul omului politic învins, izolat, invadat de scepticismul şi amărăciunea celui care vedea mai adânc în structura şi funcţionarea unui organism social, distingând isvoarele de infecţie. Pentru orice istoric care ar vroi să redee atmosfera vieţii publice ca şi primele tresăriri ale unei conştiinţi politice în faţa devastărilor unui politicianism care tindea să transforme guvernarea într'un mijloc de exploatare a Statului, interview-ul luat de N. D. Cocea lui Petre Carp este un document capital.

In acea vreme haiducea prin Nordul Moldovei un ţăran numit Pantelimon. Un răsvrătit social, omul care rămăsese prizonier penal al primei greşeli nu săvârşia însă crime, iar din produsul jafurilor ajuta ţăranii nevoiaşi. Ajunsese terorarea celor bogaţi şi mângâierea celor necăjiţi. Jandermeria mobilizată, poterile organizate, n'au isbutit să-l prindă.

Intr'o epocă în care nu existau evenimente internaţionale importante, ziarele erau obligate să dee o exagerată atenţie chiar unui fapt divers, numai să poată oferi o temă pentru un reportaj sezaţional. Sinuciderea unei şcolăriţe care s'a asvârlit în gara B. M. în faţa trenului, a fost folosită de ziarul "Minerva", spre a alimenta o serie de reportaje de un vulgar patetism, creiind o adevărată epidemie de sinucideri în aceleaşi condiţii şi în acelaş loc. Era epoca în care cel mai popular scriitor era Vasile Pop, care publica în editura "Minerva" romane cu titluri sugestive: "Cum iubeşte o fată", "Prin vraja dragostei", etc. Mihai Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, Emil Gârleanu, nu isbutiseră să aibă succesul de librărie al acestui scriitor de o mediocritate cursivă care satisfăcea romantismul simpluţ al fetelor din şcolile profesionale şi chiar din licee.

Const. Mille cu rarul lui simţ gazetăresc şi-a dat seama că isprăvile lui Pantelimon puteau alimenta o serie de reportaje menite să repună problema răscoalelor ţărăneşti. Pantelimon opera în judeţul Botoşani şi era din satul Flămânzi, de unde pornise răscoalele ţărăneşti. C. Stere în 1906, într'un articol intitulat "Fischerland" denunţase trusturile arendăşeşti (tipul reprezentativ al acestei forme de exploatare era un evreu Fischer, care luase în arendă atâtea moşii în Moldova încât totalizase peste 100.000 de hectare) şi a legiurilor votate, condiţiile de viaţă necăjită a ţărănimii. Să nu ne închipuim că în urma răcoalelor ţărăneşti şi a legiuirilor votate, condiţiile de viaţă ale ţăranilor se shimbaseră radical. Prin 1911, scriitorul Dimitrie Iov a publicat câteva fragmente dintr'o lucrare intitulată "Ziarul unui contabil agricol". Fusese în 1908 contabil la una din moşile luate în arendă de Mochi Fischer şi conoscuse viaţa necăjită a satului Flămânzi. Nu se putea reda într'o formă mai sobră existenţa ţăranilor din Moldova. Iov expunea într'o formă mai realistă viaţa cotidiană a ţăranilor, decât o făcuse M. Sadoveanu în "Bordeeni", poate una din cele mai frumoase cărţi scrise de acest autor sortit să afârşească abject în literatura după normativ rusesc de speţa "Mitrea Cocor".

Pentru reportajiile asupra lui Pantelimon, C. Mille designase pe N. D. Cocea. Isprăvile lui Pantelimon au servit de pretex şi de cadru pentru o anchetă socială plină de interes; N. D. Cocea căuta să explice această reapariţie a fenomenului haiduciei. Alternând simpla naraţiune a faptelor aşa cum se petrecuseră, despuiate de orice fantezie, utilizând antecedentele celui care hoţia, N. D. Cocea contura pe pesimţite figura—evident arbitrară—a unei victime a ordinei sociale. Era o abilă pledoarie anticipată prin creierea unei atmosfere de simpatie în favoarea lui Pantelimon. Fără îndoială o inovaţie în reportaj: inteligenta prezentare a faptelor, creionarea sigură şi sugestivă a oamenilor, cursivitatea literară a frazei, totul contrasta cu reportajele analfabete ale epocei. Succesul a stârnit invidii sporite prin faptul că N. D. Cocea a isbutit să întâlnească pe Pantelimon şi să publice în "Dimineaţa", o convorbire a cărei autenticitate "Universul" a contestat-o. Ulterior s'a dovedit că într'adevăr Cocea se întâlnise şi vorbise cu Pantelimon.

Puţin timp după publicarea acestor reportaje, Pantelimon s'a predat autorităţilor. Constantin Mille a pledat în faţa Curţii cu juraţi, obţinând achitarea. Pantelimon a fost angajat portar la ziarul "Adevărul". Fiorosul bandit era un pacinic ţăran moldovan, căruia nu i s'a putut reproşa, nimic tot timpul cât a servit la "Adevărul".

Ne putem închipui ce încântat era C. Mille de ginerele lui care se dovedise o mare achiziţie pentru ziarele "Adevărul" şi "Dimineaţa". Iluziile lui Mille a fost însă repede spulberate. N. D. Cocea era fantezist şi-l ostenea o activitate de durată. Colaborarea lui la cele două ziare era capricioasă şi mai ales rară, spre exasperarea lui Mille, pentru care activitatea de fiecare zi a gazetarului intra în catechismul profesiei. Intr'o zi i-a cerut să scrie un articol, N. D. Cocea, ca de obiceiu, a răspuns: "Da, tată socrule, s'a făcut. Admirabilă temă". A doua zi, C. Mille a constatat cu surprindere că articolul lipsia; întrebându-l pe Cocea, acesta, cu cea mai mare seninătate, a răspuns că articolul este scris. Ziua următoare articolul iarăşi nu apăruse: intrigat C. Mille îl întrebă din nou, şi N. D. Cocea, cu siguranţă dezarmantă, i-a răspuns: "este sus pe masa paginatorului. Nedumerit, C. Mille, întovărăşit de ginere, s'a dus la tipografie. S'a căutat în sertare, s'a interogat paginatorul, şeful linotipiştilor, nimeni nu văzuse articolul pe care totuş N. D. Cocea susţinea că l-a scris. Mille şi-a dat seama de ce tacâm a avut parte.

Şi în acest timp, când colaborarea lui la "Adevărul" era mai mult imaginară, N. D. Cocea colabora la ziarul "Seara", al lui Bogdan-Piteşti. Se succedau articolele scrise cu o vitriolată vervă contra lui Const. Mille. Cocea se regăsia în ceace avea el mai tipic: lipsa de corectitudine sufletească. Ca să înlăture bănuielile, publica din când în când articolaşe în care ataca cu o îndrăcită vervă pe Al. Bogdan-Piteşti. Era modul, lui de a fi corect faţă de C. Mille. Exact ca în "Les deux canards", comedia lui Tristan Bernard.

Imaginativ, cu spirit de întreprindere, N. D .Cocea a scos primul cotidian dedicat exclusiv teatrului şi literaturii: "Rampa". Acum 40 de ani sportul era doar joaca copiilor din mohalale pe maidane, de aceea "Rampa" nu avea şi rubrica sportivă. N. D. Cocea scria rar, dar avea calităţi de animator: ştia să descopere talente, să le stimuleze încrederea, să le exagereze valoarea. Această generozitate în împărţirea laudelor avea şi un alt avantaj: înlocuia salarizarea, sau, în orice caz, îngăduia reduceri cât mai substanţiale, iar plata se efectua cu intermitenţe.

"Facla" începuse să obosească; articolele ex-ieromonahului Iosif Teodorescu nu mai prezentau interes, lupta contra antisemitismului nu mai pasiona, era deci firesc ca N. D. Cocea să se gândească la utilizarea titlului pentru a lansa un ziar politic. A coincis această ambiţie cu interesul partidului liberal care pusese în circulaţie, în toamna anului 1913, inmediat după campania din Bulgaria, ideia celor două reforme: împroprietărirea ţăranilor şi reforma electorală prin introducerea colegiului unic. Revista "Democraţia", al cărui director era Constantin Banu, una din finele inteligenţi ale partidului liberal, publicase faimoasa scrisoare-program a lui Ionel I. C. Brătianu, producând o adevărată revoluţie în lumea politică.

N. D. Cocea atacase întotdeauna partidul liberal, dar menţinuse relaţii de prietenie cu I. G. Duca, încă de pe băncile Universităţii. Raporturile lui Cocea cu liberalii se învrăjbiseră şi mai tare în cursul anului 1913 în urma unui articol "Ruşinea ţigăncii", publicat în "Facla". Constantin Banu scosese în 1909 revista Flacăra", prima revistă literară săptămânală de mare tiraj. Ca să ne dăm seama de importanţa inovaţiei, este suficient să amintim că tirajul "Semănătorului", revista care a jucat un hotărîtor rol în definirea sensibilităţii literare a unei epoci, nu a depăşit 1.500 exemplre, iar "Flacăra" a reuşit să se stabilizeze la 20.000 foi. Ca format era o copie fidelă a revistei franceze "Les Annales", ca text avea: un portret scris cu multă eleganţă literară semnat Al. Şerban (C. Banu), o cronică literară de C. Spiru Hasnaş—un spirit critic de serioasă cultură—, o cronică dramatică de N. Locusteanu şi colaborări variate de M. Sadoveanu, Octavian Goga, Em. Gârleanu, C. Sandu-Aldea, N. Dunăreanu, Caton Theodorian, Cincinat Pavelescu, I. Minulescu, Eugen Lovinescu, Mihail Seulescu—un poet de mare talent pe nedrept dat uitării—, Oreste, Mircea Rădulescu, N. Chiru-Nanov, M. Sorbul, Victor Eftimiu. Din când în când N. Locusteanu isbutia, cu multă iscusinţă, să obţină colaborarea scriitorilor din generaţia mai bătrână: Barbu Delavrancea, I. L. Caragiale, G. Coşbuc, Al. Vlahuţă şi Macedonski. O inovaţie a lui C. Banu la revista "Flacăra", a fost plata colaborărilor literare. Revista nu anunţase nici o atitudine literară, o călăuzea doar succesul pur comercial.

In afară de conducerea revistei "Democraţia", apărută în 1912, C. Banu mai scotea şi "Semnalul", revistă săptămânală de polemică politică, al cărui obiectiv principal era combaterea revistei "Facla". Banu nu figura ca director şi cu toate că era unul dintre cei mai activi colaboratori, a negat orice legătură cu "Semnalul". N. D. Cocea a publicat un articol, ilustrat de Izer, în care asemuia lepădarea lui C. Banu de "Semnalul", cu pudicitatea ţigăncilor care îşi acoperă ochii cu poalele rochiei, descoperindu-şi partea intimă. Desenul lui Izer plasticiza comparaţia: o ţigancă îşi acoperea faţa şi de sub pântece apărea barba lui C. Banu. Revista "Facla" a fost dată în judecată pentru imoralitate. Era tot ce căutase N. D. Cocea, care a obţinut cu uşurinţă achitarea, desbătând în faţa Curţii cu juraţi vechea temă a imoralităţii în artă. Bine înţeles, procesul a fost un nou prilej de a ataca partidul liberal.

Cum partidul conservator ducea o campanie contra reformelor anunţate de partidul liberal, Ion G. Duca a convins pe Ionel Brătianu să folosească pe Cocea în apărarea reformelor, prin criticarea lor ca prea timide, prea moderate. Cu sprijinul financier al guvernului liberal, care preluase puterea în Ianuarie 1914, N. D. Cocea a scos "Facla" cotidian. Isbutise să facă o redacţie de elită: H. Streitman, Ştefan Antim (care semna Quidam), A. Clarnet şi dintre cei tineri: Ion Vinea, Adrian Maniu şi Mihail Mircea. O descoperire a lui Cocea a fost un tânăr caricaturist, destinat să fie cel mai îndrăcit şi mai original mânuitor al liniei, Aurel Dragoş. Ca paginaţie, ca redactare, "Facla" cotidiană se prezenta cu un ritm gazetăresc nou, o vioiciune intelectuală, un spirit critic muşcător, ceace i-a asigurat succesul. Neobiciunuit, în primele două luni, N. D. Cocea a publicat zilnic un articol scânteietor ca spirit, admirabil stilizat, atacând reacţionarismul conservatorilor şi timiditatea reformelor preconizate de guvernul liberal, propunând votul universal şi exproprierea. Odată succesul ziarului asigurat, N. D. Cocea s'a dezinteresat de el. El nu mai scria, pe redactori nu-i mai plătea şi cu aceeaş repeziciune cu care îi asigurase răspândirea, l-a transformat în ziar confidenţial. "Facla" şi-a încetat apariţia cu o lună înainte de izbucnirea primului războiu mondial.

O întâmplare tragică a deslănţuit primul scandal pederast în Bucureşti. In locuinţa lui din strada Zorilor, într'o dimineaţă de Aprilie, Alexandru Davila a fost lovit cu un pumnal în creştetul capului de valetul lui, Jean Dimitriu. Mobilul crimei? Gelozia. Pentru a ne imagina pe Al. Davila, ar trebui să recitim "Satiricon" al lui Petronius, în care se dă atmosfera de rafinament decadent al Romei, din epoca lui Neron. Aparţinând celor mai vechi familii—mama lui Davila era sora fraţilor Golescu—de o rară distincţe, unind o scăpărătoare inteligenţă cu o frumuseţe virilă, autorul lui Vlaicu Vodă era, ca şi Petronius, un arbitru al eleganţei. Innoitor al teatrului în România, Al. Davila era cunoscut şi ca unul din irezistibilii cuceritori al femeilor. Seducător, cu un aer segnorial, fermecător în conversaţie, el domina saloanele Bucureştiului.

Atentatul neisbutit deschidea tragic porţile intimităţii, prezentând un aspect nebănuit al prestigiosului om de lume: practica pederastia. Omul care avusese cele mai numeroase aventuri, care avusese ca amante aproape toate actriţele, se dovedea că-şi extinsese curiozitatea sexuală şi asupra bărbaţilor. Adus în faţa judecătorului de instrucţie, valetul Jean Dimitru a făcut unele mărturisiri pe care judecătorul le-a luat ca punct de plecare pentru a stabili, cu exactitate, numele celor cari frecventau casa din str. Zorilor şi, evident, participau la practicile descrise în Satiricon. Câteva nume de tineri, Dendrino, Jean Vlădoianu din ministerul de externe (în 1914 pederastia nu cucerise ministerul de externe pentru a se putea constitui în "Mafia") şi în afară de alţii, necunoscuţi, figura şi N. D. Cocea. Prezenţa lui în casa din str. Zorilor a fost o surprindere: nimeni nu i-a bănuit acest viciu. Scandul nu ar fi luat proporţii şi nici nu ar fi primit o vastă publicitate, deoarece ziarele din simpatie pentru Al. Davila, în reportajele publicate, n'au pus în evidenţă mobilul crimei ,dacă un reporter, C. Tisescu, nu ar fi început publicarea unei reviste "Cartea Neagră", în care a apărut, cu bogăţie de amănunte, tot ce se petrecuse în casă la Al. Davila.

Grefierul de la cabinetul de instrucţie unde se cerceta crima lui Jean Dimitriu, a furnizat reporterului C. Tisescu toate amănuntele după depoziţiile aflate la dosar. "Cartea Neagră" a înregistrat un mare succes: era pentru prima oară când se vorbia în România de pederastie.

Este curios, dar fanarioţii cari au adus atâtea păcătoşenii din Constantinopol, n'au adus năravul Sodomiei. Paharnicul Sion, gură slobodă, în "Arhondolgia Moldovei" (care trebue socotit ca primul pamflet apărut în limba românească) nu pomeneşte de acest nărav, deşi încarcă pe fanarioţi cu toate păcatele. In Bucureşti fusese un singur pederast notoriu Văcărescu, fratele Elenei Văcărescu, autor al cronicilor mondene din "L'Indépendance Roumaine", pe care le semna Claymoor. O epigramă "Dilema lui Claymoor", a lui Cincinat Pavalescu, a circulat câteva decenii. Era firesc, datorită ineditului, ca revelaţiile din "Cartea Neagră" să provoace o mare curiozitate.

Ca şi când nu ar fi fost suficient, la procesul valetului asasin, N. D. Cocea chemat ca martor, a ţinut să accentueze provocarea. Intrebat dacă recunoaşte ca adevărate declaraţiile lui Jean Dimitriu, el, în loc să nege, a găsit acest răspuns ca cel mai potrivit: "Nici un articol din codul penal nu mă împiedică să dau şezutului meu folosirea care-mi place". A fost o provocare de prisos, menită să-i dăuneze. N. D. Cocea era încântat că putuse scandaliza pe burghezi.

Isbucnirea primului răsboiu mondial a acoperit scandalul. Faptele diverse îşi pierdeau senzaţionalul, pe prima pagină ale ziarelor se citiau telegramele externe ale agenţiilor Havas, Reuter, Wolfburo, agenţii care îşi disputau spaţiul, căutând să acapareze literile cele mai arătoase. "Satiriconul" din strada Zorilor a fost repede uitat.

Politica Franţei începuse, încă din 1913, să fie din ce în ce mai activă în România. In 1913, acţiunea României în Bulgaria, combătută de Viena şi Berlin, a fost sprijinită de Franţa. W. Norton Fullerton în "Les grands problèmes de la politique mondiale" (Problems of Powers), atribue acţiunea militară a României lui Delcassé şi lui Blondel, ministrul Franţei la Bucureşti.

Guvernul Brătianu declarând neutralitatea României, de fapt o desprindere din alianţa cu Germania, propaganda franceză, cum era şi firesc, s'a intensificat spre a determina intrarea noastră în răsboiu contra Puterilor centrale.

N. D. Cocea, cunoscut pentru simpatie lui faţă de Franţa, a fost unul dintre cei recrutaţi pentru propaganda

(*Urmează în pag. 4.*)

N. D. COCEA

anti-germană. I s'a înlesnit cumpărarea unei tipografii moderne, pe care a instalat-o în pasagiul Imobiliara. O serie de traduceri, elegant tipărite, au apărut pe piaţă. Prima a fost "Thaïs" de Anatole France, tradusă admirabil de chiar Cocea. Apoi "Belgia martiră" de Verhaeren, în traducerea lui Nichifor Crainic, "Afrodita" de Pierre Louis, tradusă de Cocea.

Cu multă iscusinţă a propagandei, N. D. Cocea alterna cărţile de pură literatură cu cărţile de propagandă anti-germană.

"Facla" a reapărut ca revistă politică, violent anti-germană. Această activitate nu putea să lase indiferentă legaţia germană şi cel ales să combată pe N. D. Cocea, a fost Tudor Arghezi, care a scos revista pro-germană "Cronica". Răfuiala era fatală; Tudor Arghezi îi căuta racă, N. D. Cocea, însă vroia să evite o polemică dar această rezervă a fost apreciată de Arghezi ca un semn de teamă şi articolul de atac a apărut. Polemica a coborît toate treptele trivialităţii, mamă, surori, nimeni şi nimic nu a fost menajat; talentul nu mai servea pentru a da o cât de sumară ţinută cuvintelor alese cât mai crude în brutala lor vulgaritate. O respingătoare bălăceală în haznalele intimităţii descoperite în plină zi, şi fără să aibă, cel puţin, scuza—penibilă—a unor convingeri, care se înfrunta cu o neînduplecată ură; un simplu dialog de chivuţe pe un maidan. Acest spectacol a dăunat şi lui Arghezi şi lui Cocea. Controversa pentru care scoteau revistele: alături de Franţa sau alături de Germania nu mai exista, paginile serveau la o simplă întrecere în svârlirea căldărilor cu lături.

In 1917, N. D. Cocea, cu sprijinul financiar al guvernului Brătianu, a scos la Petrograd ziarul "L'Entente". De la primele numere a înregistrat un real succes, clasându-se ca ziarul de cea mai mare autoritate în problemele externe. Incă odată N. D. Cocea îşi manifesta însuşirile de gazetar. Dar, ca de obiceiu, el a fost propriul lui vrăjmaş. In timpul guvernului Kerenski, cochetase cu bolşevicii. In 1913, la Bucureşti, cunoscuse pe León Trotski, în casă la Racowski. Viitorul agitator şi leader al revoluţiei din Octombrie, era în 1913 trimis ca corespondent de răsboiu al ziarului "Neue Freie Press" din Viena şi în trecere spre Sofia, a stat câteva zile la Bucureşti, unde a luat contact cu socialiştii români.

La Petrograd, N. D. Cocea nu a putut rezista ispitei de a conspira contra propriilor lui interese. Sub guvernul Kerenski, care susţinea continuarea luptei alături de aliaţi, N. D. Cocea strecura articole favorabile bolşevicilor, din aceaş perversă plăcere de a provoca. Mereu jiletca vişinie la premiera lui Hérnani. In Octombrie, Bolşevicii au luat puterea. Un singur om ştia ce urmăria, Lenin, restul era o revărsare tumultuoasă a noroaielor unei societăţi în prăbuşire, sub potopul unei revoluţii care nu întâmpina nici o rezistenţă. Cocea mi-a povestit faimoasa şedinţă a delegaţilor sovietelor de soldaţi, moteloţi şi muncitori. Lenin citea cu o voce mononă de ţârcovnic, decretele prin care se instaura dictatura roşie, iar zisa Constituantă oferia spectacolul unei vaste săli de aşteptare într'o gară: majoritatea delegaţilor dormiau, iar cei treji mâncau tacticos seminţe de dovleac, strigând în răstimpuri, la întâmplare: aprobat. Aceasta a fost prima Constituantă bolşevică.

Intre primele măsuri ale noului regim a fost suprimarea ziarului "L'Entente" şi confiscarea tipografiei pe care o cumpărase N. D. Cocea.

In 1918, întors la Iaşi după multe peripeţii, s'a preocupat mai puţin de politică şi mai mult de afaceri, cumpărând tot ce găsia la Chişinău şi vânzând la Iaşi. Siguranţa, bănuitoare, l-a pus sub supraveghere. N. D. Cocea vedea, în fiecare noapte, strecurându-se lângă fereastra lui un agent care tremura de frig. I-a trecut prin minte o năsbâtie. Cu aer milos l-a invitat pe agent în casă şi s'a oferit să-i redacteze toate rapoartele. Inţelegerea s'a făcut şi în timp ce agentul dormia confortabil într'o cameră alăturată, N. D. Cocea scria cele mai senzaţionale rapoarte prin care denunţa comploturi imaginare. In câteva săptămâni N. D. Cocea devenise pentru Siguranţă cel mai periculos conspirator care pregătia proclamarea republicii roşii la Chişinău. Era încântat de farsa pe care o juca Siguranţei. Agentul ajunsese să fie considerat un extraordinar detectiv, crescând în stima şefilor. Dar rezultatul a fost că Panaitescu, directorul general al Siguranţei, i-a interzis şederea în Basarabia. Incă odată, N. D. Cocea se dovedea un neînduplecat adversar al propriilor lui interese.

După eliberarea teritoriului ocupat de Germani, am decis să aducem la Bucureşti ziarul "Chemarea", pe care îl scoteam la Iaşi. Dar apariţia a întârziat din cauza dificultăţilor de a găsi hârtie, de a face un acord cu o tipografie convenabilă. Intre timp am scos cu Cezar Petrescu "Hiena", o revistă tinerească, bătăioasă, străbătută de suflul tranşeelor, pe care le părăsisem de curând. Revista a fost imediat remarcată de C. Mille—manifestare rară la un om prea puţin înclinat spre entuziasmele facile—şi i-a consacrat în "Adevărul" un elogios articol.

N. D. Cocea era încântat de revistă şi de succesul ei iniţial. M'a surprins în chip plăcut într'o zi când mi-a vorbit cu căldură de T. Arghezi, D. Karnabat, D. Teodorescu, S. Grossman, M. Săulăţeanu şi Duţu-Popescu, arestaţi ca redactori ai ziarului "Gazeta Bucureştilor", scos de comandatura germană sub ocupaţie. La început fuseseră depuşi la Văcăreşti. Din solidaritate de breaslă, dar mai ales din admiraţie pentru T. Arghezi ca poet, N. D. Cocea s'a consacrat ajutorării gazetarilor arestaţi, sortiţi să fie judecaţi şi condamnaţi de Curtea Marţială, ca agenţi ai ocupantului. A scris lui N. Iorga care, mişcat de apelul lui Cocea, a vizitat pe deţinuţi şi a intervenit, cu imensa lui autoritate politică pe care o avea atunci, la Ionel Brătianu. Efectul intervenţiei s'a simţit imediat: toţi gazetarii au fost transportaţi la hotelul Modern, unde puteau fi vizitaţi, liber, de familiile şi prietenii lor.

N. D. Cocea mi-a cerut să public sub semnătură un articol în "Hiena". Eram un fost combatant, în tot timpul răsboiului, aveam cea mai înaltă distincţie militară, deci, credea el, eram cel mai calificat să iau apărarea gazetarilor colaboraţionişti. Cunoşteam penibila polemică între Cocea şi Arghezi, îmi aminteam de violenţa trivială a articolului în care Arghezi nu se mulţumise să atace numai pe Cocea ci îi batjocorise şi surorile, de aceea m'a impresionat căldura cu care pleda. Era convingător. M'a întovărăşit la hotel "Modern", pe lângă circul Sidoli, ca să-l cunosc pe Arghezi, precum şi pe ceilalţi gazetari. Am scris articolul, spre marea bucurie a lui Cocea.

O trăsătură a caracterului lui: nu purta ranchiune, nu-şi învenina sufletul cu amintirea întâmplărilor neplăcute. Practica o filozofie hedonistă, adică neobosit căutător al plăcerii, evitând tot ce i-ar fi pricinuit o turburare a bucuriei de a trăi. Şi ce poate fi mai chinuitor decât o amintire neplăcută, ghimpe înfipt în inimă, pe care să nu-l poţi scoate! Uita cu o excepţională uşurinţă şi nu lua nimic în tragic.

In tinereţe, era în ultimul an la liceul din Buzău, cucerise graţiile unei femei frumoase, nevasta unui băcan, Tunaru. Soţul ultragiat l-a prins în flagrant delict, şi-a păstrat femeea, dar l-a snopit în bătaie pe junele Don Juan. O lună bietul Cocea a fost între viaţă şi moarte. Afacerea a provocat un mare scandal în mica urbe şi ani de zile s'a vorbit de această întâmplare. Odată, evocând amintiri din Buzău, N. D. Cocea mi-a povestit, cu o spumoasă vervă, întâmplarea. "Al dracului băcan, m'a bătut cu un salam. Bine că n'au aflat cei de la Siguranţă sistemul că l-ar adopta imediat." Reţinuse partea comică a aventurii. Mi-a vorbit de doamna Tunaru, de exaltanta ei senzualitate, nici un cuvânt de ură contra soţului brutal. Loviturile cu salamul deveniseră, mulţumită alhimiei memoriei lui privilegiate, simple motive comice.

Luneca la suprafaţa vieţii, nu lăsa să se adâncească în el nimic din ceace i-ar fi putut turbura imensa voluptate de a trăi.

Am scos "Chemarea". Redacţia era formată din elemente tinere: Cezar petrescu, Ion Vinea, Adrian Maniu, Eugen Filoti, Ion-Marin Sadoveanu. Era la sfârşitul lui Martie 1919. Peste putinţă ca N. D. Cocea să suporte succesul obţinut de "Chemarea", demonul din el nu-şi afla astâmpăr şi îl sgândăria să invente ceva ca să taie aripile succesului. Pregătism numărul de Paşte, fiecare ne-am întrecut să îmbrăcăm articolele într'o sărbătorească haină literară; numărul a apărut ca o dementă provocare. N. D. Cocea scrisese un articol frumos, inspirat, liric, uman. Dar... desenul obicinuit, Invierea Domnului, avea în locul lui Isus pe Leon Trotski. Era fericit că găsise mijlocul să scandalizeze pe burghezi. Colaborarea lui Cezar Petrescu şi a mea a încetat imediat. Nici ceilalţi n'au întârziat să facă acelaş gest.

Cu ocazia alegerilor din 1919, N. D. Cocea se decide să prezinte o listă la Cameră şi Senat în Capitală. Când mi-a propus să candidez, asigurându-mă de succesul listei care avea în frunte pe Drul N. Lupu la Cameră şi C. Costa-Foru la Senat, l-am întrebat ce asigurări îmi dă că nu va face o trăznaie după alegeri. A început să râdă: "Tu nu înţelegi că viaţa este un amuzament şi stupid să o iei în tragic".

Cenzura suprimând "Chemarea", N. D. Cocea a scos un nou ziar, "Clopotul". Deci lista s'a prezentat având ca semn electoral un clopot. A urmat o campanie electorală care putea să servească de model chiar unui agitator consumat. Pe camioane, un clopot pe care îl bălăngăneau continu, trei şobolani agăţaţi de cozi cu o sfoară, rezumau plastic întreg programul. Oricât s'ar părea de paradoxal, în 1919 impopularitatea partidului liberal şi în special a Brătienilor, atinsese maximum de intensitate. Obiectivul propagandei electorale al tuturor partidelor de opoziţie din vechiul regat era, de fapt, cei trei şobolani (Ionel, Vintilă şi Dinu); N. D. Cocea a dovedit mai multă ingeniozitate decât ceilalţi. Caricaturile lui Aurel Dragoş lipite pe ziduri, înfăţişau pe "cei trei şobolani" în cele mai varii situaţii. Succesul a depăşit aşteptările. Lista "Clopotului" a obţinut două locuri la Cameră (Dr. Lupu şi N. D. Cocea) şi un loc la Senat (C. Costa Foru). N. D. Cocea avea 40 de ani, era de presupus că va începe să fie serios.

Partidul liberal, furios de modul cum N. D. Cocea dusese campania electorală, a cerut invalidarea lui pentru... imoralitate. A fost suficientă această ostilitate a liberalilor ca N. D. Cocea să devină favoritul unei Camere profund anti-liberală. Era prima Cameră aleasă a votului universal: entuziastă, naivă, zgomotoasă în manifestări, uşor de înflăcărat, naţionalistă şi democrată, dornică de înoiri şi total nepregătită; bine intenţionată, idealistă, dar ignorând complect atât problemele politice şi economice, cât şi mecanismul Statului. Ionel Brătianu în înţelegere cu Iuliu Maniu—se pregătise o guvernare a liberalilor cu partidul naţional—au susţinut candidatura lui Vasile Goldaş la preşedenţia Camerei. Din iniţiativa ţărăniştilor i s'a opus candidatura lui N. Iorga, care a fost ales. Era înfrângerea lui Ionel Brătianu.

Eu aşteptam să-l văd pe N. D. Cocea făcând trăsnaia lui obicinuită după orice succes. Nu-mi amintesc cu ce prilej a luat cuvântul. Un nebănuit talent de debater parlamentar; o frază clară, curgătoare, o sprinteneală a expunerii, abilitate în argumentare servite de o voce caldă şi o dicţiune impecabilă. Tema: necesitatea sprijinirii culturei, intensificarea învăţământului primar. Totul era însă un pretext pentru a face apologia realizărilor regimului bolşevic. Aşa de şerpuitoare a fost făcută această apologie, încât abia către sfârşitul discursului liberalii au băgat de seamă, dar întreruperile lor erau acoperite de strigătele deputaţilor ţărănişti, în marea majoritate învăţători. Jos "şobolanii, şoricioaică, asta vă trebue, aţi uitat pe 1907", erau apostrofele cele mai blânde. N. D. Cocea a înregistrat, aparent, un mare succes, dar în fond, chiar cei cari îl aplaudaseră mai sgomotos şi-au dat seama de neprevăzutul politic pe care îl reprezenta. Ceace definia poziţia lui paradoxală era faptul că, în 1919, socialiştii, fără excepţie partizani ai revoluţiei bolşevice, nu-l considerau ca un socialist.

Şi decadenţa gazetarului a început în 1920; nu isbutia să mai ia contactul cu publicul cititor. In 1923 a făcut o supremă încercare, scriind un articol violent contra regelui Ferdinand; spera un proces sgomotos pentru lese-majestate. Nici nu-mi amintesc dacă i s'a deschis acţiune judiciară. N. D. Cocea se agita într'o totală indiferenţă.

In 1932 a publicat "Vinul de viaţă lungă", o povestire mai lungă, scrisă într'o admirabilă formă literară. Se simţia în cadenţa frazelor, în atmosfera povestirei, influenţa lui Anatole France, pentru care Cocea avea o deosebită admiraţie, dar, necontestat, o operă de alese calităţi literare. Se înfăţişa cu un vocabular primenit, de o senină inspiraţie, folosind, cu o clasică discreţie, toate mijloacele unei sigure technice literare. Era o nouă şi încântătoare transfigurare a lui N. D. Cocea, un strălucit debut în literatura propriu zisă. Nimeni nu a bănuit că "Vinul de viaţă lungă" era doar o flacără amăgitoare a unui foc înainte de a se stinge.

In 1933, C. Gongopol şi un bătrân gazetar Papamihalopol au scos ziarul "Ţara" şi pentru a-i asigura succesul, au adus pe Cocea ca vedetă. "Vinul de viaţă lungă" era cea mai sigură garanţie a unei prospeţimi de stil şi imaginaţie. O fost o generală dezamăgire: o succesiune de articole de o exasperantă banalitate, înşiruire de locuri comune, fără nici o vlagă. Făceau impresia, citindu-le, că un prestidigitator îmbătrânit, cu mâinele aproape anchilozate, lasă ca spectatorii să-i observe toate trucurile scamatoriei. Sunau fals cuvintele, scârţiau frazele, se bălăbănea penibil argumentarea, era un spectacol dureros. Ca bătrânele curtezane cari îngrămădesc cu disperare farduri spre a-şi acoperi ridurile, nereuşind decât să le pună mai jalnic în relief, N. D. Cocea îşi parodia penibil talentul care îi asigurase două decenii în urmă un succes răsunător. "Ţara" a dispărut după două luni, fără să i se observe dispariţia nici cel puţin în redacţiile ziarelor.

N. D. Cocea s'a întors la literatură convins că va putea adânci succesul obţinut cu "Vinul de viaţă lungă". Romanul anunţat era aşteptat cu o legitimă curiozitate. "Pentru un petec de negreaţă", căruia i-a urmat "Fecior de slugă", se situau în afară de literatură: de o lubricitate artificială, vulgară, personajiile convenţionale, manechine fără expresie, mişcându-se indiferente într'o intrigă fără nici un interes şi totul lăbărţat într'o proză de periferie. Nici o pagină inspirată, nici o pagină realizată literar; nimeni nu ar fi crezut că cel care se ostenia dealungul paginilor fusese hrănit cu cea mai aleasă lectură, era familiarizat cu o literatură superioară. Până şi paginile triviale erau banale, o spălătură desgustătoare de bidet.

N. D. Cocea sfârşia ca scriitor tot aşa de lamentabil ca şi gazetar. Dar omul continua să poarte jiletca vişinie la premiera lui Hernani. A provocat un scandal destul de important, în 1935, fuga fetei lui Manolescu-Strunga cu Cocea. Eroul aventurei romantice avea 57 de ani, eroina 21. Tatăl ultragiat a făcut plângere la parchet, au început cercetările şi, în sfârşit, Cocea s'a reîntors în Capitală fericit de ispravă, senin. Plângerea era inoperantă, fata fiind majoră. Şi aventurile s'au ţinut lanţ: Cocea nu vroia să îmbătrânească. La 60 de ani s'a căsătorit cu o fată de 18 ani; locuia la Sighişoara, şi din când în când îşi făcea apariţia în Capitală. Vesel, surâzător, plin de tinereţe, îşi însuşise filozofia hedonistă aşa cum o formulase Voltaire: "la véritable sagesse est de savoir fuir la tristesse dans les bras de la volupté". Nu-şi mutilase plăcerea de a trăi chinuindu-se cu probleme în raport cu sensul vieţii, cu destinul omului, cu universul; se mulţumea cu un volterianism de "pacotille", opac oricărei adieri de îngrijorări metafizice.

Imi amintesc câtă trudă a pus, la câte stratageme a recurs ca să obţină ţigva unei foste amante, ajunsă călugăriţă la mânăstirea Ţigăneşti. Cu ce satisfacţie i-a spus lui Ion Vinea: "In sfârşit o am". La întrebarea nedumerită a lui Vinea "ce a isbutit să aibă?", N. D. Cocea a răspuns: "Cum ai uitat, doar ţi-am spus, craniul călugăriţei de la Ţigăneşti. De doi ani mă sbat să-l am".

Pe un teanc de volume de versuri—Baudelaire, Verlaine, Mallarmé—ca presse-papier rânjea hârca fostei amante. Era o iniţiere în neantul tuturor lucrurilor prin contemplarea ţigvei care rânjea deasupra cărţilor? Nu ştiu, dar, sigur, complecta imaginea lui N. D. Cocea.

... Ţara a fost cotropită de Ruşi, cari şi-au instalat la putere argaţii; N. D. Cocea a aplaudat. Stăpânii l-au numit director general al teatrelor, simplă figuraţie în sinistrul carnaval al călăilor.

Cineva mi-a povestit că N. D. Cocea realiza în conştiinţa lui tragedia poporului român, ceva mai mult, era înspăimântat, ca şi ucenicul vrăjitor din prea cunoscuta baladă a lui Goethe. Cocea îndurerat? Nu cred. Ar fi o renegare imposibil de imaginat. Cel mult suferea că nu mai putea da cu tifla, nici ştrengări golăneşte pe maidanul insurecţiei "à bon marché".

In "Memoriile" lui Ivan Bounine apărute în 1950 la Calman Levy am citit patetica evocare a lui Petre Kropotkin, teoreticianul anarhiei. Intors în Rusia la instalarea la putere a bolşevicilor, după un exil volunter de 40 de ani, bătrânul care visase toată viaţa biruinţa revoluţiei sociale, înspăimântat de saturnalele drojdiei comuniste, a cerut o audienţă lui Lenin. Mare a fost uimirea bătrânului apostol constatând că nu putea să-l mişte pe călăul cu doctrină. Prezenţa în Moscova a unui teoretician al individualismului integral devenia incomodă; executarea imediată ar fi provocat scandal în toată lumea, de aceea l-au exilat într'un târguşor "pour y mener une existence digne de l'époque des cavernes et dont, bien entendu, aucun anarchiste n'avait jamais rêvé de sa vie. C'est là que Kropotkine devait terminer ses jours, après avoir veritablement souffert mille tourments, celui de la faim, du scorbut, du froid, celui aussi de voir suffrir la vielle princesse extenuée par le souci et les efforts constants de se procurer un morceau de pain moisi"... Moartea l-a găsit scriind la "De l'Ethique".

Acest prinţ rus, în tinereţe un intim al ţarului Alexandru al II-a, părăsise toate privilegiile, sedus de himera unui paradis anarhist în care toţii oamenii s'ar desvolta liber, într'o evanghelică înfrăţire. Crezuse în ceva, toată fiinţa lui era mistuită de această himeră. Toată concepţia etică a lui Kropotkine se găseşte în cartea lui "L'entre-aide" în care combate Darwinismul social cu o impresionantă armatură ştiinţifică.

Mă îndoiesc ca N. D. Cocea să fi putut încerca o sguduire morală în faţa înspăimântătoarei suferinţi a poporului român; el nu crezuse în nimic. Suflet fără adâncire, glumbuşlucar fantezist al vieţii despuiată de orice mister. O biată parodie al unui Dorian Gray fără tragicul moral.

PAMFIL SEICARU

Pagini din scriitorii disparuti

IN VINEREA PATIMILOR

de Octavian Goga *

Vinerea Patimilor, pe înserate...

Din biserica satului, unde s'a săvârșit slujba îngropării lui Isus, țăranii ies pâlcuri, amestecați bărbați și femei, păstrând după vechiul obicei toată rânduiala ierarhică. Dinspre pădurea de fagi unde s'a prăvălit soarele, coboară umbre cernind culmile și prin sita lor, răzleț, licurici tremurători se învârtesc împrejur. Sunt lumânările care se aprind la morminte, când deodată ca un vaiet subteran începe pe la poalele crucilor recitativul monoton al bocetelor muierești. Bărbații tac duși pe gânduri, cu buzele strânse, cu fruntea plecată, purtați parcă de valul tânguirii, copiii privesc speriați înlături, satul întreg s'a cufundat în convorbire cu morții...

La răspântia uliței coborînd spre casă mă mai opresc odată în drum și cum privesc înapoi țintirimul îmi răsare în amurgul târziu semănat cu limbi de flăcari gălbui-albastre, cuprinzând din toate părțile trupul bisericii într'o cunună de foc ca o aureolă...

Ajuns la casa mea din capul satului mă mai urmăresc încă de departe aduse pe vântul moale de seară frânturi din colocviul cu cei de sub pământ, în vreme ce m'așez pe scaunul de pe prispă cu mintea răscolită de problemele vieții de la țară.

Gândul își deapănă firul domol, îndrumat parcă de ritmul ondulat al unui tropar bizantin în surdină...

—Da, biserica trăiește încă în sufletul țăranilor.

Așa cum am pomenit-o de mult, casă bătrână cu umerii gârbovi, cu acoperișul de șindrilă pe care crește mușchiul sau de țiglă înegrită de ani, dărăpănată și obosită, cu iconostasul primitiv, cu glasul dogit al cântăreților de strană și cu căzăniile pilduitoare ale amvonului, ea adăpostește totuși o concepție morală, un laboratoriu sufletesc în acțiune permamentă. Țăranul, sub ocrotirea ei îl văd trăind o viață cu orientări sigure în domeniul binelui și răului și cu o tendință de abstracțiune care-i pune lumina în ochi și cumpăt în judecată. Satul cu oamenii lui e cercetat de mister, altarul deschide aci un larg coridor spre infinit plin de întrebări dincolo de realitate, o lume agitată întrețesută cu simboluri și colorată de imaginație. Țăranii se sbat în imperiul acestei lumi, se opresc în drum, privesc spre cer și spre pământ și sufletul lor e plin de resonanță ca o fântână adâncă.

Iată-i acum în săptămâna mare, cum îi zic ei, taina răstignitului din Nazaret umbrește toate fețele în satul meu din munți. Un val s'a lăsat, departe, de undeva de sus și-a prins în foșnetul de primăvară tot ce mișcă împrejurul meu. E o încetineală în gesturi, o undă potolită în rostirea cuvântului, un aier de tristeță vagă și nelămurită care stăruie deasupra acestor analfabeți și le împrumută o noblețǎ particulară. Ei au fost la denii în fiecare seară, asupra lor s'au așternut psalmii cu plângerile patetice, sufletul lor a resimțit fiori pe urma ornamentației grele de poezie orientală, parabolele din cele douăsprezece evanghelii i-au oprit în loc, chinurile lui Hristos le-au sbiciuit nervii și le-au furișat accente din frigurile morții. Ei sunt acum spectatori halucinați ai unei drame, prinși de surescitare în toate fibrele lor. Mâine după miezul nopții, cu mic cu mare, vor înconjura biserica de trei ori urmându-și preotul, care în tăcerea lor mistică va bate în poartă repetând dictonul scripturii: Deschideți boieri, porțile, să intre împăratul măririi... Iar după ce imnul învierii va răsuna din toate piepturile, ei se vor înșirui pe rând în dreptul altarului, se vor cuminica cu pâine și cu vin și cu-o năvală de lumină bruscă pe toată fața aspră, primeniți și transfigurați de-o bucurie impersonală, se vor apropia unul de altul, oamenii pământului:

—Hristos a'nviat!

—Adevărat c'a'nviat!

Noaptea s'a lăsat umedă asupra mea, pe creasta dealului s'a ivit luna poleind cu strălucirea ei brumata vârfurile copacilor și atingând în drum cu un mănunchiu de raze turnul bisericii din deal...

Satul doarme și împrejur respiră eternitatea...

Desen de E. Drăguțescu.

Cum stau la masa de scris înconjurat de cărți, gazete, scrisori, retras ca după o baricadă între insigniile frământărilor mele cotidiane, mintea, fără să vreau, duce mai departe firul urzit în decorul misterios al nopții de primăvară și reintegrat în atribuțiunile așa zisei civilizații mă pomenesc aruncându-mi întrebarea:

—Oare lumea noastra cea bună, ce gândește acum în Vinerea Patimilor? Amintiri din alte părți mă iau în stăpânirea lor. Parcă văd cum m'a uimit odinioară într'un hotel din Cristiania, când pe masa de noapte am văzut o carte și când am luat seama că era biblia, care se găsea în toate odăile. Retrăiesc clipele ciudate dintr'un castel din Scoția, unde amfitrionul meu își aduna servitorii Sâmbătă seara ca să le citească Noul-testament, și-mi aduc aminte, cum pe vremea congresului de pace mi se spunea la Paris că generalul Foch în fiecare dimineață trece pe la biserică să se închine... Reconstruiesc alvia profundă de viață religioasă pe care mi-a înfățișat-o occidentul și mă întreb din nou:

—Oare lumea noastră bună ce gândește—, acum în Vinerea Patimilor?

La dreptul vorbind cu cât repeți mai des întrebarea asta, cu atât mai penibil e răspunsul.

Clasa conducătoare la noi, burghezia de care ne împiedecăm zilnic pe la toate colțurile, oamenii care strigă în piață și au luat în arandă trebile publice, nu practică o credință religioasă. In sufletul lor tragedia din Iudea nu răscolește nici întrebări ca în lumea țărănească, nici contemplații abstracte ca în societățile constituite din apus. Preocupările moralei curente rămân deobicei în făgașul codului civil. Punte spre infinit, fereastră deschisă spre veșnicie nu prea este. Viața se rezumă la logica clipei, fără un sbucium creator care să puie probleme și să se înfigă în conștiință. Astfel fiind lucrurile, analistul se întreabă: dacă nu se cuminecă cu pâine și cu vin, nu cumva se desprinde misterul vieții și morții pe seama acestor oameni dintr'un modern păgânism intelectual? Se cuminecă ei cu o operă de artă, cu un tablou, o poezie, ori cu îndrăznețe silogisme de atei? Nu, nimic din aceste exigențe. Subt un orizont îngust, descurcând trecătoare mizerii materiale, se scurg zilele una dupa alta într'un măciniș mohorît...

Am citit unedeva odată un roman, în care un autor, american mi se pare, descrie în patru sute de pagini o singură zi din viața unui om, din zori și până noaptea târziu, cu tot vârtejul, toată vâltoarea de gânduri pe care le scoate la suprafață creerul în neodihna lui fecundă... Și mă gândesc ce certificat penibil de anemie cerebrală, ce absențe și ce goluri ar trebui să înregistrezi, când această operație ingrată ar trebui s'o faci exemplarului reprezentativ al societății noastre urmându-l în fiecare clipă din mica lui luptă de-o zi... Fără să vreau aducerea aminte scormonește și atâtea ilustre figuri ale prezentului pe care analiza în capriciul ei ar vrea să le atragă într'o spovedanie plină de învățăminte.

Le înlătur pe toate însă de astădată și ca după o călătorie urîtă mă cufund cu amintirea în lumea senină a unui sat din Ardeal...

—Mâine sunt Paștile și-mi trebuie doi ochi de țăran ca să pot citi în ei farmecul învierii...

Un caz de constiinta

Peste câteva zile, Curtea cu jurați din București va avea să judece procesul unui tânăr, care vine să răspundă, pentru o încercare de omor, în fața justiției.

Cazul depășește proporțiile unui fapt divers, fiindcă nu se brodează pe o psichologie singulară, ci rezumă în sine un zbucium colectiv, care trebuie examinat de-aproape.

Tânărul Ioan Moța, cu toată nenorocirea lui, se desface din mijlocul mișcării studențești, care de câțiva ani clocotește necontenit împrejurul nostru. Acuzatul, fost președinte al studenților dela Universitatea din Cluj, stă în celula lui de închisoare de un an și jumătate pentru credința care agită sufletele tuturor intelectualilor din generația lui. Un val de frământare necunoscută a luat în stăpânire zecile de mii de tineri dela institutele noastre superioare de învățământ, și l-a strâns într'o falangă cu largă resonanță în sentimentul public. S'a scris și s'a vorbit destul asupra acestei tulburări neobișnuite la noi. Cu deosebire presa zisă independentă dela București a vărsat mulți clăbuci de cerneală ca s'o întunece și s'o desonoreze. Negustorii tiparului cu spiritul lor de tarabă nu s'au sfiit dela început să vadă în ea decât opera meschină a unor instigatori puși la cale de peste hotare, ca să spargă buna învoire cetățenească din România. După părerea acestor fericiți neoromâni, duioși risipitori în materie de umanitarism și indulgență pentru toate crimele îndreptate împotriva țării, agitația Universităților noastre trebuia sugrumată demult în beciurile poliției. Lumea însă, chibzuita mulțime anonimă, călăuzită de logica unor porniri sănătoase, n'a judecat așa lucrurile. In fața ei, ca și în fața tuturor oamenilor nepărtinitori, răsvrătirea tineretului a luat un alt aspect și o altă semnificare. Prin ea se anunță conștiința națională desrobită din obezile seculare, pe urma războiului recent, palpitarea vie a unui popor, care s'a regăsit pe sine însuși și vrea să șteargă cu o oră mai curând nedreptățile prelungite din trecut. Subt acest impuls de fulgerătoare redeșteptare s'a clătinat totul la noi și a făcut să circule un ferment nou de viață morală. Nu e nici o mirare că pe băncile universitare s'au deslănțuit primele elemente de furtună purificatoare. Subt tâmplele băieților de douăzeci de ani a bătut totdeauna sângele fierbinte al marilor primeniri. Că în acest vârtej au lunecat și lozince greșite, că patimile au crescut și mințile s'au exaltat uneori, e adevărat, fondul însă a rămas profund onest și nefalsificat. In orice caz, nu exagerările sunt fenomenul cel mai important într'o asemenea mișcare, care a angajat fibrele cele mai sensibile ale organismului nostru național. De-aceea, la o parte toți înțelepții de ocazie în al căror abur de bucătărie nu s'a gătit nimic pentru alții, la o parte și tigrii deveniți animale domestice, care și-au devorat entusiasmul de odinioară. Nici unii, nici ceilalți nu mai pot fi răpiți de această vâltoare frenetică spre ideal. La o parte însă, mai ales, călătorii cu valiza proaspătă încă pe pământul nostru. Clamoarea lor stridentă nu constituie o judecată. De dragul lor, noi nu vom declara falimentul moral a douăzeci de mii de studenți, a căror rețea sufletească pornește din adâncul instinctului de conservare națională. Astăzi, trebuie s'o spunem, ne puten îngădui mai puțin ca ori când un astfel de lux inutil, fiindca astăzi însuflețirea lor se confundă cu în[illegible] putință de a păstra neștirbit un patrimoniu, pentru care orice picătură de sânge generos e mai prețioasă decât toate râurile de cerneală impură din rotativele dela București.

Ei bine, în acest cadru de fierbere tinerească, greșită uneori, cinstită totdeauna, s'a desfășurat o sguduitoare dramă, ca rezultanta unui caz de conștiința chinuitor și onorabil. Tânărul Ioan Moța, descoperind trădarea unui coleg al său, degradat la rolul de spion și agent provocator, a tras cu revolverul asupra lui, hotărît să-l suprime. Gestul n'a venit dintr'o revoltă spontană a unei clipe, ci s'a urzit cu încetul, zi cu zi, noapte cu noapte, după dovezile palpabile ale prieteniei batjocorite. Studentul Moța a trecut printr'un lung calvar moral. Intre zidurile dela Văcărești, acest bărbat dusese cu el un crez fanatic, care poate fi împărtășit sau nu, dar care era dincolo de raza ori-cărui interes individual. Rob al ideii, el își pierduse libertatea fără să murmure pînă în

(Urmează în pagina 6.)

Un caz de constiinta

ceasul când l-a izbit în obraz trădarea. Ce prăpastie se va fi deschis atunci înaintea lui, câte întrebări se vor fi pus şi câte răspunsuri i se vor fi dat în minte, până i s'a înfiripat planul de pedeapsă şi răzbunare? Fiul de preot dela Orăştie, născut într'unul din cele mai româneşti colţuri ale Ardealului, subt protestarea dârză de pe la sfârşitul regimului unguresc, crescut cu pâinea pribegiei în Moldova, unde tatăl lui se înrolase în armată, prin ce crize pustiitoare va fi trecut până la dimineaţa fatală, când după o rugăciune subt bolta bisericii Mavrocordaţilor, a ridicat arma asupra tovarăşului necredincios? Analistul zilelor noastre, dornic să despice svârcolirea mută a unei societăţi în procesul ei de creştere înfrigurată, ar avea multe de spus. Că sunt destui care nu pot urmări acest coridor plin de umbre, e firesc, fiindcă problemele morale nu prea cad în tradiţiile unei lumi pripite pentru care tranzacţiile de conştiinţă sunt bucătura cea de toatte zilele. Te înţeleg aşa de bine, cetăţean al ţării mele, cu spinarea elastică, uşor ca o minge şi săltat sus pe scara norocului de propria-ţi goliciune. Tu, trudit la şcoala umilinţei, ai avut în fiecare seară alt compromis subt pernă şi ai dormit tihnit subt plapuma caldă a inconştienţii. Pentru tine bietul băiat de popă cu revolverul lui e cel mult un simplu detracat bun de balamuc, sau un criminal de rând care trebuie să taie sare undeva la Ocnele Mari. Te admit, şi pe dta, dle publicist luminător de naţie, Albert Honigmann, pentru care arma şi revolta vor rămâne în veci necunoscute, fiindcă în materie de demnitate te-ai abişnuit să cazi la învoială pe 30 de procente! Amândoi sunteţi cu verdictul gata şi cu fruntea senină. Există însă, dincolo de dvoastră, imperiul conştiinţei prin care nu v'aţi plimbat niciodată şi unde bagajul sufletesc e mai greu, viaţa mai complicată. E mulţimea fără nume care deţine destinele unui pământ cu toate moştenirile lui. In ea se plămădesc, ca în adâncimile unui vulcan, devotamente şi elanuri cari isbucnesc la zile mari şi mătură grămezile de tranzacţii. In această masă cu capete nenumărate, care au mai scăpat din tranşeele de ieri şi în toţi aceia care cred încă în nevoia unei revizuiri a valorilor, povestea lui Moţa apare ca un prilej de dureroasă reflexiune şi îngrijorare. S'ar părea că o pagină de Turghenieff sau Dostoiewsky s'a transplantat la Dunăre, şi că în mijlocul unei societăţi cuprinse de un vifor subteran, dincolo de beatitudinea stearpă a unora, începe să lucreze un catechism nou...

Un lucru e cert, studentul dela Văcăreşti deschide o portiţă spre psichologia Ardealului nostru, în care, ca într'un cazan bătrân şi ruginit, clocotesc patimi adânci. Treceţi prin satele noastre, cântăriţi puţin ce e după privirea îngândurată a ţăranilor cari adăpostec mistere de demult! Duceţi-vă la Orăştie, citiţi gazetele populare ale părintelui Moţa de douăzeci de ani încoace, ori staţi de vorbă două minute cu preoteasa, acolo la ea acasă. Veţi înţelege degrabă, că o lume aspră, tare în credinţa ei, cu accente de energie nebănuită şi cu note de austeritate patriarhală, e pe cale să-şi strige evanghelia ei. Aceşti primitivi robuşti sunt greu de mânuit dle Albert Honigmann! Nici glumele de mahala nu-i prind, nici sforile tiparului nu-i ademenesc. Ei au escaladat veacurile cu instinctele lor, cu care nu se poate face nici un târg. Ei reprezintă religia naţională fanatică şi intransigentă, cea mai de seamă temelie a vieţii noastre de Stat.

Din această cale s'a smuls studentul dela Văcăreşti. Ce vor face mâine juraţii cu el? Il vor dărui libertăţii sau îl vor trimite din nou la puşcărie? E aproape indiferent, casta rămâne, linii noui se conturează pe orizont, viaţa se complică...

OCTAVIAN GOGA

IL DUC PE POPA

de Pavel Dan*

Părintele Mare Gheorghe sta la masă şi mânca de amiazi. In odaia scundă, unde se auzea zumzetul neîncetat al muştelor, fălcile puternice ale părintelui făceau un sgomot ciudat, ca de apă ce se loveşte regulat de mal.

In cămaşă, cu mânile păroase, suflecate până la coate, părintele împătura cu chibzuială, cum ai împătura o batistă de mătasă, plăcintele moi cu urdă şi le vâra în gură, întregi.

Ii era mai mare dragul preutesii să se uite la el.

—Mâncă, mâncă, îi zise ea, că în anul ăsta nu mai mânci altele. Gata cu urda.

Părintele, cu mânile unse de unsoare şi cu gura plină, se mulţumi să dea din cap, mormăind ceva care aducea a: "păcat, îmi pare tare rău".

Inalt, spătos, cu cioc şi cu cisme, preotul era unul din acei voinici duhovnici ardeleni care, schimbându-şi portul, putea fi luat tot aşa de bine drept ofiţer. Nevoia îşi crease oamenii. Nu odată li s'a întâmplat acestor preoţi, să arunce odăjdiile şi sărind pe geamuri din biserica ce ardea, să pună mâna pe arme.

Trebuiau să aibă deopotrivă de tari, cuvântul şi pumnul.

Preotul secerase până la amiazi în rând cu lucrătorii. In câmpul pietros, căci satul era sub munte, se făcuse în anul ăsta un grâu ca trestia şi secerătorii tăiaseră pe capete.

Cu mare greutate îi rupsese preuteasa dela lucru, dintre oameni. Făcuse plăcinte cu urdă şi neavând ce împărţi cu toţi, îi trimisese părintelui vorbă în hotar, "să vie îndată acasă, a venit un domn mare".

Acum, în vreme ce popa mânca, preuteasa se învârtea prin casă, potrivind una şi alta, dând muştele afară. Şi nu mai contenia cu vorba:

—Câte clăi au pus? cine seceră mai bine?

Era o femeie pe potriva popii, cu faţa albă, sănătoasă; de sub năframă îi ieşea o şuviţă căruntă de păr. Nu că ar fi fost bătrână, dar aşa îi albise ei părul înainte de vreme.

—Pe popa din Petrid l-au închis ieri, la târg, zise ea printre vorbe.

—Nu mai spune! Când? De ce?

—Nu ştiu! Mi-o spus o ţigancă ce umblă cu ace. Ci că s'a dus cu boii la târg, în Turda. Abia a ajuns bine şi a venit poliţia. I-a dat boii în seama unui om dela ei, să-i aducă acasă, pe el l-au urcat în tren şi drumul la Seghedin.

Preotul luă şervetul ce stătuse până acum neîntrebuinţat, alături, îşi şterse tacticos mustăţile, buzele şi începu să-şi răsucească o ţigară.

Petridul nu era departe de Pruniş. Satele erau aşezate pe valea răcoroasă a Hăşdăţii, înşiruite unul după altul pe cele două margini ale şoselii ce iese din Turda, urcă muntele Neteda pe la Copand în sus şi se pierde în pădurile Munţilor Apuseni.

Cu "fratele Luca"—cum îşi ziceau între ei, preoţeşte—fuseseră împreună în seminar. Dacă atunci, ca "alumni", nu erau mari prieteni, mai târziu, când au ajuns preoţi prin locuri străine, s'au apropiat tot mai mult, s'au iubit.

In zilele scurte de iarnă, întârziind amândoi prin Turda, se întorceau noaptea împreună şi urcând muntele, sub clarul strălucitor de lună, stând într'o trăsură, cu sticla de vin la picioare, în vreme ce caii celeilalte veneau încet în urmă, vorbeau despre vremurile de altădată, despre necazurile preoţiei.

Apoi se întâlneau la masluri, la ospeţe.

Părintele se lăsă pe marginea patului de alături şi oarecum cutremurat de vestea aceasta neaşteptată, care stricase tot efectul plăcintelor, privea tavanul scund, "pictat" de preuteasa cu o coloare galbenă spălăcită.

—Hm, zise el. Dacă au ajuns la Petrid sunt aproape.

Preuteasa îl privi speriată.

Vremurile erau tulburi. Războiul clocotea de mai bine de doi ani şi prin lume umblau tot felul de veşti neliniştitoare. Prin sate veniau tot felul de oameni necunoscuţi: olari, cumpărători de râze, stăteau, printre târguială de vorbă cu sătenii, întrebându-i: "ce mai, spune de politică popa ori dascălul român?". Işi strângeau şetrile şi plecau ca şi cum n'ar fi fost, apoi după câteva zile venea la jandarmerie un ordin scurt: cutare să fie închis, cutare să fie observat.

La o zi a târgului, un biet creştin care a bătut cu degetul o oală şi a zis că "sună româneşte", a fost dus la poliţie şi bătut de, întorcându-se acasă, a murit pe drum. Gazetele maghiare ţipau ca din gură de şarpe împotriva "trădătorilor valachi".

Capii preoţimei fuseseră internaţi la Oradea, ca să fie mai la mijlocul împărăţiei şi să-i poată avea subt ochi.

Preotului îi veni în minte întâmplarea din Sâmbăta trecută, când mergând spre Turda, se întâlnise cu nişte olari unguri cunoscuţi, cari, nu numai că nu-i deteră bineţe, după obiceiu, dar se uitară în altă parte. După ce trecu, îi auzi zicând:

—Câne de valah!

Lucruri de acestea se petrecuseră de multă vreme, îi observă părintele, căci se găseau pe toate drumurile, dar nu le dăduse importanţă, trecuse pelângă ele ca pe lângă atâtea întâmplări străine, indiferente.

Acum îşi dete seama că focul ce ardea departe se apropie, se simte dogoarea puternică, miros de arsură; îi fu teamă să nu-l cuprindă.

Câteva gânduri mai bâzâiră în capul lui, ca nişte albine închise între geamuri, apoi roata timpului se opri deodată. Ţigara căzându-i din mâna întinsă spre pământ, preuteasa o călcă fără sgomot şi după ce-i potrivi pălăria pe ochi, ieşi închizând uşa fără sgomot...

* * *

Părintele nu-şi putea da seama cât a dormit. Mult nu, de bună seamă, că l-ar fi sculat preuteasa să meargă la lucrători.

Visase ceva rău, poate fiindcă s'a culcat pe spate. Il durea capul. Pe piept cămaşa udă-leoarcă, se lipise de trup. Dar... în camera vecină se auzea vorbă străină.

Uitându-se prin geamul din uşă, zăreşte pe plutonierul din Micuş, Dabrovnic, stând de vorbă cu preuteasa. Mai la o parte, un sergent nou, pe care părintele nu-l cunoaşte, se uită la chipul încruntat de mare inchizitor al vlădicului.

—De ce nu şedeţi? îi întâmpină părintele, intrând, cu părul ciufulit şi întinzându-le mâna.

Plutonierul se îndoi dela mijloc ca şi cum ar fi fost făcut din două părţi, legate una de alta printr'o ţâţână, dar refuză.

—Iarăşi cercetări? Nu vă mai astâmpăraţi. Incotro?

—Până la dumneata am venit.

—Aşa! Atunci luaţi loc, vă rog.

—Mulţumim.

Oaspele şi gazda se priviră drept şi se pricepură: în odaie era cineva de prisos. Părintele o rugă pe preuteasă să le aduca ceva de gustare.

Când fură singuri, plutonierul deschise geanta de piele, pe care o ţinuse mereu înainte ca şi cum ar fi avut într'însa o comoară şi scoţând o hârtie galbenă i-o întinse părintelui.

—Acest ordin a sosit chiar azi şi după cum vezi a trebuit să ţi-l aduc îndată.

Preotul ceti şi îngălbeni. Punând hârtia pe masă, întrebă cu un glas care voia să fie liniştit:

—Trebue să iscălesc de primire?

—Nu.

Apoi după o clipă, plutoinierul urmă:

—Plecăm când vrei, dar pe douăsprezece ceasuri, la noapte, trebue să fim în Cluj.

Preotul se uită încruntat prin casă, ca şi cum s'ar fi întrebat:

—Acum de unde s'o iau?

Prin dosul ochilor îi trecu un nor de cumplită mânie. Intâmplarea din Turda, deţinerea lui Luca şi toate micile şi tragicele întâmplări ale unei naţii oropsite, îi umplură sufletul, învălmăşindu-se într'o răsturnare tulbure, uluitoare.

Toată ura, cumplita ură de rasă, de care nu-şi dăduse seama până acum, dar care îi clocotise în suflet, se aprinse deodată, arzând cu vâlvătăi dogorîtoare; simţea nevoia de a se bate, de a omorî, de a striga să se audă până la marginele pământului. Stete astfel strângând convulsiv speteaza scaunului şi îi veni deodată să se repeadă la cei doi jandarmi şi într'o izbire năpraznică să-i cufunde pe unul într'altul. Dar zise numai, fără niciun rost:

—Dacă e să mergem, să mergem domnule plutoner.

Plutonierul era un băiat tânăr, frumos, un sârb cu care era prieten. Ce vină avea el în toată afacerea asta?

Ieşind în curte, să trimeată pe cineva după slugă, plutonierul se ţinu de el şi cu toate împotrivirile părintelui, trimise pe jandarm. Apoi intrând iar în casă—plutonierul înceta de a fi militar, devenea om—îi spuse:

—Ei, hei! Bine că pot respira iar liber. Câtă vreme stă lângă mine ungurul ăsta, parcă port o mitralieră în spate. Nu ştiu cine e, de unde vine. Mi l-a trimis dela companie nu ştiu cu ce scop. Indeplineşte ordinele înainte de a i se da, dar mai ales se uită; are nişte ochi ca de veveriţă; vede totul. Şi ce să-ţi spun, urmă plutonierul, proptindu-şi capul în palme: nu-mi place deloc.

Acum să nu pierdem vremea. Am ordin să duc şi archiva parochiei, astfel că vezi de pune de o parte ce crezi că te-ar putea incomoda. Eu până atunci merg să fac un pic de curte doamnei preutese. Imi dai voie!

Preotul trecu în odaia din spre stradă; o încăpere întunecoasă, cu perdele mari, roşii şi geamuri mici, bătrâneşti. Aici, într'un colţ, se aflau cele două dulapuri mari, în care se păstra din vremuri străvechi, archiva parochiei.

Lemnul îmbătrânit se înegrise şi când preotul deschise uşa grea de stejar, dulapul ţipă dureros ca un bătrân bolnav căruia doctorul i-a ridicat un braţ pe care nu l-a folosit demult.

In rafturile din faţă erau matricolele noi, în care se însemna din an în an câte un mort ori nou născut.

Satul era mic, morţii rari, şi botezurile sărace.

De multe ori, preotul, ocupat cu lucrul câmpului, căci trebuia să şi trăiască, venia asudat dela coasă, ori dela secere, arunca pe un pat pălăria de paie şi luând cartea începea grăbit botezul, ori prohodul.

Scria apoi datele pe o margine de gazetă şi când ploua, ori iarna, deschidea dulapul şi le trecea în registru.

In rafturile de jos se aflau matricole vechi, scrise cu slove bătrâneşti, de care nu mai întreba nimeni. In nisipul pietros al Prunişului nu se vedeau urmele niciunui geniu, care s'ar fi născut pe aici; doar paşii mari ai sărăciei întipăriţi adânc pe drumuri stricate, în ogrăzi fără garduri.

Acum toate aceste cărţi, care se obişnuiseră de generaţii să trăiască aici, aveau să fie smulse din lumea lor, rupte, duse...

Când preotul ridică o carte de jos, o lume întreagă de gângănii fugi în toate părţile; cărţii îi rămase păretele jos, lipit de o scândură mucedă, ca o aripă frântă.

Dete peste câteva hârtii, "Coroana Sicriului", un roman ardelenesc, vechiu, "Balade şi Idile", care ar fi putut fi sare în ochii duşmanilor, şi le legă cu o sforicică; desfăcând o podea, le vârî subt ea, în nisip. Puse scândura la loc şi bătând-o, să se aşeze, cu piciorul, ascultă cum sună a gol, ca omul care are vreme de pierdut.

—De m'oiu mai întoarce ne-om vedea, de nu... Preotul îşi completă gândul cu un gest, care însemna: "de nu amin şi cu voi şi cu mine...".

Parcă şi-ar fi îngropat acolo o parte din suflet...

* * *

Intrând în odaia din mijloc, unde aburea mâncarea pe masă, preotul încercă un sentiment de revoltă împotriva lui însuşi, împotriva acestui biet suflet omenesc, care se înmoaie atât de repede. Ca să nu pară supărat în faţa oamenilor, căci venise curatorul, primarul şi încă vreo doi fruntaşi de ai satului, începu să glumească:

—Rău mai stă ţara, dacă au ajuns să-i ducă la căţănie şi pe popi.

Plutonierul îşi omorî ţigara, uitându-se în pământ, ca să nu răspundă; soldatul ungur îl privi cu ură, dar nu zise nimic. El nu trebuia să ştie româneşte.

—Dacă au dus clopotele dela biserici, trebue să ducă şi pe popi.

—E vremea cea de apoi.

—Poftiţi la masă, îi îmbie preuteasa. Domnule plutoner, pofteşte în capul mesii. Oameni buni şedeţi.

(Urmează în pag. 7.)

IL DUC PE POPA

—Să mai şi mâncăm, zise preotul. Apoi când îşi aflară fiecare locul, începu rugăciunea:

—Tatăl nostru, carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău...

In liniştea odăii, glasul părintelui se înălţa clar, tremurător; părea că picură ceva dintr'însul.

Pe la jumătatea rugăciunii se deschise încet uşa şi se vârî înlăuntru, mai întâi un cerc cu un beţigaş, apoi un căpşor de copil cu ochii iscoditori şi părul ciufulit. Copilul desculţ, în cămaşă, cu pantolonaşii susţinuţi de două panglici încrucişate pe umeri, intră urmat de două fetiţe mai mici, care se piteau sfioase în dosul lui. Se uitară miraţi la oamenii străini, la galoanele jandarmilor în deosebi, şi merseră de se lipiră de mama lor câteşi trei.

Preuteasa o luă pe cea mică pe genunchi şi celorlalţi le făcu semn să tacă:

—Că pleacă ticul şi nu se mai întoarce.

—Domnule plutonier, primarule, oameni buni, şedeţi şi serviţi-vă. Nu vă uitaţi după noi. Eu am mâncat bine de amiazi, zise părintele.

Preuteasa servi copiii şi îşi scoase ei o aripă de pui pe care o uită în farfurie.

—Tăticule, dacă te duci, mie să-mi aduci o puşcă, zise băiatul. Vreau să împuşc vrăbii.

—Mie să-mi aduci o păpuşă.

—Nu pusa, se revoltă cea mai mică din braţele măsii.

—V'aduce tăticul la toţi, numai să ascultaţi, să fiţi buni.

Oaspeţii mâncau ca în zi mare de vară. Preotul îşi făcea de lucru cu un picior de pui,, numai ca să nu vadă preuteasa ce-l doare pe el. Prin mintea lui roiau tot felul de gânduri. Unde-l vor duce? De ce îl închid! Nu-şi aducea aminte să fi rostit vreo vorbă împotriva statului. Dar acum îi venea să strige la colţuri împotriva lui, împotriva acestui stat nedrept şi tâlhar.

Preuteasa îi ceti mersul gândurilor de pe faţă şi o podidi plânsul.

Vestea că îl duc pe popa se întinse în sat cu iuţeala fulgerului.

La porţi, bătrânele femei, adunate în grupuri, se opriră speriate din tors.

—Asta e lumea cea de apoi.

—Că zice Scriptura: "bate-voiu păstorul şi se va risipi turma".

Cineva duse vestea în hotar, unde era mai tot satul, la lucru. Cei dintâi trei oameni cari aflară noutatea, întrebară:

—Cum? De ce?

Apoi când nu li se dete nicium răspuns, îşi duseră mânile pâlnie la gură şi strigară spre alte pământuri:

—Il duc pe popa!

—Il duc pe popa!

—Il duc pe popa!

Strigătul pornit din piepturi tari, se izbi de larga boltă a cerului de vară, apoi se repezi în jos şi o porni ca un ecou puternic dela pământ, din deal în deal:

—Il duc pe popa!

Unii îşi lăsară lucrul şi porniră peste pământuri, dea-a-dreptul spre sat. Apoi în hotarul încremenit o clipă, se stârni o furnicărie înspăimântătoare; oamenii alergau din loc în loc, aducându-şi străiţile, uneltele, hainele. Cărările şi drumeagurile de câmp se umplură de oameni, mulţi o luară drept înainte pe unde se nimerea; strigând şi îndemnându-se, alergau cum se aleargă la foc ori la menorocire mare.

Aşa trebue să fi fugit oamenii în vremuri vechi când intra duşmanul în sat.

Cei dintâi cari ajunseră la poarta popii se opriră în uliţă, necutezând să intre în curte. Dar femeile, mai curajoase decât bărbaţii, în zile de primejdie, intrară în curte sub cuvânt că "vreau să-i ajute d-nei preutese". In urma lor se strecurară şi bărbaţii.

Curtea se umplu de lume, ajunseseră până sub fereşti, se uitau în casă. Stăteau rezimaţi în unelte, tăcuţi, posomorâţi; parcă aşteptau ceva grozav ce trebuia să se întâmple dintr'o clipă într'alta.

Preotul ieşind în verandă să-i spună slugii să meargă înainte cu căruţa, văzu poporul adunat. Sătenii se descoperiră; peste mulţime fâlfâi aripa liniştii.

Preotul simţi că trebue să le spună ceva acestor buni copii ai pământului, să-şi ia rămas bun dela ei.

—Oameni buni, începu el încet, parcă i-ar fi fost frică să nu-l audă cei din casă. Inainte de a porni, vă las o vorbă: să nu vă uitaţi legea şi graiul; legea românească şi graiul românesc, moştenit dela părinţi. Pentru asta oricât veţi suferi, veţi fi cu conştiinţa împăcată că v'aţi făcut datoria şi veţi putea îndura suferinţele oricât ar fi de grele. Atâta vă spun.

Acum eu mă duc dintre voi. Se poate întâmpla să mă mai întorc, dar iarăşi se poate să nu mă mai întorc niciodată. După cum mi-o fi scris. (Preotul se uită spre uşa casei, temându-se să nu-l audă preuteasa şi o văzu în prag, cu copila în braţe.)

De v'am fost om rău, să mă iertaţi, că "numai, Tu, Doamne, eşti fără de greşale"; de v'am fost om bun n'aveţi să-mi mulţumiţi cu nimic.

Intre voi îmi rămâne nevasta şi copiii, îmi rămâne ce bruma de avere am şi eu: bucatele în câmp şi vitele în pustă. Aceea dintre voi cari nu aveţi de lucru cu ale voastre, aţi mai isprăvit cu seceratul şi cu ogorîtul, daţi-i şi doamnei preutese o mână de ajutor, să nu-i putrezească holdele în câmp, ori să-i rămână arătura nesemănată.

—Ajutăm, domnule părinte. Cum să nu ajutăm.

—Ajut, domnule părinte, strigă cineva din spre şură.

—De m'oiu întoarce, vă voiu răsplăti şi nu îţi rămânea de pagubă; de nu, să vă răsplătească Dumnezeu.

Intră în casă, unde îşi luă rămas bun dela ai lui şi ieşi urmat de jandarmi, de primar şi de preuteasa, care, cu copila în braţe, îl petrecu până la poartă.

Jandarmul se urcă în trăsură, cu sluga, să păzească archiva şi plecară înainte.

Când să treacă preotul, mulţimea se rupse în două, făcându-i loc, ca în biserică la ieşitul cu cădelniţa.

—Rămâneţi cu bine, oameni buni!

In aceeaşi clipă începură clopotele la bisericuţa din deal. Sunetele dulci, argintii, porniră pe două drumuri deosebite, rătăcind nesigur, apoi se găsiră şi plecară alături, într'o melodie clară, dureroasă.

Preotul îşi făcu cruce. După el satul întreg se descoperi şi zise plângând:

—Doamne, ajută-i!

Porniră apoi încet, la deal. In frunte mergea preotul cu cartea de rugăciuni în mână, cu mantaua pe braţ; în urmă-le venea mulţimea sătenilor, bătrâni, copii, cu capetele descoperite, trişti şi tăcuţi, în convoiu de îngropăciune.

Deasupra, cântecul clopotelor plutea larg, tremurător, ca un plâns amar...

Insera. Coborau umbrele şi satul rămânea în urmă, ascuns sub zidurile întunecate ale pădurii de salcâmi.

Urcau anevoie, ca oamenii ce duc o povară grea. Din când în când se opreau să răsufle şi se uitau înapoi. Se vedea valea largă a Hăşdaţii, străbătută de o apă limpede ca o panglică argintie, satele împrăştiate pe sub muchi de dealuri şi culmile înroşite ale Munţilor Apuseni, în dosul cărora se stingea soarele.

In deal se aşezară pe o piatră să se odihnească; la câţiva paşi îi aştepta căruţa.

Poporul trimis înapoi se pierdea din ce în ce, până se făcu una cu pământul. Clopotele încetaseră şi din păduri ieşeau chipurile înfiorătoare ale liniştii şi ale nopţii...

PAVEL DAN

Din volumul "Urcan bătrânul".

Profesorul Ion Petrovici

Dacă comparăm starea credinţelor în care se află azi omul european, descoperim că s'a schimbat profund, deoarece s'a alterat convingerea lui fundamentală.

Generaţia care înflorea pe la 1900 a fost ultima dintr'un foarte amplu ciclu început la sfârşitul secolului al XVI-a şi caracterizat prin faptul că oamenii au trăit din credinţa în raţiune.

JOSÉ ORTEGA Y GASSET.
(Historia como sistema.)

A murit în închisoarea de la Aiud, profesorul Ion Petrovici. Simpla apropiere dintre numele sinistrei închisori şi profesorul de filozofie de la Universitatea din Iaşi, dă sensul tragic al epocii noastre.

In filozofie, Titu Maiorescu a avut doi elevi: Petre P. Negulescu şi Ion Petrovici. Influenţa lui Titu Maiorescu asupra studenţilor era covârşitoare, exercita o adevărată fascinaţie. Toţi îi imitau gesturile, felul de argumentare, stilul, unii mergeau cu zelul imitaţiei până să-i copieze şi ticurile. Titu Maiorescu era surd de urechea dreaptă şi această infirmitate îi determinase gestul de a duce, când asculta, mâna dreaptă la ureche. L-am văzut pe Simion Mehedinţi imitând ticul lui Maiorescu, deşi auzea perfect.

Şi Petre P. Negulescu ca şi Ion Petrovici au continuat să menţină în cursurile pe care le ţineau, tonul, stilul, atmosfera solemnă, toată tradiţia prelegerilor lui Titu Maiorescu.

L-am audiat în 1914 pe Petre P. Negulescu. Numai N. Iorga, care ţinea o serie de lecţii asupra politicii externe a regelui Carol, avea sala aşa de plină ca Petre P. Negulescu.

Incepea prelegerea cu o punctualitate maioresciană: la şase fără două minute intra în sală şi exact la ora şase începea să vorbească, continuând în acelaş ritm egal până la şase şi cincizeci, când îşi încheia prelegerea. Era solemn în ţinută, în gesturi, în frazare; prelegerea e r a construită după arhitectura prelegerilor lui Titu Maiorescu. Expunerea era clară, evita tot ce era inutil, dar tonul monoton, acea succesiune egală a frazelor, obosea adesea atenţia auditorului.

Am urmat în 1915 la Iaşi, câtva timpul, cursul de filozofie a lui Ion Petrovici. Făcea o serie de prelegeri asupra teoriei cunoaşterii, căutând să explice cum critica kantiană a cunoaşterii a rezolvat disputa între raţionalism şi empirism. Expunerea era clară; tot ce era aşa de complicat în "Critica raţiunii pure" se lumina treptat, înlesnindu-ne să înţelegem de ce spaţiul şi timpul sunt doar forme apriorice ale intuiţiei, sunt forme inseparabile ale conştiinţei noastre intuitive. Vorbea cu o deosebită grijă de a da frazei o eleganţă literară, dicţiunii o sonoritate agreabilă, stilului culoare, argumentării o discretă plasticitate. Eram în acea vreme cucerit de Bergson şi "Matière et mémoire", "L'évolution créatrice" le citeam cu pasiunea inerentă adolescenţei, încântat de muzicalitatea frazei, de frumuseţea imaginilor care făceau inteligibilă gândirea subtilă a filozofului.

Regăseam la prelegerile lui Ion Petrovici ceva din felul lui Bergson de a expune problemele cele mai complicate ale metafizicii.

L-am auzit în Martie 1918 rostind discursul-un moment al elocvenţei româneşti-la moartea lui Barbu Delavrancea. Toate gândurile, toate sentimentele celor prezenţi lângă catafalcul celui care fusese zguduitorul animator al trecerii Carpaţilor, şi-au aflat o vibrantă expresie în discursul rostit de Ion Petrovici.

Ca redactor la ziarul "Arena", pe care îl fondasem în Aprilie 1918 cu o serie de camarazi abia întorşi de pe front, l-am cunoscut personal pe Ion Petrovici şi am legat prietenie. Era în raporturile de prietenie de o afecţiune discretă, protocolar, reţinânduşi expansiunile, măsurat în expresii, cautând să evite tot ce ar fi putut să dea frazei o cât de vagă vulgaritate. Ultima dată l-am văzut prin Mai 1944, era neschimbat ca şi în Mai 1918, când am vorbit prima oară. Puţin obosit şi îngândurat de perspectivele care se deschideau poporului român, păstra însă aceiaşi grijă de a găsi expresia justă pentru a reda în frază ideia, aceiaşi dicţiune clară, aceiaşi eleganţă de ţinută.

Maiorescianismul lui Ion Petrovici se reducea în fond la un cult al eleganţei de expresie, la o oroare de familiaritatea vulgară, de trivialitatea ţinutei. Pentru el, un om cu preocupări vulgare, care îşi hrăneşte inteligenţa cu fleacuri ca o portăreasă, fără să fie frământat de o problemă, nu poate avea decât o sensibilitate vulgară şi o inteligenţă inferioară, chiar dacă vioiciunea lui flecară ne-ar putea înşela. Ii era silă de ceiace se numeşte cu multă indulgenţă boemie, pentru a acoperi o risipă de timp a unor oameni incapabili să dea o întrebuinţare valabilă, agitaţi ai nimicurilor, retori ai vinului care îi îndeamnă să facă pe Demostenii cârciumilor. Era un pasionat al studiului şi de la început s'a impus publicând în 1911 la revista "Viaţa românească" o serie de articole, mai târziu strânse în volum, asupra filozofiei lui Poincaré. Marele matematician publicase o serie de volume, "La science et l'hipothèse", "La v a l e u r de la science" şi "Science et méthode", care i-au servit lui Petrovici ca punct de plecare şi de reazim al unei expuneri de o clasică limpezime. Faptul că un elev al lui Titu Maiorescu, conservator, publica la revista lui C. Stere, liberal poporanist, era o dovadă a ostilităţii lui Ion Petrovici faţă de orice sectarism de partid. Avea aceiaşi respingere şi pentru filozofiile iraţionaliste şi voluntariste, pentru tot activismul contemporan în care vedea tot atâtea forme de insurecţie contra raţiunii. Vitalismul rebel şi revoluţionar constituia în aprecierea lui esenţa şi centrul propulsor al tuturor manifestărilor vieţii moderne, aşa de plină de desordine. Revolta instinctului contra cămăşii lui Nesus ţesută de raţiune i se părea anunţătoare de desastre. Conservatorismul lui Ion Petrovici era expresia spiritului lui ostil iraţionalismului. Este o eroare să se creadă că o atitudine refractară tendinţelor revoluţionare îşi află origina în grija de a conserva o situaţie materială; poziţia pe care o luăm este în funcţie de temperament, de structura spiritului nostru. O necesitate de armonie îi condiţiona toate manifestările şi în tumultul vieţii politice, Ion Petrovici se adapta cu greu. L-am auzit de atâtea ori manifestându-se la tribuna camerii şi-i urmăream sforţarea pe care o făcea de a împăca exigenţele spiritului lui critic cu atmosfera pasională a unei camere democratice. Isbutea totdeauna să potolească întreruperile nechibuite, să ridice nivelul desbaterii, să facă acceptabil tonul academic, să se impună atenţiei rebele a deputaţilor. Era un debater de prestigiu care faţă de adversar păstra o curtenie şi chiar atunci când folosea ironia nu rănea aşa de adânc ca să lase o dâră de ură. Dar tocmai atmosfera vecinic încărcată a Camerei făcea să nu-l ispitească prea mult tribuna, cu toate că era aşa de sigur mânuitor al ideilor, aşa de înzestrat ca orator. Era un inadaptabil şi îşi acoperea suferinţa pe care o încerca, printr'o politeţă nuanţată, prin acea amabilitate distantă, aş zice maioresciană.

A fost de mai multe ori ministru al Educaţiei naţionale, fără să iasă diminuat; aducea în conducerea departamentului aceiaşi inteligenţă clara, metodică, aceiaşi seriozitate. Ultima dată când a condus ministerul (1941-1944) a însărcinat pe Eugen Lovinescu să scrie Istoria Junimismului, pentru Casa Şcoalelor. Ii fusese coleg de universitate şi avea o aleasă preţuire pentru acest mare nedreptăţit al învăţământului românesc; Eugen Lovinescu chemat să fie una din podoabele universităţii, a fost sistematic înlăturat de intrigi, de conspiraţiile diverselor clanuri universitare cu cuvânt hotărîtor în selectarea profesorilor. "Istoria Junimismului" este cel mai frumos dar pe care l-a făcut Lovinescu culturii româneşti, mulţumită îndemnului şi încurajării lui Ion Petrovici.

Cu ce emoţie mi-a vorbit E. Lovinescu în preajma intrării în clinică spre a i se face operaţia chirurgicală care i-a pus sfârşit vieţii, de bucuria încercată scriind această Istorie a Junimismului. Era o bucurie de o calitate superioară, era satisfacţia sufletească a unui autentic om al cărţii. Şi îi era recunoscător vechiului lui camarad de universitate, pentru ideia pe care i-o sugerase.

Nu ştiu ce capitol i se va consacra lui Ion Petrovici într'o viitoare istorie a filozofiei româneşti. Cum cred ca şi Dilthey că nu există o filozofie ci o nesfârşită succesiune de sisteme filozofice, fiecare filozofie cu punctul ei de vedere în faţa cosmosului, cu modul de a simţi universul, reprezentând viziunea, necesitatea de a înţelege a unei epoci, fără îndoială că şi Ion Petrovici îşi va avea rezervat locul ce i se cuvine.

In Istoria literaturii noastre vor rămâne admirabilele lui portrete şi acele "Amintiri ale unui băiat de familie", care evoacă viaţa din Moldova prin anii 1885-1890.

A murit în închisoarea de la Aiud. Nici nu îndrăznesc să-mi imaginez suferinţa acestei inteligenţe şi sensibilităţi de elită, existenţa fioroasă pe

(*Urmează în pag.* 12.)

Concursul de nuvela

Soldatul Mihai Cimbrica

Conu Georgică Panţâru îşi stăpâneşte cu greu un căscat. A coborît în grădina spitalului, după ce şi-a pregătit singur cafeaua cu lapte, s'a spălat şi s'a ras, şi-a aprins o ţigară şi şi-a băgat în pantaloni cămaşa de noapte înflorată. De la fereastra de la etajul doi simte aţintite privirile batjocoritoare şi răutăcioase ale coanei Ilenuţa, soţia lui. De şase ani, relaţiile dintre el şi soţia lui sunt mai mult decat rele. Soţ şi soţie sunt numai cu numele. Se întâlnesc la masă, cu doctoriţa, o basarabeancă, dşoara Nadia Negură, şi cu soţia lui; doctoriţa ca să-i dea ordine de ce trebuieşte să facă, iar soţia lui ca să-l bruftuluiască, pentru nimica toată sau pur şi simplu fără nici un motiv.

Conu Georgică a făcut el scandal la început, dar care-i bărbatul care poate ţine piept la două muieri? E drept că dşoara Nadia, o mucoasa ieşită numai de doi ani de la fabrica de doctori de la Iaşi, nu se poate compara cu predecesoarea ei, o fată bătrână, scorpie în toată puterea cuvântului, lângă care nu putuse să stea nici un bărbat mai mult de o săptămână, dar oricum, muierea e tot muiere şi, într'o ceartă cu un bărbat, tot partea muierii o ţine. Cuno Georgică a fost nevoit să bată mereu în retragere, să bea pe ascuns şi să se ocupe de "muştele" lui. In viaţă, numai aceste două plăceri i-au rămas: păhărelul şi muştele. Când coboară în grădină, uită de toate. Ca acuma. Soarele s'a ridicat de vreo cinci suliţe pe cer şi a inundat cu lumină toată grădina. Albinele—muştele—, cum le spune coana Ilenuţa nevastăsa, cu dispreţ-bâzâie plăcut, sburând din floare în floare. Numai cu ele e prieten. Il simt şi-şi caută de treabă. Când umblă la ştiubee, nu are nevoie de mască. I se aşează ciucure pe mâini, pe gât şi pe obraji şi el le ia liniştit, spunându-le cuvinte prieteneşti, pe şoptite, parcă ar fi cuvinte de dragoste. Albinele simt pe omul bun, după cum îl simt pe cel rău. Pe scorpia de nevastăsa au năpădit-o într'o zi, că a trebuit doctoriţa s'o oblojească patru zile până i s'au desumflat complet obrajii şi gâtul. In ziua aceia conu Georgică a fost vesel cum nu mai fusese demult şi a băut la cârcuma lui Onofrei mai mult ca deobiceiu. Ştia că scorpia e întinsă în pat, că aproape nu mai vede din cauza ochilor umflaţi şi că nu-l aude când intră pe poarta spitalului. Dar în ziua aceia el voia să fie auzit. Deaceia nu a mai intrat în vârfurile picioarelor cum trebuia să facă totdeauna ca să aibă linişte, ci băţos, ţanţos, agresiv şi cântând. Era sigur că nevastăsa nu-i poate răspunde şi nu voia să scape ocazia de a-şi bate şi el joc măcar odată de ea, cum ea îşi bate joc de el în toate zilele. Deaceia, clătinându-se, s'a aşezat pe banca din grădină şi a început să cânte:

"Fost-ai lele când ai fost
Dar acum eşti lucru prost."

E singurul cântec pe care-l ştie şi, mai ales, acela care-o scoate din sărite pe Ilenuţa. E bătaia lui de joc. Ilenuţei i se scurg ochii după Corciu, locotenentul dela grăniceri. De anul trecut decând au venit grănicerii la Ungheni, pe ea a apucat-o strechea. Numai că locotenentului nu-i place scorpia de Ilenuţa, ci doctoriţa, dşoara Nadia. El vede, îşi dă seama de obida scorpiei, râde în pumni şi totdeauna când o vede furioasă că locotenentul nu a băgat de seamă cum îşi dă ochii peste cap, îi cântă: "Fost-ai lele când ai fost..."

Conu Georgică îşi numără ştiubeele. Douăzeci şi cinci. Le ştie câte sunt, dar lui îi face plăcere să le numere în fiecare dimineaţă. Să nu-mi fi furat careva unul peste noapte, îşi spune el, pentru a-şi scuza slăbiciunea.

Muştele îi produc plăcerea majoră a vieţii lui. Odată pe an pleacă cu mierea la oraş, ca s'o vândă. Nu se întoarce cu nici un ban. Cum îi bagă în buzunar, drept în cartierul gării nimereşte. Prieteni îşi găseşte repede. Lac să fie că broaşte s'adună. Cheful ţine trei zile şi trei nopţi. Până se termină banii. Femei? In cartierul gării, câte pofteşti. Şi şi ele aleargă după dânsul ca şi prietenii de ocazie. La 12 noaptea le desbracă pe toate şi cu mierea din sticla pe care nu a vândut-o şi a pus-o în geantă în acest scop, le "meruieşte". Conu Georgică a fost atent cum părintele Sofronie miruieşte copiii la botez şi tot aşa le "mieruieşte" el pe femei.

A patra zi se trezeşte singur. Femeile fug de bărbatul care nu mai are bani, cum fug păduchii de pe un cadavru.

In curtea plotonului de grăniceri e o activitate febrilă. A venit primavăra şi soarele căldut, prietenos, impune şi grănicerilor o schimbare la faţă. In curte, un grup de soldaţi, cu sape, cu hârleţe, cu bidinele, cu var, se învârteşte încoace şi încolo. Se văruieşte clădirea plotonului, se repară gardurile, grajdul cailor şi şopronul măgarului, coteţele păsărilor, se îndreaptă şanţurile, se seamănă legume şi flori şi se tund boschetele. In mijlocul lor, în cămaşa prin care se vede o tufă de păr abondent, cu mânicile suflecate, tuns scurt, masiv, ciolănos, pietros, cu maxilare patrate şi puternice, cu nişte ochi mici în care se citeşte şiretenia ţărănească, tronează sergentul Bumbară, şeful pichetului. A fost mutat aici în iarnă, de la regimentul 2 de grăniceri, de pe frontiera bulgărească. I se dusese vestea. Se certau guvernele respective, român şi bulgar, se certau ofiţerii, în alte sectoare atacau comitagiii, în al lui Bumbară era linişte deplină. Cum a luat comanda pichetului 55 din faţa satului Cadichioi, s'a şi dus pe linia de demarcaţie şi a început să facă semne amicale. S'a dus nearmat. S'a apropiat sergentul bulgar, însoţit de trei soldaţi, înarmaţi până în dinţi, temători, bănuitori, dar Bumbară i-a liniştit repede.

—Camarad, nu fii tucănaglavă. Tu sergent eu sergent, amândoi oameni necăjiţi. Se ceartă cei mari, guvernanţii, şi oalele sparte le plătim noi cei mici. Să fim prieteni. Uite, la voi nu se găseşte gaz. La noi, căcălău. Şi ieftin. La noi nu se găseşte orez. Puţinul care se găseşte, e scump foc. Să facem târgul. Eu îţi dau doi litri de gaz, tu mie unul de orez. Eu vând orezul şi tu gazul.

Şi târgul s'a încheiat. Pe un kilogram de orez el dădea doi litri de gaz care-l costau 22 de lei. Pe kilogramul de orez lua 100 de lei. Şi în pichetul 55 era tot timpul veselie. Cu banii luaţi cumpărau ţuică şi vin. Mâncau, beau şi cu prisosul, cu raniţele pline de sticle, se duceau pe rând la Valalâ, la Voica, o vădană pe care nu ar fi putut-o ostoi nici tot regimentul 2 de grăniceri, necum pichetul 55, care număra numai douăzeci de oameni.

Numai că orezul, cel nevândut, cere şi carne. De asta nu era lipsă în Dobrogea. Ţăranii aveau găini, gâşte, raţe, miei şi oi. Oile le găseau în turma macedoneanului Caraiani, turmă ce păştea pe colinele pietroase din apropierea frontierei. Grănicerii lui Bumbară stăteau ascunşi la marginea porumbiştii, oile proaste veneau păscând până lângă ei, soldaţii se repezeau la gâtul lor, le trăgeau în porumbişte şi, pe-aici ţi-i drumul. Ciobanul, în acest timp, cânta bucolic din fluer. Anchetele făcute la pichetul 55, n'au dat niciodată rezultat. Venea comandantul de ploton sau de companie, însoţit d eşeful postului de jandarmi-câteodată chiar de cel al companiei de jandarmi de la Constanţa, care se credea tare isteţ în descoperirea hoţilor-dar plecau cum veniseră. Carnea era în burţile grănicerilor iar pielea şi oasele îngropate la o sută de metri de frontieră, în Bulgaria.

Şi lui Bumbară i se deschisese pofta de bani. Căci în afară de mâncat, de băut şi drumuri la Voica, sergentul îşi avea partea leului. Voia să strângă bani pentru a-şi cumpăra un loc de casă când s'o întoarce în sat. Un lanţ lung de 150 de metri, de la fântâna lui Caraiani, dispăruse fără să i se mai dea de urmă. Bumbară îl vânduse la Mangalia şi luase pe el 25.000 de lei. Şi mai descoperise un isvor de câştig. Fura-el spunea că lua-oi -numai ţigăi, de la ciobanii români şi le vindea la cei bulgari într'o noapte, pentru ca în cea următoare să fure de la cei bulgari şi să vândă la Români. Exact acelaş număr. Numărul oilor era mereu acelaş şi la ciobanii români şi la cei bulgari. Ceiace pierdeau şi unii şi alţii erau banii, pe care-i câştiga Bumbară.

I s'a înfundat însă cu măgarii. Bumbară împrumuta câte un măgar gras de la grănicerii bulgari-măgarii de la pichetul lui erau slabi ca umbra pentrucă raţia lor de ovăz lua drumul cârciumii-şi se ducea la un ţăran din Daulichioi, Valalâ, Cadichioi sau chiar Ilanlâk şi le propunea să le vândă un măgar.

—Furat de la Bulgari, nene. Ieftin.

—Cât?

—400 de lei.

Cum preţul obişnuit al măgarilor era dublu, ţăranul cădea în cursă. Bumbară i-aducea măgarul, i-l băga în grajd şi i-l lega la iesle cu mâna lui, ţăranul bucuros plătea aldămaşul, dar noaptea, măgarul dispărea. Până dimineaţa era din nou în pichetul bulgăresc. Şi un ţăran mai clonţos l-a reclamat la locotenent. Şi a fost mutat.

Şi aici nu merge nimic. Nici un ţăran nu este amator să-i cumpere măgari-şi chiar de ar fi vreunul, de unde să împrumute măgarul?-, cu ciolovecii de peste Prut nu se poate aranja nici o afacere. Nu mai câştigă nimic, dar de banii strânşi la graniţa bulgărească nu se atinge. I-a pus într'un portofel slinos, pe care şi l-a cusut la centură. Un loc de casă, o pereche de boi straşnici, un car şi un plug. Cu vrednicia lui, Bumbară va face restul. Soldaţii ştiu de existenţa portofelului, dar nimănui nu-i trece prin gând să i-l subtilizeze, căci sergentul are pumn năpraznic.

De băut, nu ca în Dobrogea în tot cazul, face el rost. Când îi vine unui soldat bani de-acasă, Bumbară îl cheamă.

—Leat!

—Ordonaţi! îi răspunde soldatul, în poziţia de drepţi cea mai teribilă.

—Uite doi lei, te duci la cârciumă şi-mi aduci 200 de grame de salamă, 200 de grame de şuncă, un pachet de tutun, doi litri de vin şi unul de ţuică. Şi-mi aduci şi restul, un leu. Trap! Şi către soldatul care a înţeles despre ce-i vorba şi se îndreaptă în fugă spre cârciumă, nu uită să strige:

—Vezi leat, nu uita restul.

Şi cu toate acestea, sergentul Bumbară e iubit de soldaţii lui. Seara stă şi le povesteşte despre Arap Alb şi le cântă din fluer şi din frunză.

Astăzi sergentul Bumbară e vesel. Ştie că la cancelarie au venit bani pentru soldatul Amărioarei şi diseară va fi deci chef. Se şi scotoceşte prin buzunare ca să găsească moneda de doi lei. Se învârteşte printre soldaţi, le dă ordine, îi muştruluieşte. Din şopronul lui, măgarul pichetului, slab de i se văd coastele, -ovăzul lui ca şi cel al confraţilor de pe graniţa bulgărească ia drumul cârciumii-a ieşit din tăcerea lui filozofică şi-şe cere porţia de paie... Iha!... Iha!...

—Don sergent, măgarul cere ovăz, încearcă o glumă învelită în spini, soldatul Antochi.

—Cere pe dracu!, răspunde râzând Bumbară. Unde ai mai văzut tu măgar mâncând ovăz? Să fie mulţumit şi cu paie. Dacă nu, îi fac de petrecanie şi-i vând şi pielea.

In acest timp, în poarta plotonului se opreşte un soldat pricăjit, prăfuit şi încovoiat sub greutatea raniţei. Stă o clipă nehotărît, priveşte spre soldaţii care se agită, spre sergentul năpraznic şi apoi intră în curte. Soldaţii ceilalţi s'au oprit din lucru şi-l privesc curioşi. Noul venit trece pe lângă dânşii fără să zică nimic şi se îndreaptă către clădirea plotonului. Desconsiderarea aceasta din partea pricăjitului, face să se aprindă fulgere în ochii sergentului Bumbară.

—Hei, leat! tună el către pipernicitul care a rămas ţintuit pe loc. Bumbară face doi paşi, îl apucă de guler şi începe să-l sgâlţâie.

—De ce nu saluţi, mârlane? Nu ştii cine sunt eu?

Noul venit nu mai are timpul să răspundă. Nu mai are timpul şi nici nu poate, căci sergentul l-a apucat cu amândouă mâinile de gât, îl strânge şi apoi îi face un vânt în tufiş.

—Eu îs sergentul Bumbară, ai auzit tu? îi strigă el noului venit, care se scoală cu greutate şi începe să se scuture de praf. Dacă n'ai auzit, ai s'auzi de-acum înainte. Eu îţi dau de mâncare, eu îţi dau echipament şi tot eu îţi... Paştele mătii.

Ceilalţi soldaţi râd cu gura până la urechi. Soldatul îşi aranjează raniţa, îşi strânge moletierele şi apoi intră la ploton.

In cancelarie, locotenentul Corciu şi-a terminat corespondenţa oficială şi acuma scrie părinţilor lui, ţărani vrednici din ţinutul Tecuciului. E şi el vesel azi. Soarele de primăvară aduce râs în toţi ochii şi bunătate în toate inimile. O ciocănitură în uşă îl face să tresară.

—Intră! strigă el.

Şi intră soldatul pe care-l ciufulise puţin Bumbară. Locotenentul şi-aruncă ochii în hârtiile pe care i le întinsese soldatul şi zâmbeşte. Il priveşte amuzat, noul venit are ochi lipsiţi de expresie, absenţi. Fără îndoială, e idiotul lui Popescu, îşi spune el. Cu câteva zile mai înainte, primise o scrisoare de la prietenul lui de la regiment, locotenentul Adrian Popescu, în care îi spunea că în curând îi va veni, mutat la el, un soldat cu care regimentul nu mai ştia ce să facă. E prost ca lemnul de tei şi, în plus, un ghinionist cum nu s'a mai văzut. Are o specialitate de a atrage toate necazurile asupra lui. La inspecţia generalului Caracaş a fost o tragedie. Caracaş a căzut tocmai pe acest soldat. Au râs toţi de prostia soldatului, a râs şi Caracaş de nu se mai putea opri, dar urmarea a fost rea. Regimentul a ieşit prost la inspecţie, tocmai din cauza acestui soldat buciucaş. Una din prostiile debitate—şi nu cea mai grozavă—a fost următoarea.

—Ai auzit vreodată de mamelon?

—Auzit, să trăiţi, a răspuns soldatul.

—Cu ce se aseamănă?

—Cu o ţâţă de damă, să trăiţi don ghinărar.

Râsul a fost omeric şi toţi erau mulţumiţi, răspunsul nu era tocmai rău. Dar tragedia a fost la şedinţa de educaţie morală. In dormitor, pe un perete, erau aşezate, ca de obiceiu, portretele membrilor familiei regale. Pe celălalt-ceasul rău-nişte tablouri de propagandă antisifilitică. Monştri cu buzele tumefiate, cu ochii umflaţi, cu priviri îndobitocite.

—Cine sunt ăştia? a întrebat generalul pe soldatul cu pricina, arătând spre tablourile ce reprezentau pe sifilitici. Şi soldatul, fastâcit, a răspuns:

—Aiştia?... Aiştia?... Familia noastră rigală, să trăiţi don ghinărar... Ofiţerii care însoţeau pe general, comandantul regimentului, maiorii, căpitanii dar mai ales el, locotenentul Popescu, au înlemnit.

In tăcerea grea care se lăsase, generalul mai întreabă arătând tablourile cu membrii familiei regale.

—Dar ăştia cine sunt?

—Aiştia?... Păi aiştia sunt nişte... sifilitrici.

Generalul a plecat ca o furtună, colonelului îi tremura bărbia ca unui epileptic iar el, Popescu, credea că visează... un vis rău, rău de tot. Regimentul a primit un ordin de inspecţie drastic şi el, bietul Popescu a primit zece zile de arest.

"Regimentul socoteşte că acolo pe frontieră, asemenea specimen se poate camufla când vine vreo inspecţie. Sunt păduri, lunci, mlaştini, tufişuri şi dacă celui ce inspectează îi vine poftă să facă apelul, răspunsul e uşor de dat: E la companie cu corespondenţa, sau la pâine sau la carne", îşi termină amiculul lui epistola.

—Cum te cheamă? întreabă locotenentul Corciu.

—Cimbrică, soldatul Cimbrică Mihai!

Soldatul a uitat formula de introducere dar locotenentul e bine dispus şi nu mai observă lipsa.

—De la Toflea?

—Da, să trăiţi don locotinent, îi răspunde de data aceasta soldatul, cu o licărire omenească în privire. Da de unde ştiţi Dumneavoastră?

Locotenentul surâde. In ţinutul Tecuciului, lângă satul lui, este un sat de ţigani: Toflea. Ţiganii din Toflea sunt unii muzicanţi alţii lingurari şi toţi cerşetori. Bunicul lui cununase pe unul care se numea Cimbrică. Când era în şcoala militară şi în timpul congediului se plimba Duminica pe drumul principal al satului, în tovărăşia unei gâscuţe dela liceu sau dela şcoala normală, se întâlnea totdeauna cu un grup numeros de ţigani şi ţigănci în picioarele goale, care se repezeau la el să-i sărute mâinile.

—Sarut mâna naşule!... Sarut mâna naşule!

Toate rudele lui Cimbrică, fraţi, surori, veri, nepoţi şi nepoate până la a zecea spiţă, îi spuneau naş şi se repezeau să-i sărute mâna.

Şi locotenentului Corciu i se moaie şi mai tare inima pe care i-o muiase deja soarele de primăvară. Cimbrică i-a adus în cancelaria plotonului pe bunicul lui, părinţii, satul şi copilăria. Şi-i spune şi lui Cimbrică toată povestea. Şi în ochii lui Cimbrică licărirea omenească se acentuiază.

—Măi Cimbrică, vrei tu să fii ordonanţă la mine? întreabă locotenentul după ce a făcut de două ori înconjurul cancelariei şi a privit melancolic colinele de dincolo de Prut.

Şi Cimbrică a devenit din acel moment ordonanţa locotenentului Corciu. Din cancelaria plotonului a ieşit ţanţoş şi s'a dus înfipt la sergentul Bumbară.

—Don sergent, eu sunt ordinanţ la naşu.

Dar Bumbară nu înţelege şi cu'n ghiont îl mai trimite odată să se rostogolească în tufiş.

—Când vorbeşti cu mine leat, să iei poziţia de drepţi, să nu stai răscăcărat, că doar nu vorbeşti cu tac'tu.

Şi sculat din tufiş, Cimbrică înţelege că nu-i de glumit cu sergentul Bumbară. Sergentul îl mai măsoară odată din cap până în picioare şi, socotind că răcanul are ceva parale, îl fulgeră cu privirea, se scotoceşte în buzunare şi scoate faimoasa monedă de doi lei.

—Du-te la cârciumă şi să-mi aduci 200 de grame de salamă, 200 de şuncă, un pachet de tutun, un litru de ţuică şi două de vin. Şi să-mi aduci un leu restul. Auzi? Trap!

Şi Cimbrică pleacă în râsetele celorlalţi care cunosc povestea. Numai Cimbrică n'o cunoaşte şi n'o poate înţelege, deaceia, peste zece minute, se întoarce cu cele comandate dar, încurcat, fricos, ia poziţia de drepţi şi-i raportează lui Bumbară.

(Urmează în pag. 9.)

—Să trăiți don sergent, v'am adus cele ce ați spus dar... să vezi... cârciumarul mi-a spus că toate astea coastă 137 de lei. I-am spus că e pentru Dumniavoastră și atuncia cârciumarul nu-a dat, dar mi-a spus că v'a trecut la cont.

—Cont? țipă sergentul. Cont ai spus mârlane? Datoria asta are s'o plătească mă-ta... Sergentul Bumbară nu ia niciodată pe datorie... Paștele mătii de tontălău.

Coreiu intră pe poarta spitalului cu gândurile absente. E seară, soarele a apus și în atmosferă plutește un parfum vag de pământ umed. Mugurii copacilor au plesnit de câteva zile și acuma frunzulițele încep să se înfoaie. Dinspre Basarabia vine o boare moale de vânt. De la fereastra sălii de consultație flutură mâna albă a Nadiei, doctorița, iar în sala cea mare de bolnavi, a început să se agite coana Ilenuța, nevasta intendentului. Intr'adevăr, coana Ilenuța e numai ochi când e vorba de locotenent iar locotenentul nu vede nimic, căci el are ochi numai pentru doctoriță. Coreiu ia masa la spital, cu doctorița, cu intendentul și cu nevasta acestuia. Coana Ilenuța este o excelentă bucătăreasă, și își dă toate silințele din lume ca să-l mulțumească pe grănicer. Din discuții a înțeles ce mâncăruri îi plac, cum îi place să fie gătite, locotenentul i-a spus că-i plac mâncărurile cum i le gătea maică-sa acasă și de vreun an, la spitalul din Ungheni se mănâncă ca în satul din ținutul Tecuciului.

Locotenentului îi place doctorița și doctoriței nu-i displace locotenentul; ba dimpotrivă. Deci lucrurile sunt cum nu se poate mai simple, numai că locotenentului îi place să le complice. Doctorița e foarte liberă la gură. Povestește anecdote piperate, fără prea multe perdele și fasoane sau, mai bine zis, fără nici o perdea și locotenentului nu-i place acest lucru. Nu că i-ar displace anecdotele piperate, dar nu-i place să le audă din gura Nadiei. Ilenuța infirmiera îi ține hangul și de multe ori, la masă, când începe una sau cealaltă, locotenentul Coreiu se înroșește până în vârful urechilor, iar Panțaru încearcă o glumă pe care nici una din femei nu i-o ia în seamă.

—E cazul ca noi bărbații să ieșim, domnule locotenent.

Câteodată Coreiu încearcă să-și arate nemulțumirea, dar Nadia pufnește în râs.

—Ești ridicol, mon cher. Din ce secol și loc ai venit?

—Nu, Nadia... dar oricum... pentru o femeie!...

—De ce uiți că sunt doctoriță? A propos, acum o oră a venit la mine o țărancă. Când i-am ridicat rochia, mi-a venit amețeală. Dimineața au venit la mine doi flăcăi bolnavi de blenoragie. A început să se întindă blenoragia și la sate. Imi venea să mor de râs când încercau să mă convingă că s'au îmbolnăvit pentrucă au urinat contra vântului.

Incolo, locotenentul și cu doctorița se înțeleg perfect. Ea e sprințară, totdeauna cu râsul în ochi. Numai când vine vorba de Basarabia, peste ochii doctoriței trec valuri de ceață. Nadia e Basarabeancă din Orhei. S'a instalat la spitalul din Ungheni imediat după cedarea Basarabiei, ca să vadă Basarabia în fiecare zi, dela fereastră. E glumeață, zeflemisitoare, n'o supără nimic, nici o glumă, nici o ironie. Numai de Basarabia și de Basarabeni să nu se atingă nimeni. Intr'o seară a isbucnit în plâns pentrucă locotenentul și coana Ilenuța, după ce-și făcuseră cu ochiul, au început să vorbească de rău de Basarabia. In plâns a isbucnit atunci când locotenentul, sorbindu-și cafeaua, a spus:

—Da, vrem Basarabia, dar fără Basarabeni. Pe Basarabeni să-i aruncăm pe toți în Prut, când o veni apa mare.

Pe la spital s'a oploșit repede de tot și Cimbrică. A intrat întâi timid și s'a așezat pe o bancă, afară. L-a văzut coana Ilenuța și l-a poftit în bucătărie, să-i dea o cafea. Cimbrică era necăjit și coana Ilenuța l-a pus să-și povestească necazurile. Infirmierei îi plăcea să-l asculte, fiindcă era vorba de locotenent. Lui Cimbrică îi merge prost de tot. Toate îi ies pe dos. Văzând cizmele locotenentului puțin prăfuite, Cimbrică s'a gândit să le cremuiască. Și a scos din raniță peria și vaxul. Și locotenentul l-a înjurat de mamă: cizmele erau de lac. Locotenentul i-a spus să-i spele rufele și i-a dat și un praf ca să-i întărească gulerele, pieptii și manșetele. El, socotind că face lucrurile și mai bine decât i le cere locotenentul, i-a amidonat nu numai gulerele, pieptii și manșetele, nu numai cămășile în întregime, ci și chiloții. Și locotenentul, simțindu-se în cămașă dar mai ales în chiloți ca într'o scoarță, iar i-a zis ceva de mamă. Ieri, chemat la Iași la batalion, dimineața, locotenentul i-a cerut o pereche de ciorapi curați. Cu o zi înainte îi spusese să-i țese, și el i-a țesut cum s'a priceput, adică i-a făcut la fiecare câte o gâcă sau mai multe. Locotenentul l-a înjurat la plecare dar și mai tare l-a înjurat la înapoiere. Când i-a tras cizmele, a văzut și el că locotenentul avea picioarele numai răni.

Cimbrică nu știe ce să mai facă, îi vine să-și ia lumea în cap. S'ar cere la pluton, dar știe că acolo îl așteaptă furia neîmblânzită a lui Bumbară. Cimbrică știe că sergentul îi poartă sâmbetele. In prima zi când Bumbară a vrut să-l trimită într'o corvoadă, Cimbrică i-a răspuns țanțoș:

—Nu mă duc, eu's ordonanță.

Și când simțea că pumnii sergentului se strâng, Cimbrică îl obliga să-și înghită mânia:

—Să nu dai don sergent, că te spui la nașu.

—Las' să-l vezi pe nașu la pluton. Atunci și să vezi că eu și cu don locotenent [illegible].

Coana Ilenuța se [illegible] și-i spune lui Cimbrică [illegible]

[illegible]

—Cimbrică trebuie să-i [illegible].

Pe Stanca o [illegible] într'o seară [illegible] sergentul Bumbară [illegible]

La masă se glumește, se râde, se povestește, [illegible]

MIHAI CIMBRICA

poftei lui conu Georgică îi pune frâu privirea fulgerătoare a coanei Ilenuța. Când se face că n'o vede, mâna întinsă spre pahar primește o arsură de bici, pe care coana Ilenuța îl are prins într'un cui sub masă.

Așa se întâmplă și seara asta. Conu Georgică băuse un pahar-porția admisă de coana Ilenuța-îl băuse și pe al doilea alegându-se cu bruftuluiala nevestei, dar când a întins mâna spre al treilea, a venit plesnitura de bici.

Și atunci conu Georgică se scoală și se duce în grădină. Și în grădină e liniște. Ca să-și umple inima de bucurie, își lipește urechea de stubeie. Atunci aude un zumzet înăbușit, semn că albinele lui lucrează. Și conu Georgică numără săptămânile ce le mai are până la data la care va merge la Iași să-și vândă marfa, să facă chef la tractir cu prietenii de ocazie și să miruiască curvele din cartierul gării.

Totul se petrece în liniște, după un tipic care nu suferă schimbare. S'a terminat desertul și coana Ilenuța se duce la bucătărie să facă cafeaua. Cafeaua o face numai ea, cu caimac mult, așa cum îi place locotenentului. In sufragerie rămân numai locotenentul cu doctorița. Abia a ieșit coana Ilenuța din sufragerie și cei doi aud un țipăt. Au alergat repede să vadă ce s'a întâmplat, a alergat și conu Georgică din grădină, au alergat și [illegible], iar în sala cea mare a spitalului bolnavii au început să se agite, așa de puternic fusese țipătul.

In bucătărie e un spectacol jalnic. Coana Ilenuța își frânge mâinile, albă ca varul. Stanca care era la poartă cu sergentul Bumbară a alergat și nu pricepe nimic, iar Cimbrică, prostit, tâmpit, tremurând, stă cu un [illegible] alb în mână. S'a apucat să spele vasele și în ligheanul mare în care le spală, a [illegible] la un loc cu vasele și [illegible] pe care îl [illegible] într'un colț.

—Vesela mea, vesela mea, se tânguie coana Ilenuța. (De când locotenentul ia masa la spital, coana Ilenuța a adus din Iași vesela ei, în locul celei a spitalului). Ce ne facem acuma?

Doctorița a fost cea dintâi care și-a dat seama despre ce-i vorba. A început să râdă și încearcă s'o liniștească:

—Lasă Ilenuța că nu-i nimic. Atâta scandal pentru un fleac? Le spălăm cu un desinfectant și gata.

Dar coana Ilenuța nu se lasă convinsă. Chiar a doua zi cheamă pe părintele Sofronie ca să citească o molitfă și să-i stropească vesela cu aghiasmă.

Și Cimbrică, ne mai având sprijinul coanei Ilenuța, a luat drumul plutonului. Bumbară l-a primit rânjind până la urechi, i-a dat un ghiont și i-a mai spus ceva în legătură cu niște sfinți din calendar și cu mama ghiontului soldat. Și a terminat cu litania lui obișnuită:

—Ascultă tu. Eu ți-s nașul, eu îți dau de mâncare, eu îți dau echipament și eu îți... Paștele mătii.

Dar și la pluton se ține ghinionul de Cimbrică. Intr'o zi e santinelă la pod. La capătul dinspre Moldova e el, la celălalt capăt, spre Basarabia, un sovietic. Cimbrică se plictisește. E după masă, cald, zăpușeală. Cimbrică se plimbă pe o fâșie de 15 metri și pușca i se pare grea, parcă ar fi turnată din plumb. Cimbrică are un dezavantaj: nu știe să gândească. Puținele elemente care-i mobilează capul lui simplu, stau și vegetează. Neavând nu-și găsește locul. Se uită la clădirea plutonului, vede fereastra de la cancelarie deschisă, dar știe că e goală, locotenentul a plecat de dimineață în inspecție la pichete. A plecat călare pe iapa plutonului. In lipsa lui, Bumbară a plecat la cârciumă. De la postul lui, Cimbrică vede și cârciuma, și-l închipuie pe Bumbară la o masă, dar pentru asta nu-i poartă pică. Pe Cimbrică nu-l tentează băutura. Privirile lui Cimbrică se îndreaptă și spre paradisul lui pierdut: spitalul. [illegible]

[illegible] Rusul care și el face de santinelă de partea cealaltă a podului. [illegible] In inspecție, sergentul Bumbară la cârciumă, [illegible] Iași după aprovizionare, deci nici un pericol. Își scoate liniștit arma și o reazimă de balustrada podului. Își privește pe Rus. Acesta stă nemișcat, ca o statuie de piatră. Și lui Cimbrică îi vine pofta să intre în vorbă cu el.

—Mă ciudovec, mă! strigă el făcându-i semne prietenoase cu mâna. Dar Rusul nu mișcă. El dorește de departe ca să-i vadă ochii, dar îi vede nemișcarea.

—Mă camerade, mă!... Răspunde mă, de ce taci?

Dar Rusul tace.

Cimbrică se înfurie și scoate limba, strâmbându-se. Și Rusul stă tot nemișcat.

Infuriat definitiv din cauza lipsei de considerație cu care i se răspunde avansurilor lui prietenoase, Cimbrică începe să se agite.

—Mă ciudovec, tâmpit mai ești!... Prost mă... prost ca noaptea cea neagră...

Dar în mișcarea lui, Cimbrică lovește arma care era rezemată de balustradă, aceasta cade și [illegible]

[illegible]

A venit de la Iași o comisie de ofițeri [illegible]

[illegible]

L[illegible]

[illegible]

(Urmează în pag. 16)

MARAMURESUL

In numele celor fără nume și mulți
călcați în picioare, lihniți și desculți,
robi ca într'o țară a nu mai știu cui,
muscalii mișei, tălâmbi și tehui,
cu grohăituri ca de eterni păgubași,
ne fură pădure după pădure
și munții ni-i lasă golași;
ne măsură la pumni și la pași
și până și graiul se'ndârjesc să ni-l fure...

Ca într'o țară de bieți desțărați,
găsesc și pe-aicea mișelnici argați,
ce, scrântiți de cuvinte ce nu le'nțeleg,
stau gata pe-un zâmbet să se dea în arândă
și țara la străini să și-o vândă,
odată cu ai lor și cu neamul întreg...

Românul, cu grele și știrbe topoare,
se macină'n luptă cu codrul și moare,
subt colții gerului, subt plesnele vântului,
ca'n zorii cei dintâi ai pământului...

Imbrăcați în răbdare ca'n trainică sarică,
uitat-au oare pădurarii că
nu-i nici muscalul de fier și de-oțel
să nu se împlânte cuțitul în el?!...
In el și'ntr'ai lui, ce clopor de clopor,
s'așează pe-aicea ca în Rusia lor.

Și din codrul ce'ntr'una se gârbește,
nu se mai ivește
vulturește
a lui Dragoș-vodă umbră'mpărătească;
Maramureșul să-l sgudule și să-l trezească...
Și crunt să-l încingă și să-l străbată
de codri de coase, de securi de văpaie...

Cei care din jafuri și fărădelege
făuritu-și-a armă și lege,
pentru trupul și gândul și vrerea oricui,
vrea lumea întreagă subt ciobotele lui,
subt roșiile ciobote ale lui!...

După tâlhăreasca și smintita ei lege,
Rusia roșă vrea brusc să deslege
cu brânca ei lungă, hrăpăreață și bleagă,
tot ce în ceruri s'a legat și se leagă...
Țăranii cu văzuri și cu fețe cumplite
și cu năzarnice uitături ca de vite,
par mujici flămânzi, scăpați ca din gloduri de stepe,
ce cu rachiu și cu'ntunerec au prins să s'adape,
în codrii-aceștia, codri ca'n povești,
cari au fost odată românești...

Pentru răzbirea lor de bivoli și de îngeri,
până când, o, inimă, va trebui să mai sângeri?
Cu gându'n răsmeriță, pe mii de poteci,
mă mușcă'ntristările cu colții lor reci;
Cine va opri, o, Doamne, urgia,
ce gol de-ai noștri lasă Maramureșul?
De sufletul lui, nu-i nimeni pe-aproape
dela foame, de temniți și pierzanie să-l scape?
Ori cerul i-așteaptă cu amarnice semne,
pe'n[illegible] tăietori de lemne;
să se stingă cu'ncetul, cu pumnul pe topor,
în codrii cari au fost odată ai lor?!...

Doamne, trăsnete fulgerătoare Tu li le deslegă
și'n loc de [illegible] pune-le gloanțe'n desagă!
Ca robii răbdării demult stau gata
să le facă muscalilor cumplit judecata:
din răscruce'n răscruce
să nu mai știe pe unde s'apuce,
pe drumul aprins, pe drumul sfânt,
spre stepele roșii de unde au venit!

Aron COTRUȘ

Madrid, 1954

Mihai Cimbrica

fereastră şi măgarul i-aruncă priviri rugătoare. Şi Corciu recunoaşte că caţaonul a avut dreptate: măgarul e numai piele şi oase. Işi dă seama că Bumbară cam exagerează şi se găseşte vinovat că nu controlează mai mult. Adevăratul vinovat e Nadia, doctoriţa, îşi spune locotenentul şi la gândul ei, se înveseleşte. Işi mai aprinde o ţigară şi i se pare că a găsit soluţia.

Şi din acea zi, soldatul Mihai Cimbrică nu mai face de sentinelă, nu mai merge în patrulă, nu mai face corvoadă, nu mai face nimic. O singură grijă: măgarul.

Cimbrică a privit la locotenent cu ochi de viţel când i s'a dat ordinul, a salutat şi a plecat. S'a dus la şopron şi măgarul a ciulit urechile. Cimbrică i-a privit coastele, urechile pleoştite şi ochii trişti de animal năpăstuit. Şi şi el se socoteşte năpăstuit. Deaceia se apropie de măgar, îi ia capul în mâini şi răsuflarea caldă a animalului îi mângâie obrajii şi se simte bine.

Din acea zi, între năpăstuitul Mihai Cimbrică şi măgarul pichetului din Ungheni se naşte o prietenie: prietenia dintre un om primitiv, simplu, neajutorat de Dumnezeu şi un măgar care e un măgar şi nimic altceva. In câteva zile măgarul începe să privească mai puţin trist. Cimbrică îl ţesală, îi dă de mâncare, noaptea îl duce la păscut, fură ovăz de pe câmp şi-i dă şi la fiecare masă câte o gamelă cu resturi de mâncare. Din aceiaşi gamelă mănâncă amândoi: şi Cimbrică şi măgarul. Batjocorit, respins de ceilalţi soldaţi, Cimbrică a găsit un prieten. Lui i se plânge contra Stancăi şi a lui Bumbară, lui i se plânge când sergentul îi trage câte un ghiont şi tot lui i se plânge când ceilalţi soldaţi îşi bat joc de el. Cimbrică se culcă în şopronul măgarului şi foarte des îi simte răsuflarea caldă a acestuia pe ceafă. Şi ţiganul e fericit atunci, visează că e răsuflarea Stancăi.

In zece zile, măgarul începe să sburde. Şi-l caută cu privirea pe Cimbrică. Când îl vede, aleargă la el şi începe să-l caute la buzunare. Ştie că în unul din ele, Cimbrică are o bucată de pâine pentru el. Când nu-l vede e neliniştit. Şi începe să-l strige: Iha! Iha!... Iha! Iha!...

Soldaţi ceilalţi fac glume:

—Cimbrică, tea cheamă frat'tu.

Ţiganul nu se supără. Aleargă la măgar şi acesta dă semne de satisfacţie. Un ghiduş—soldatul Amărioarei—a găsit că Iha! Iha!, însemnează Mihai. Şi l-au botezat pe măgar, Mihai.

De atunci, pltonul de grăniceri de la Ungheni are doi Mihai: Mihai soldatul şi Mihai măgarul.

APROAPE toată lumea a acuma mulţumită la Ungheni. Mulţumită dar neliniştită. In aer se simte praf de puşcă. A început să vină armată pe Prut. Intâi au venit diferiţi ofiţeri care, deşi erau îmbrăcaţi în uniformă românească, vorbeau nemţeşte. Făceau recunoaşteri, însoţiţi de ofiţeri români. Apoi au început să vină şi soldaţi nemţi. Aceştia s'au instalat în corturi bine camuflate, în afara satului. In sat vin numai la cârciumă. Sergentul Bumbară a intrate repede în prietenie cu ei. El a învăţat câteva cuvinte nemţeşti pe care le pronunţă pocit, Nemţii au învăţat câteva cuvinte româneşti pe care le pronunţă tot pocit şi restul se înţeleg prin semne. Nemţii au parale şi aceasta e principalul. Bumbară le cântă din fluer şi din frunză şi "Barbarezii"—aşa le spune sergentul—examinează cu interes aceste două instrumente bizare şi comandă băutură. Bumbară învaţă repede să cânte din fluer şi [illegible] Nemţii îl acompaniază din gură. Bumbară îi spune acestui cântec Lili mârlanca şi se miră că Nemţii sunt aşa de proşti că au pus în cântec o mârlancă. Dar dacă dau de băut, aceasta nu prezintă pentru sergentul român mare importanţă.

Totuşi, Bumbară nu e complet mulţumit. El cântă, Nemţii plătesc ţuică şi vin, dar el vrea altceva: bani. Işi chinuie mintea cum să scoată bani de la Barbarezi şi din capul lui de ţăran şiret, planul nu întârzie să iasă. Din patru monede de doi lei, face numai două. O zi întreagă se chinueşte, le pileşte, le face zimţi, şi la urmă se declară mulţumit: are o monedă care are pe amândouă părţile pajura şi o alta care are pe amândouă părţile numărul. Apoi îi invită pe Nemţi la rişcă. Cu mâinile în buzunare îi întreabă pe Nemţi ce aleg: pajura sau numărul. Dacă-şi aleg numărul, Bumbară scoate din buzunarul drept moneda care are pe amândouă părţile pajura, dacă-şi aleg pajura, sergentul scoate din buzunarul stâng moneda care are pe amândouă părţile numărul. Şi aruncă moneda aleasă în sus, după ce, pe duşumeaua cârciumii, Barbarezii au pus miza. Şi câştigă. Intr'o noapte, la vreo zece Barbarezi beţi, Bumbară le-a luat peste cinci mii de lei. Unul sfrijit, cu ochelari, l-a întrebat timid:

—Dar eu chind chiştig?

Şi Bumbară, fără să se turbure, i-a cerut cârciumarului o bucată de brânză, a pus-o pe duşumea şi în ea a înfipt moneda pe dungă.

—Când o cădea aşa, i-a spus el sfrijitului, în hohotele de râs ale ţăranilor care urmăreau pasionat jocul.

Toţi soldaţii pichetului ştiu că domnul sergent Bumbară a câştigat într'o noapte 5.000 de lei de la Nemţi şi admiraţia lor pentru el creşte şi mai mult. Admiraţia şi teama, căci deşi nu cunosc şmecheria cu cele două monede, bănuiesc ei că trebuie să fie ceva necurat la mijloc. Şi toţi oftează de dorul de a câştiga şi ei bani de la Nemţi. Printre ei e şi Cimbrică. Pentru el nu poate fi vorba de şmecherie ci de farmece: don sergent are un ban fărmăcat. A scris deci acasă în grabă şi-i vine un mandat de 200 de lei. Cu ei se duce la Bumbară şi-l roagă să-i împrumete şi lui banul fărmăcat. Sergentul cunoaşte prostia lui Cimbrică şi-i dă o monedă: pe aceia cu pajura. Dar cu condiţii: să n'o arate la nimeni căci se pierde farmecul. Şi nici să nu spună nimica la nimeni. Altă condiţie este să nu se ducă la cârciumă să joace cu Nemţii-să-i caute pe undeva pe drumul satului-şi să-i dea lui 100 de lei.

Cimbrică a găsit toate condiţiile acceptabile, afară de ultima: suta de lei. In cele din urmă a dat-o, cu inima îndoită totuşi, când sergentul i-a spus:

—Nu fii prost Cimbrică. Cu suta poţi câştiga ca mine, 5.000 de lei.

Şi Cimbrică a plecat în căutarea Barbarezilor. A găsit doi, dar parcă era un făcut: Nemţii alegeau într'una numărul. Intr'un sfert de ceas, Cimbrică a rămas fără nici o lăţcaie.

A venit plouat la sergent:

—Don sergent, mi-ai spus că banu-i fărmăcat.

—E fărmăcat măi, dar numai pentru mine. Căci farmecul e aici, i-a răspuns sergentul ducându-şi degetul arătător la frunte.

Şi Cimbrică a plecat nedumerit.

Dar din sosirea Nemţilor, tot s'a ales cu ceva Cimbrică. Sacaua de lemn a pichetului era cam veche şi putrezită, ţiganul a văzut la Nemţi butoaie de metal, se roagă de ei şi aceştia îi dau unul. Şi Cimbrică se duce la fierar, fixează butoiul pe teleguţă, îl întăreşte bine şi deatunci sunt fericiţi amândoi: şi Cimbrică şi măgarul. In fiecare zi fac amândoi drumul până la cişmeaua din Bosia, cu sacaua, o umplu cu apă de mai multe ori pe zi, o aduc le pichet şi apoi ies la câmp. Numai e nevoie să-l lege. Măgarul îi urmează ca umbra. Ii arată să pască numai de pe răzoare: De pe ogoare, e oprit Mihai... Auzi tu? îi spune el măgarului numindu-l Mihai, aşa cum o fac toţi ceilalţi soldaţi ai pichetului. Din semănături, numai noaptea Mihai, când nu ne vede nimeni.

Şi Mihai măgarul s'a făcut rotund ca un pepene.

SI într'o noapte vine războiul. De cu seară, în tăcere, infanteriştii vin să ocupe poziţie pe malul Prutului, grănicerii fac acelaş lucru, fiecare pichet pe locul unde se găseşte, iar în zori încep să boncăie tunurile instalate pe dealul Ciricului. Ceva mai târziu apar avioane, care trec de linia şerpuitoare a Prutului şi se îndreaptă cu sgomot spre Est. Conform planului general, frontul de Sud rămâne în defensivă, atacul fiind dat de Nemţi la Nord. In prima zi nu este mare lucru. Ruşii sunt surprinşi, dar după douăzeci şi patru de ore malul stâng al Prutului începe să fie garnisit de trupele roşii şi scărmăneala începe în regulă. Artileria rusească bate şi ea, ba vin şi avioane şi în curând, peste satul Ungheni se abate o grindină deasă. Cad bombe pe clădirea plotonului, pe casele din sat, peste tot.

Peste trei zile, nici o mişcare nu mai este posibilă, nici pe linia Prutului, nici pe drumurile laterale sau care duc înapoi. Totul se face de aici înainte numai noaptea. Soldaţii de pe linia de luptă trebuie să stea cinchiţi în gropi, la cea mai mică mişcare, ochitorii de elită ai Ruşilor deschid focul. Şi e cald. Suntem aproape de sfârşitul lui Iunie. Soldaţii încep să fie chinuiţi de sete. Apa Prutului e aproape, dar pas să se mişte cineva! Câte unul mai îndrăzneţ sau mai chinuit de sete încearcă să iasă din groapă dar, de cele mai multe ori e nevoit să se tragă repede înapoi, dacă a avut norocul să nu fie ţintuit de pământ pentru totdeauna. Apa pe care o iau noaptea în bidoane se termină repede sau se încălzeşte. Dinapoi nici vorbă să se aducă. Toate drumurile sunt supraveghiate de artileria rusă şi dacă s'ar avânta vreo căruţă, e prăpăd. Regimentele de infanterie au nişte căruţe mari, greoaie, ţinte uşoare pentru artilerie. Pe toată linia, setea e chinuitoare. Numai grănicerii lui Bumbară nu duc lipsă de apă. Cimbrică, cu teleguţa lui şi cu Mihai măgarul, se mişcă ca nişte umbre, se strecoară printre case, pe răzoare, pe porumbişti, prin tufişuri. Măgarul e acuma voinic şi poate scoate sacaua dacă o roată a intrat în vreo groapă, iar dacă se întâmplă să n'o poată scoate, i-ajută Cimbrică. Ţiganul nu mai are răgaz. Se duce şi umple sacaua şi apoi lunecă cu ea până în spatele clădirii plotonului. Deacolo vine târiş până la douăzeci de metri de linie şi cere bidoanele. Acestea i se aruncă, el le umple, vine înapoi şi apoi cu o sfoară le aruncă la fiecare groapă. De multe ori Ruşii văd că se întâmplă ceva şi încep să măture malul Prutului cu mitralierele, dar spre norocul lor, nici un grănicer nu e atins. Când nici nu se gândesc, aud vocea înăbuşită a lui Cimbrică:

—Don sergent Bumbară, don sergent Bumbară!... Am venit!

Şi grănicerii i-aruncă bidoanele, el se duce să le umple, revine şi le aruncă cu sfoara.

—Să trăieşti, frate Cimbrică, să trăieşti!

Prima dată, lui Cimbrică nu i-a venit să creadă. In loc de Paştele obişnuit, don sergent i-a mulţumit, ba i-a spus şi frate. Şi după sergent toţi grănicerii i-au spus frate. După ce-şi astâmpara setea, soldaţii îi strigă:

—Să trăieşti, frate Cimbrică, să trăieşti! Şi pieptul soldatului Cimbrică se umflă de importanţă. Câteodată o lacrimă vine să-i gâdile genele.

După patru zile se aude pe linie că se cer soldaţi voluntari pentru o misiune periculoasă dincolo de Prut: o incursiune. Comandamentul românesc doreşte să aibă informaţii. Şi spre surprinderea tuturor, dar mai ales a locotenentului Corciu, cum aude, sergentul Bumbară sare ars:

—Eu vreau să fac incursiunea!

—Ştii că e periculos Bumbară? l-a întrebat locotenentul, în timpul nopţii, la postul lui de comandă, într'o casă de la optzeci de metri mai înapoi.

—Ştiu, domnule locotenent, dar vedeţi..., eu sunt ţăran, nu am multă carte ca Dumneavoastră... dar ceva îmi spune aici în inimă, că aicea la Răsărit... la păgânii de Bolşevici... e pericolul cel mare pentru noi. Eu nu ştiu să spun multe dar... ori învingem, ori murim.

Bumbară, aşa cum a spus şi el, nu are multă carte, dar instinctul lui de om al pământului, îi spune că a început pentru neamul lui o luptă pe viaţă şi moarte. El nu are moşii şi nici măcar o casă ca lumea. Dar acolo în satul lui de departe are pe bătrânul lui tată, "unchesul", cum îi spune el şi pe Ilinca, fata lui nea Grigore. Şi mai are la cingătoare portofelul slinos care reprezintă pentru el locul de casă mai în centrul satului, boii, carul şi plugul. Şi simte că toată aceasta lume a lui este în pericol de moarte, dacă nu batem pe ciolovеci. Deaceia, din groapa lui, mânuie puşca mitralieră ca un turbat. Când a auzit deci că e vorba de incursiune, n'a mai stat pe gânduri. Cine dealtfel, pe toată linia, cunoaşte mai bine ca el toate coturile Prutului, toate cotloanele, toate tufişurile? Şi cine, mai ales, le cunoaşte ca el pe cele de dincolo? N'a stat el deatâtea ori ore întregi ascuns în tufişuri, n'a studiat el felul de mişcare al patrulelor sovietice, n'a scotocit cu privirea toate tufişurile de dincolo de Prut, toate casele, toţi pomii, toate gropile? In capul lui de ţăran simplu, neîncărcat cu probleme, cele mai mici amănunte ale terenului, ale proceedelor sovietice, s'au imprimat ca pe o placă fotografică. Inapoi între copaci, învaţă mânuirea grenadelor nemţeşti cu coadă şi a rachetelor. Restul cunoaşte totul ce are de făcut de la instrucţie, unde era primul pe companie, şi nu degeaba l-a facut Statu sergent, cum spune el cu mândrie. Când şi-a spus planul, au fost gata să-l urmeze toţi soldaţii pichetului. Căci, în afară de teamă, sergentul Bumbară inspiră oamenilor lui şi încredere. Inainte de plecare, a cerut să-l vadă pe Cimbrică. Bumbară s'a dus cu ţiganul într'un tufiş şi acolo stă la taclale mai bine de un sfert de oră.

—Cimbrică!

—Ordonaţi, domnule sergent, răspunde ţiganul, lipindu-şi călcăile, deşi e întuneric.

Şi Bumbară îi spune ce are pe inimă. Se gândeşte că poate nu va mai veni înapoi, că va rămâne ţintuit de gioanţe în Ungheni sau pe apa Prutului. Are ceva de lăsat pentru unchesul lui: un portofel.

—Măi, frate Cimbrică, am stat mult pe gânduri cui pot încredinţa portofelul. Şi te-am ales pe tine. Tu eşti cel mai cinstit dintre toţi, Cimbrică. Când va fi pace, să te duci la unchesul meu şi să-i dai portofelul. Adresa e scrisă pe foaia asta. S'o ţii bine.

Cimbrică ia foaia şi portofelul şi începe să plângă. Şi Bumbură cel teribil, în aceste momente, când simte moartea aproape, e încercat şi el de o lacrimă. Dar şi-o striveşte repede. Ii strânge mâna ţiganului şi se îndreaptă cu paşi uşori dar hotarîţi, spre locul de trecere.

Bumbară şi-a ales trei oameni: pe caporalul Lincu şi pe soldaţii Amărioarei şi Antochi. Câte trei sunt băiaţi desgheţaţi, curajoşi şi, mai ales, cu ei a făcut micile găinării, de când e aici în Ungheni. La unsprezece noaptea, goi, mânjiţi cu noroi (planul sergentului), numai cu centurile de care au agăţat grenadele, cu cele două rachete şi cuţiteles scurte şi taioase, se urcă în barcă. Işi fac toţi patru o cruce mare şi barca începe să lunece ca o umbră. Pe mal, locotenentul Corciu şi toată linia stau cu sufletele la gură. După vreo jumătate de oră, în târgul Ungheni începe o hărmălaie de infern. Tăcerea nopţii a fost sfâşiată de o serie de bubuituri de grenadă. Ofiţerul neamţ care-i instruise şi care stă şi el lângă locotenentul de grăniceri, e categoric: sunt grenadele lor. Apoi o oră întreagă e un spectacol dantesc. Cerul e sfâşiat de rachete de toate culorile, artileria românească şi nemţească deschid focul de susţinere a incursiunii, cea rusească le răspunde cu furie, bătând poziţia românească şi spatele ei. Grenadele se aruncă cu miile, mitralierele, puştile mitraliere, pistoalele mitraliere, tot ce este gură de foc intră în acţiune.

Inima locotenentului Corciu se strânge parcă ar fi înţepată cu acul. Din asemenea iad e greu să scape cineva, chiar dacă e vorba de sergentul Bumbară. Şi după aceia se întinde liniştea, obosită, o linişte imensă, gravă, care e mai ucigătoare încă decât iadul deslănţuit mai înainte.

Dar înainte ca făşiile de întuneric să înceapă a se destrăma, barca lui Bumbară începe să lunece în sens invers, se lipeşte de mal şi din ea, după ce sar caporalul Lincu şi cei doi soldaţi, sare şi sergentul. Sub braţul drept ţine încleştat un ciolovec iar sub cel stâng un berbec.

Nici în clipele acestea grave, Bumbară nu s'a putut desbăra de nărav.

—Ca să-l punem la cazan domnule locotenent, explică el. Cu hoţii ăştia de la aprovizionare!...

Şi a doua noapte, Bumbară s'a întors iar cu un Rus şi cu un berbec.

A treia oară nu s'a mai întors. La mijlocul apei, luminată de o rachetă, barca lui Bumbară a fost prinsă de rafalele concentrice ale mai multor mitraliere, ciuruită şi scufundată. Corpul sergentului a fost pescuit peste trei zile, mai jos de Ţuţora, umflat de apă, hidos, înfricoşător, ciuruit de gloanţe, cu braţul drept încleştat de gâtul unui ciolovec, iar cu cel stâng de cel al unui berbec.

FRONTUL s'a depărtat. Câteva zile se mai aud bubuituri înfundate de tun pe undeva pe aproape, apoi nu nu se mai aude nimic. In Ungheni, eroii povestirii noastre încep să se caute, să facă bilanţul.

La spital, conu Georgică Panţâru se plimbă ca un lunatec prin grădină. Ştiubeiele lui (25), au fost răsturnate, găurite, amestecate cu pământul. Albinele—cele mai multe—, au fost ucise de suflul bombelor, iar cele care au scăpat, au fugit. Conu Georgică Panţâru e nemângâiat. Mângâierea lui, refugiul lui atunci când coana Lenuţa începea să-l bruftuluiască—şi oare există zi de la Dumnezeu în care scorpia de muiere să nu-l bruftuluiască?—s'a evaporat. Şi s'a mai evaporat ceva. Lui conu Georgică îi dau lacrimile. La toamnă, prietenii de ocazie şi curvele din cartierul gării îl vor aştepta zadarnic cu banii luaţi din vânzarea mierii. La gândul acesta coana Ilenuţa îşi râde în pumni şi nu pierde ocazia să şi râdă de "hodorogul" de bărbatusău.

—La toamnă are să mieruie pe dracul şi nu curvele de la Iaşi.

Coana Ilenuţa e satisfăcută şi pentru motivul că în afară de ştiubeele lui bărbatusău, spitalul n'a suferit nimic sau aproape nimic. Doar peretele dinspre grădină are scrijilături adânci de schije. Şi, natural, au fost sparte toate geamurile. Dar acestea sunt stricăciuni care se repară uşor.

Nadia doctoriţa a plecat la un spital de campanie.

La plotonul de grăniceri, situaţia este mai gravă. Câteva bombe au căzut pe acoperiş, au trecut prin tavan şi acuma găurile par nişte guri rânjite. Dar în afară de pagubele acestea materiale, plotonul are şi oameni care nu mai sunt: sergentul Bumbară, caporalul Lincu, soldaţii Amărioarei şi... Cimbrică... Mihai Cimbrică!...

Cu vreo două zile înainte de a veni ordinul de atac, soldaţii grăniceri au aşteptat zadarnic pe Cimbrică cu apa. Gâturile li s'au uscat de sete ca şi celorlalţi soldaţi din dreapta şi din stânga grănicerilor şi vreo câţiva nu s'au putut opri să nu-l blagoslovească: Paştele mamei lui de ţigan.

Şi pe ţiganul Mihai Cimbrică l-au găsit numai peste vreo săptămână în nişte pomi. L-au găsit, e un fel de a zice. Mai degrabă s'ar putea spune că i-au găsit urma. O bombă de avion l-a pulverizat. O mână i-a fost găsită atârnată într'un pom. Lui Mihai celălalt adică lui Mihai măgarul, i-au găsit numai capul într'o groapă. Capul cu ochii deschişi, miraţi parcă de cele ce s'au îmtâmplat. Proba precisă că era vorba de cei doi Mihai şi nu de alţii, a constituit-o butoiul pe care-l luase Cimbrică de la Nemţi. Butoiul era întreg, dar răsucit ca o armonică.

Locotenentul Corciu a împlântat o cruce pe locul unde a căzut eroul... Cimbrică. Numai că domnii cei mari cărora Corciu le-a înaintat raportul prin care cerea decorarea soldatului Cimbrică cu Virtutea militară, nu l-au considerat erou. A fi ucis pe când căra apă cu sacaua, chiar dacă această apă era pentru a potoli setea celor din gropile de pe malul Prutului, nu este un act de eroism, au decretat ei. Au acceptat însă decorarea celor care au căzut în incursiune. Corciu i-a înmormântat pe toţi cu fast, a venit tot satul la înmormântarea lor-şi a trimis câte o scrisoare unchesului sergentului şi ai celorlalţi.

(*Urmează în pag.* 11.)

EUGEN DRAGUTESCU

Arta plastică românească are şi în exil reprezentanţii ei autentici şi de valoare europeană. O figură proeminentă printre aceşti ambasadori ai artelor frumoase este dl Eugen Drăguţescu, stabilit la Assisi, în Italia.

In cursul lunii Decembrie din anul trecut a avut loc în galeria "Aureliana" din Roma, vernisajul expoziţiei de pictură şi desemn a compatriotului nostru, care prin talentul necontestat pe care-l are, a obţinut o strălucită victorie pentru el personal şi pentru neamul al cărui geniu îl reprezintă cu atâta demnitate în afara graniţelor româneşti.

Impărtăşim mai jos cititorilor noştri părerile străinilor competenţi în materie, asupra talentului dlui Drăguţescu, pentru ca toţi Românii să cunoască pe acei dintre noi care cinstesc cume se cuvine n u m e l e de Român.

Red.

* * *

Eugen Drăguţescu, s'a născut în 19 Mai 1914 la Iaşi (România). Diplomat de Academia de Belle Arte din Bucureşti în 1938, în care an a obţinut şi premiul naţional SIMU pentru desen. In 1939 caştigă concursul pentru premiul din Roma si devine membrul Academiei Romane la Vale Giulia din 1940 până în 1943.

Epoziţii personale şi colective la Bucureşti, Roma, Florenţa, Milan, Padova, Veneţia, Utrecht, Amsterdam, Haga, Rotterdam şi Madrid. El este autorul, în 1937, al unui album care ilustrează pe cei mai mari poeţi români contemporani şi în 1947-48 ilustrează opera lui Shakespeare la Editura W. DE HANN din Utrecht. Operele sale se găsesc în diverse colecţiuni şi muzee. In una din capelele Institutului Leon XIII din Milan se găseşte o pictură de-a sa, Pruncul Isus, terminată în 1951. In 1953 câştigă un premiu la Expoziţia Internaţională de pictură din Mesina şi ilustrează volumul lui Piero Mirti "Sfânta Clara după povestirea primelor călugăriţe", editat de "La Porziuncola" (Assisi). Actual trăeşte şi lucrează în Assisi.

Aceste desene de Eugen Drăguţescu nu sunt fructul unei repezi şi trecătore vederi a lui Assisi ca şi alor atâtor mărturii de pictori, chiar şi iluştri, care, ajunşi în unicul oraş din lume unde greutatea vieţii în mod misterios se uşurează şi ne pare că nu mai atingem deloc pământul când mergem, deschideau albumul lor de desen, alegeau vre-un colţ "pitoresc" şi îndată schiţau amintirea pe foae.

Dacă într'un astfel de mod impresionistic şi rapsodic de-a opri unele aspecte ale acestui oraş, din ce în ce mai "tainic" cu cât îl cunoaştem mai mult, putea şi poate satisface grăbita şi fie ea aleasa sensibilitate a turistului, nu ajunge niciodată să descopere şi să fixeze caracterul unui astfel de loc fără comparaţie pe lume: rămâne afară, putem să spunem ceeace mai mult preţueşte, sufletul însăşi a lui Assisi, acel suflet ascuns în pietrele rustice şi spongioase, culoarea pâinii ţăranilor, care străluceşte în fundul ochilor unor copii sau unor bătrâne sbârcite ca şi o foarte îndepărtată şi vie lumină de o fraternitate umană.

Prea însufleţit a "trăit", totuşi în candoarea spiritului său, Eugen Drăguţescu, pentru a se mulţumi să adauge şi foile sale de album la acelea alor atâţi artişti italieni şi străini care au crezut că vor duce cu ei mai mult decât o slabă amintire de excursie din această rocă a spiritualităţii franciscane: pictorul nostru, care este unul dintre cei mai originali şi semnificativi desenatori moderni, n'a întâmpinat, ori unde ar fi trăit în ostenitul şi curajosul său drum prin lume, persoane şi spectacole umane cu acea siguranţă pe care, abilitatea lui foarte mare i-ar fi permis-o: ci contrar, în fiecare din miile şi miile sale de desene nu se întârzie a se recunoaşte acea stare a sufletului pe care am putea-o defini "leonardiană" pentru care ori de câte ori artistul se simte atras de un fragment de viaţă este ca şi cum ar lua creionul sau pana în tremurarea primului contact cu realitatea: apoi, îndată, o tehnică experimentată şi fină îi furnizează mijloacele pentru a pătrunde forma, să o creeze din nou, după mişcările sufletului, într'o viaţă "renăscută" care aduce cu sine toată prospeţimea imediatei descoperiri şi esenţiala determinare a obiectului.

Eugen Drăguţescu, de fapt, este un nemulţumit: foile care le-a umplut de semne sunt infinite, însă numai o severă alegere, între acelea, ne permite intâlnirea cu gustul nostru de amatori: pentru cine poate să treacă peste foile pe care judecata sa scrupuloasă ne lasă să privim, e comună constatarea unui foarte mare numar de studii întodeauna a aceleaşi figuri sau din acelaş loc care descopere câteodată variante de neobservat, dar de aşa natură de a justifica definitivele preferinţe ale artistului.

Un ţăran stă ghemuit lângă o rocă, părul său sburlit se confundă cu mărăcini sălbatici, degetele dela picioarele goale se înfundă în pământ şi din acest complicat şi foarte gingaş nod de membre şi de zdrenţe ne spionează o privire de-o neuitată intensitate: o bătrână aproape centenară are faţa şi mâinile însemnate de timp ca şi sbârciturile unui trunchiu de arbore: va fi o fiinţă omenească sau o apariţie care ne vine din secole? Dar iată o cută mai subtilă a buzei, iată un semn de blândeţe în ochii deschişi cu greutate: personajul e viu, artistul a fixat caracterul pe foaia sa albă, reparcurgând, fără să ştie, cu semnul său vibratil, toată istoria omenească a acelei fiinţe, pe punctul de-a împlini ultimul pas al lungei sale căi.

Sau, între zidurile neegale ale caselor care poate lungiră în mod dulce umbra lor pe corpul delicat al S. Francisc, se desnoadă o procesiune formată de popor şi de pelegrini: în capăt acolo, o mare cruce oscilează şi e pe cale să ocolească, dispărând din faţa ochilor noştri; dar nu simţiţi în desen că în acea furnicare de capete există ca o ultimă dorinţă de a urma acel semn de siguranţă, în întortochiata cale a vieţii?

Şi, încă, în târgurile îngrămădite, în jurul Bisericilor, depe colinele însălbătăcite se înalţă, împreună, porumbi şi gesturi febrile de persoane năpădite în plin de o tremurare de lumină abia insuflată de trăsătura sburătoare a condeiului: este o distrugere pentru a reconstrui în strălucirea orei meridiane, o descompunere şi o depănare a conturului lucrurilor pentru a însufla şi stimula, în vedere, prăfuita vitalitate a lumii.

... ...

Şi unde oare te poţi cufunda în această umanitate, care e a oamenilor, a lucrurilor şi a peisajiului, dacă nu în Assisi, de unde pleacă cea mai înaltă şi cea mai profundă voce a fraternităţii între oameni şi între aceştia şi între creator?

Eugen Drăguţescu s'a făcut, deci, interpretul lui Assisi pentrucă oraşul însuşi l-a întâmpinat descoperind în el o mai profundă şi autentică spiritualite: ca orbii săi pe care el îi desenează cu un neîmblânzit adevăr, mergand până la cea mai durereasă determinare formală ridică în sus opacele lor pupile şi toată săraca lor persoană pare că vibrează de credinţă în avântul intern care se strămută în gest dramatic, artistul a urcat la Assisi din un impuls de-a se libera de lumea furioasă de netoleranţă: aici sus a putut "să se privească înlăuntru" şi, tocmai de aceea, şi lucrurile care îl înconjură i-au apărut mai adevărate vorbind mai direct sentimentului său; în înfăţişarea sa stălucitoare, omenirea care se prezintă din aceste pagini e ca şi cum ar fi întrecut propria substanţă corporală şi ne-ar veni în întâmpinare cu acea particulară evidenţă care asumă realitatea când nu e transformată în forme documentare, ci descopere toată spiritualitatea proprie.

Viaţa trăită conştient în Asisi, ne învaţă multe lucruri. Dacă suntem dispuşi să eliberăm mediul în care pătrundem de formele unei tradiţionale primiri pasive a istoriei imobilizată într'un timp determinat, rămânem uimiţi şi prinşi de un mai profund adevăr care ne vine oferit de cotidiana frământare a poporului, a ţăranilor, a pelegrinilor, şi a acelor solitare persoane care ascultă o rechemare interioară şi se regăsesc în oraşul Sfântului Francisc ca la o tăcută întâlnire. Aceasta a făcut-o pictorul Drăguţescu, punând în practică povaţa Seraficului, a "perfectei bucurii" obţinute aruncând, afară de ce este superflu, şi acela ce ar părea necesar.

Cu minte veghetoare, artă desăvârşită şi inimă curată, el a trăit cu lumea cea mai modestă, şi a rugat-o de-a se opri un moment (oh! numai o clipă) înaintea lui: şi lumea s'a mărturisit: bătrânul Petru şi-a lăsat şapca sa pe ochii aproape invizibili între sbârcituri, orbul s'a lăsat cu pieptul pe masă pentru a prinde un aspect de realitate afară de sine, o pelegrină cu faţa mândră, obişnuită la soare şi la oboseală, exclamă: "am ajuns! Isuse Doamne, mulţumesc!". Ferminia, sprijinindu-se în baston, apleacă faţa care pare a fi un vechiu codice plin de cute şi pare că ar vrea să între cu forţa în foaia prea strâmtă, în timp ce un ţăran e foarte mândru de-a strânge la piept un copil cu faţa dulce şi melancolică. Intre ei Assisi apare ca un fond poetic, acum sălbatic şi rustic, la "târg", acum înfăşurat în soare într'un foşnet de plante... şi apoi mulţimea, acea mulţime anonimă şi totuşi din oameni şi femei, de cele mai multe ori, văzuţi din spate: pentrucă Drăguţescu nu este a[illegible]stul care să stea de-o parte şi să contemplaze ce[illegible] vede, ci ce simte, [illegible] mulţimi care mişună prin pieţe sau se mişcă în procesiune, în ritmul singular care este numai a lui Asisi pentrucă se naşte din obişnuinţa de-a trăi într'un oraş *sfânt* şi, de altă parte, obligaţia de-a munci în mod aspru, aproape, pentru a o putea merita.

Şi aşa pictorul nostru a ştiut să prindă secretul cel mai ascuns al unui loc aşa de celebru în lume: acela al umanităţii de toate zilele luminate de-o seculară siguranţă, transmisă din tată în fiu, de când a călcat pe aceste căi întortorchiate cu pasul său uşor şi sigur, Sfântul sărăciei şi al adevărului.

VALERIO MARIANI.

MIHAI CIMBRICA

Dar Corciu are şi necazuri. Tot din cauza lui Cimbrică. Căci Cimbrică şi murind-eroic după parerea locotenentului, stupid după a celorlalţi—i-a produs încurcături. Cu el a scăpat uşor. Un raport cu numele, cotingentul, numărul matricol, locul unde a căzut şi s'a terminat. Cu Mihai celălalt, măgarul, a fost mai greu. Legile româneşti cer pentruca o unitate militară să fie scăzută din scripte de un animal mort-să se prezinte veterinarului pielea animalului. Şi în acest scop a venit de la Suceava, locotenentul veterinar, Mavromatis, caţaonul. Voia să vadă pielea măgarului.

—Aşa scrie la carte, domnule locotenent, îi spunea el duşmănos, locotenentului Corciu.

Zadarnic i-a explicat acesta că o bombă de avion l-a pulverizat pe bietul măgar, că nu i-au găsit decât capul, că după atâtea zile de zăpuşală era descompus şi că au trebuit să-l îngroape repede din cauza duhorii.

—Pielea, domnule locotenent, pielea... Aşa scrie la carte!...

Şi a plecat caţaonul şi lui Corciu i-a venit ploconul: buletinul de imputaţie al măgarului, pe care a trebuit să-l plătească.

Locotenentul Corciu se plimbă prin cancelaria din care, privind în sus, vede cerul. Ziarele din Iaşi i-aduc veşti triste. Au loc lupte crâncene la Dalnic. Dintre cunoştinţele şi prietenii lui au murit o mulţime: căpitanul Lateş în fruntea batalionului, locotenentul Leonard Creţulescu în fruntea companiei, sublocotenenţii Găină şi Dâmboiu în fruntea plotoanelor...

Locotenentul Corciu simte o greutate pe umăr. Prin faţa ochilor îi trece sergentul Bumbară, înalt, colţuros, năpraznic, aşa cum l-a văzut când i-au pescuit mai jos de Ţuţora.

Şi cu toate că la radio şi în ziare, ordinul generalului Antonescu cere ca să nu mai facă nimeni raport de plecare pe front şi să stea fiecare liniştit unde se găseşte, el îi face. In momentul în care îl semnează, vede pe Bumbară în noaptea în care se pregătea pentru incursiune:

Don locotinent... ceva îmi spune aici în inimă că la Răsărit, la păgânii de Bolşevici... e pericolul cel mare pentru noi... Eu nu ştiu să spun multe dar... ori învingem, ori murim...

N. S. GOVORA.

Contributie la un istoric al comertului romanesc
Un negustor bucurestean de pe vremuri

Il chema Stancu Becheanu; era fiul lui Radu Becheanu un modest cojocar de la Slatina şi al soţiei acestuia Malâma.

Când, la 1835, a împlinit şapte ani, taică-său nu l'a trimes la şcoala primară căci nu se pomeneau şcoli pe atunci. Invăţau o brumă de carte—şi asta numai după ce creşteau mai măricuţi—doar fiii celor mai de frunte boieri; şi încă trebuiau să fie deschişi bine la cap acei boieri ca să le treacă prin gând să înveţe carte odraslele lor, cu dascăli veniţi întotdeauna de departe şi care nu se întâlneau cu uşurinţă.

Astfel, Stancu al nostru, copil fiind, n'a învăţat nici măcar să citească, să scrie şi să socotească, dar ca fiu de meşteşugar şi de mic negustor—când a început a mânui câte o sculă de a lui tătână-său, a alerga pe la muşterii ori după alte treburi şi s'a desprins a număra pe degete—l'a luat bătrânul la ucenicie pe lângă dânsul, ca să înveţe meşteşugul şi să dibuiască ce este negustoria.

După vreo trei-patru ani când începuse băiatul să crească şi să-i prindă mâinile la una şi la alta, tată-său văzându-l că e desgheţat, ager la cap şi cuminte, s'a chibzuit întâi de unul singur, apoi -mai ciorovăindu-se, mai sfătuindu-se cu jupâneasa Malâma- s'a încumetat, după încuviinţarea şi cu blagoslovenia popei din mahala, a-şi trimete feciorul să-şi croiască drum şi să se procopsească tocmai hăt departe: la Bucureşti.

Astfel că în primăvara următoare, îndată după Paşti, l'a îmbrăcat jupân Radu, de nou, din cap până în picioare: căciulă, cojoc, suman cioareci, opinci şi—lucru mare pe vremurile acelea—o pereche de cisme—toate mari şi largi ca să-l încapă şi când o mai creşte; iar maică-sa i-a păturit într'un prosop de in două rânduri de primeneli noui-nouţe, ţesute şi cusute chiar de dânsa.

Iar ca să-şi astâmpere copilul foamea pe drum, tot dânsa, prevăzătoare şi grijulie- i-a pus într'o dăsagă: o pâine de secară de două ocale căci era mai săţioasă decât cea de grâu, un crâmpei de funie de ceapă, o bucată de brânză sărată de oaie, nişte pastramă şi câteva ouă roşii rămase de la Paşte.

Pe lângă blagoslovenia popei şi binecuvântările părinteşti, a mai primit băiatul o carboavă de doi lei pentru ceasurile de nevoie.

Sărutându-le mâinile, micul Stancu şi-a luat cu lacrimile în ochi rămas bun de la părinţi, care făcând cruci l'au petrecut până afară din casă. Cu dăsaga în spinare, cu cismele pe un umăr ca să nu le tocească umblând de drum cu ele, băiatul a urnit-o din loc, părinţii uitându-se după dânsul cum, depărtându-se, se făcea tot mai mic, până le-a pierit din ochi la o cotitură a uliţei.

Pe drum a practicat ceiace Americanii numesc în prezent "auto stop", se ruga adică de vreun ţăran care trecea cu căruţa: "nene" sau "bade, fă-ţi pomană cu mine şi mă ia cu dumneata, că şi eu mă duc încotro ţi-e drumul". Şi-l luau oamenii văzându-l că era mic şi încărcat cu destul calabalâc. Când spre asfinţitul soarelui ajungea în vre-un sat, se ruga de câte o muiere, care după chip i se părea mai bună la inimă, să-l găzduiască şi să-i dea de mâncare pentru treaba ce avea să i-o facă a doua zi dimineaţa. Şi câte o babă mai miloasă îl cinstea cu o strachină cu ciorbă fierbinte şi o bucată de mămăligă şi-l lăsa să doarmă lângă cuptor, că de! primăvară—primăvară, dar nopţile erau încă reci, ba câteodată mai fulguia deşi de mult trecuse "Babele".

"Călătorului îi şade bine cu drumul" şi aşa, zi după zi, Stancu al nostru a ajuns la Piteşti, a trecut de Goleşti, şi aşa mai departe. Şi hai-hai, după vreo patru săptămâni, mai pe jos, mai în căruţă, mai în teleguţă, s'a trezit într'o bună zi în cetatea lui Bucur, cu carboava de doi lei întreagă, neatinsă, legată în şapte noduri în colţul basmalei ce-i dase maică-sa.

"Acu îi acu" şi-a spus băiatul pornind să-şi caute stăpân. Nu prea ştia care şi ce fel sunt rosturile la Bucureşti, dar cum-necum, a găsit unul fără mare greutate şi după scurtă tocmeală: treabă din zori şi până în noapte pentru casă, masă şi câteva boarfe, dar simbrie abia după vreo câţiva ani când o învăţa să se descurce prin prăvălie şi cu muşterii. Intra la ucenicie şi-şi spunea că avusese noroc că dase peste un negustor care să-l înveţe ce să facă şi să-l pună pe calea cea bună.

Le povestea nepoţilor, când era om de aproape optzeci de ani şi ei începeau să înţeleagă rosturile vieţei, cât de greu fusese la început: bătaie mai multă decât se cădea, înjurături şi ocări de asemenea, iar trebă câtă nu pridideа să facă de cum albea de ziuă până după ce se făcea noapte, târziu. Cel mai greu era iarna, când—mult înainte să se lumineze de ziuă şi afară era încă besnă—jupânul descuia lacătele dela uşa prăvăliei şi dela obloanele tarabelor. Obloanele erau de stejar, mari groase şi grele, şi el trebuia să ajute pe stăpân să le ridice, să le aşeze şi să le prindă în cârlige, copil nu încă în putere, cu mâinile înţepenite de ger că de abia putea mişca sau îndoi degetele. Era treabă, nu jucărie! Când îi sângerau prea tare mâinile crăpate de frig, nevasta jupânului bună la suflet, i le ungea cu osânză proaspătă, şi -până la urma urmelor- da Dumnezeu să vină Primăvara şi căldura.

Mâncare căpăta destulă, mai ales ciorbă şi iahnie de fasole şi mămăligă—să te saturi; carne de berbec odată pe săptămână: duminica; posturile cu şi fără untdelemn se ţineau cu sfinţenie; miel la Paşte şi de Sfântul Gheorghe; caltaboşi, sarmale şi carne de porc dela Crăciun până la Sfântul Ion. Totuşi fasolea cu mămăligă şi ciorbele de ştevie şi leuştean l'au ajutat să crească voinic şi bine legat, înalt nu—fiindcă îl făcuse Dumnezeu scund.

Din ziua în care s'a tocmit la stăpân, a locuitt în casa acestuia şi a mâncat la masa lui, găsind acolo traiul de acasă, doar că—poate—părinţii erau ceva mai îngăduitori, rare ori mai iertători. Incheia zâmbind bătrânul: "Biată mama îmi trecea cu vederea unele, câte o dată, iar tata -dacă pentru o nimica toată îmi trăgea două palme, ori mai târziu jupânul vreo patru-cinci tot palme se chema că primeam, numai că erau patru-cinci în loc de două"...

La jupânul, ca şi acasă, tot pe scândură goală dormea şi tot cu câte un ţol vechi se acoperea, tot din strachină de lut şi cu lingură le lemn mânca, doar că i le da nevasta stăpânului în loc de maică-sa. Ucencii şi calfele locuiau la stăpân şi erau socotiţi la fel ca băieţii lui. Nici nu-şi putea închipui cineva să fie altfel, era la unul ca la toţi, şi copiii creşteau mari, cuminţi şi cu frica lui Dumnezeu şi a stăpânului... Mulţi au avut pe urmă prăvăliile lor şi s'au procopsit, dar -la rândul lor- au făcut întocmai cum învăţase şi ei şi le prinsese bine. Erau şi stăpâni răi dar cei mulţi erau oameni de omenie; vorba aia: cum da târgul şi norocul.

A început—pe îndelete şi cu amănuntul—să înveţe treaba, şi după câtăva vreme, să citescă, să scrie şi să socotescă, dându-şi seama că nu mergea altcum, căci negustoria se făcea cu Braşovenii, care toţi ştiau carte, şi el tocmai de braşovenie se gândea să se apuce.

La "patruşopt" era băiat de douăzeci de ani şi s'a dat de partea "roşilor"- cu "partida naţională": cu Heliade, Bolliac, cu fraţii Bălceşti, Goleşti şi Brătieni, cu Costache Rosetti—cu toţi patrioţii. A aruncat cu bolovani în "reacţiune" deşi nu prea înţelegea ce e aia; a strigat "jos regulamentul! jos vodă Bibescu!" Şi stăpânu-său, "roşu" şi dânsul, l'a lăsat să hoinărească pe uliţe vreo douătrei zile.

Cu timpul, câştigându-i încrederea a ajuns tejghetar, slujbă de credinţă, iar mai târziu, acesta mulţumit de treaba ce făcea, l'a pus la parte, adică l'a făcut tovarăş. De atunci s'a obişnuit să pună bani deoparte: agonisea gologan după gologan şi îi pitea într'o ulcică, ascunsă în nişte otrepe, în fundul lădiţei în care îşi păstra lucruşoarele. Când — după socoteala lui—învăţase ce voise să înveţe şi pusese destui bani deoparte, i-a mulţumit lui stăpânu-său sărutându-i mâna şi a plecat să deschidă prăvălie pe seama lui.

In al doilea an al domniei lui Cuza, trecuse de treizeci şi doi de ani, deci flăcău cam copt pentru vremurile acelea, s'a gândit să se însoare. Cum îi ieşise numele de negustor cu rost şi aşezat şi pedeasupra de om de treabă, a peţit o fată care îi plăcea, "nu tocmai de nasul meu" cum spunea chiar el zâmbind la bătrâneţe. S'a însurat cu Emelina, una din fiicele bogătaşului Konstantin dela Cişmeaua Roşie din faţa bisericei Albe, primind 20.000 de galbeni împărăteşti zestre. Zestre mare şi atunci şi chiar cu o jumătate de veac mai târziu; pentru un negustor, chiar bine aşezat ca dânsul, era capital—nu glumă.

Insurându-se s'a pus şi mai cu dinadinsul pe lucru, şi cum în anii aceia "unde punea omul mâna, punea şi Dumnezeu mila" a durat temelie sdravănă averei pe care a lăsat-o copiilor cu vreo patruzeci şi ceva de ani mai târziu, când a închis ochii pentru totdeauna.

După înscăunarea Domnitorului Carol, treburile au început să meargă din bine în mai bine, aşezarea ţărei întărindu-se încet dar temeinic, iar bunăstarea se înfiripa şi se desăvârşea fără poticneli sau opriri. Politica cuminte a domnitorului da încredere: şi Românilor să lucreze cât îi ţineau puterile şi străinilor care veneau la noi să pună bani buni la bătaie şi să aducă mărfuri cât mai multe şi mai bune, pe care le vindeau de multe ori chiar pe datorie, ceiace nu se pomenea înainte vreme. Nu era treabă uşoară să faci negoţ pe atunci, căci de multe ori, de cele mai multe ori, negustorul care voia să aibă marfă bună şi multă trebuia să se ducă în străinătate: să o aleagă, să o cumpere şi să o plătească cu bani gata.

Plecau unii cu chervanele deadreptul peste Carpaţi, în Ardeal şi de acolo mai departe—până la Lipsca; alţii plecau pe Dunăre cu vapoarele care se urcau până mai sus de Viena. Se duceau cu chimirele doldora de "galbeni" şi de "poli" în târgurile mai la îndemâna lor şi unde găseau tot ce căutau: mărfuri subţiri sau obişnuite, postavuri, pânzărie, pielărie, blănuri şi aşa mai departe. Pe scurt: tot ce le trebuia.

Asta până nu începuse să se stabilească la Bucureşti câţiva bancheri străini, care au uşurat primele operaţiuni de credit. Inainte chiar de înfiinţarea Băncei Naţionale, au deschis case de bancă Români mai îndrăsneţi, iar după înfiinţarea institutului de emisiune românesc, numeroase asemenea case se înşirau în jurul şi parcă sub epitropia acestuia: pe strada Lipscani, prin Hanul cu Tei, Hanul Ghermani şi altele cărora le-a rămas doar numele, căci ele au dispărut de mult, odată cu alinierile şi clădirile cele noi...

Dumnezeu i-a binecuvântat căsnicia, căci soţia i-a născut şapte copii: doi băieţi şi cinci fete.

Avea acum familie numeroasă pentru care să muncească şi să strângă avere. Lucra fără preget: când îl căutai era la prăvălie în Lipscani, sau dacă nu, la plugărie, la o moşie ce cumpărase în Vlaşca. Nu da încă în primăvară şi-l întâlneai în drum spre Viena sau Lipsca; n'avea zi de odihnă. Spunea: "m'oi odihni la bătrâneţe, acum n'am nici timp, nici răgaz"!

La 1876 a intrat pentru prima dată deputat liberal, în Camera atunci aleasă, şi după scurtă vreme i-a fost dat să voteze trecerea armatei româneşti peste Dunăre. Medalia "Trecerea Dunărei" a purtat-o cu mândrie toată viaţa şi în multe împrejurări.

Nici onorurile, căci de atunci şi până la adânci bătrâneţe a fost fără întrerupere ales deputat sau senator al Bucureştilor când liberalii erau la guvern; nici averea, nici alte isbânzi în viaţă, nu l'au schimbat pe Stancu Becheanu, care niciodată n'a uitat că sosise la Bucureşti purtându-şi toată averea pe el şi într'o dăsăguţă şi ducându-şi cismele pe umăr.

Cum apucase la stăpânu-său aşa a făcut şi el mai târziu cu băieţii din prăvălia lui. Chiar când ei creşteau mari şi steteau în faţa rafturilor şi a tejghelelor, mânuind mărfurile şi vânzându-le, el îi ţinea de scurt supraveghiându-i de aproape. Trebuiau să ajungă flăcăi de însurat ca să se mai emancipeze şi să scape de sub strânsa lui priveghere; chiar după ce se însurau nu se puteau depărta de dânsul căci îi uneau legături noui, de năşie: îi cununa şi le boteza copiii.

In vremuri mai depărtate, aceste legături erau mult mai puternice decât în vremurile mai apropiate. Erau efective şi pe temei de reciprocitate.

Naşi şi fini, dacă aveu drepturi unii faţă de ceilalţi, aveau şi datorii isvorând din ele, şi le îndeplineau toţi, mari şi mici. Dacă finul trebuia să asculte pe naş, să-l respecte şi să i se supună, în schimb—în împrejurări potrivnice— naşul sărea în ajutorul finului spre a-l apăra, a-i da sfaturi la nevoie sau a-l ajuta cu bani ori a pune câte o vorbă cântărind greu, spusă unde, când şi cui trebuia; deasemenea îl ajuta să-şi crească bine copiii, să-i trimeată să înveţe carte, chiar în străinătate dacă copilul era cuminte şi sârguitor.

Nu existau atunci legi de protecţie socială cu maximum şi minimum de vârste şi salarii, cu atâtea ore de lucru pe săptămână sau cu "săptămână englezească", dar se creiau între patroni şi salariaţi legături care mergeau mult mai departe sau mai adânc decât au putut prevedea mai târziu legiuitorii. Ucenicul sau calfa găsea la jupân: casă şi masă ca la părinţi, dragoste şi îngrijiri la fel, deşi întovărăşite de asprime, căci în mica burghezie de abia în faşă atunci, nu exista nici răsfăţ, nici alintare pentru nimeni.

Aceste legături quasi-familiare s'au păstrat până aproape de războiul de întregire a neamului, care a adus prefaceri sociale neînchipuite: când se aplicau legi dar lipsea partea de omenie curată care făcuse cinste generaţiilor trecute.

Ce a fost pe vremuri în prăvălia lui Stancu Becheanu şi la el acasă, a fost în prăvăliile şi în casele lui Luca Niculescu, Ioniţă Pencovici, Dumitru Petrescu, Orghidan, Tudor Atanasiu şi a multor altora mai mărunţi. Nu erau stăpâni şi băieţi sau vânzători în prăvălie, împreună sau la un loc, alcătuiau familii, adesea foarte numeroase, dar strâns unite prin acele legături morale de care pomeneam mai sus.

Vânzătorii şi băieţii mai mici luau mesele în bucătăriile, încăpătoare şi pentru ei, unde nevasta stăpânului îi putea supraveghia ca purtări şi să-şi dea seama dacă primesc mâncare bună şi îndestulătoare. Cucoana îi avea în deaproape vedere pentru toate: dacă erau ei curaţi, aveau rufele spălate, haine şi încălţăminte nerupte.

Casele negustorilor mari erau clădite pe acelaş tipic: un corp principal înalt, cam pretenţios, coprinzând unul sau două saloane mari, care se deschideau la botezuri, la logodne, la munţi şi la înmormântări. Partea din fund, deasupra atenanselor şi a bucătăriei, formând primul cat, cu odăi dând pe o săliţă, era în întregime hărăzit dormitoarelor vânzătorilor şi băieţilor din prăvălie, care astfel nu se puteau amesteca cu slugile şi prinde apucături rele. Mai târziu, când începuse să se mai prefacă moravurile, ei nu mai locuiau la stăpân, acesta găzduia în acele încăperi rude mai depărtate sau scăpătate, ori pe copiii acestora...

(Urmează în pag. 16.)

ION PETROVICI

care a dus-o, durerea fizică fiind depăşită de cea morală.

Are ceva simbolic moartea profesorului de filozofie Ion Petrovici într'o temniţă. Ilustrează o epocă în care forţele iraţionale au coborît inteligenţa la rolul de supusă slujitoare a voinţei pure care nu are nici un sens, făcând din această fază a istoriei o ilustrare monstruoasă a nihilismului, de care vorbea Nietzche. Ce valoare mai are omul într'o epocă în care fiinţa este uitată deoarece inteligenţa, prinsă în mrejele voinţei şi coborîtă la categoria de instrument, s'a exteriorizat în aşa măsură, că omul a coborît la rangul de robot în această halucinantă organizare a voinţei oarbe de putere.

Ion Petrovici nu avea nici o afecţiune pentru Nietzche apologetul exaltat al voinţei de putere, profetul acestor vremuri. Să fi presimţit amploarea pericolului pe care îl proiecta vrăjmaşul raţionalismului idealist?

P. Ş.

OAMENI, FAPTE, IDEI

Crisan T. Axente

Périr! Et le savoir! N' attendre que l'effroi!
Regarde s'étoiler mes jeunes doigts funèbres.
Je touche en me haussant les ailes des ténèbres.
Par quel matin d'hiver crierai-je que j'ai froid?

(Pierre Louys, Pervigilium mortis-Poèmes.)

A venit la mine într'o zi de început de toamnă, în 1937, să-mi înmâneze lucrarea lui de doctorat public "Essai sur le régime représentatif en Roumanie". Il întovărăşea un deputat de Mehedinţi, Constant, care mi l-a prezentat cu elogii. Tânărul doctor în drept de la Universitatea din Paris, se simţea intimidat de laudele ce i se aduceau, că a roşit ca o domnişoară.

Cunoşteam pe Tiberiu Axente, avocat în baroul de Mehedinţi, şi priveam înfăţişarea delicată a fiului, care contrasta cu capul leonin, de tribun, al tatălui. Crişu nu avea nimic în trăsăturile feţei, în priviri, în toată făptura lui, din energia masivă a celor destinaţi să se înfrunte cu neînduratele adversităţi ale vieţii, spre a găsi în lupta cu toate protivniciile, tot atâtea prilejuri de a-şi spori energia. Ceva delicat, femenin, de visător, de îndrăgit de himere. Işi începea viaţa publică, cobora în arenă cu o teză de doctorat, când ar fi fost mai potrivit să coboare cu un volum de versuri. Am răsfoit teza de doctorat; examina una dintre problemele fundamentale ale democraţiei: regimul reprezentativ şi technica cea mai adecvată pentru a da o cât mai fidelă expresie tendinţelor maselor chemate să decidă asupra direcţiei politice. Am stat puţin de vorbă, fireşte, privitor la subiectul tezei. Ca o bună parte din tânăra generaţie, era ostil democraţiei şi cu o râvnă stăruitoare, îşi căutase argumentele care să-i justifice ostilitatea. Era familiarizat cu toată critica pe care o făcuse democraţiei Charles Maurras cu o invincibilă tenacitate. Viaţa politică a Franţei, funcţionarea parlamentului, ilustra şi confirma critica lui Maurras.

Logomahia devorantă a partidelor, măruntele lor combinaţii, chiverniselile neoneste care se ascundeau în dosul unor agitaţii demagogice, egoismul nefast al partidelor, toate multiplele şi hidoasele aspecte ale democraţiei parlamentare, inspirau, în afară de verva polemică a grupului de la l'Action française, şi pe specialiştii de Drept public, credincioşi idealurilor democraţiei. Intre 1930 şi 1939, critica instituţiilor democraţiei, a fost generală. In 1930, P. Dubois-Richard, publica "l'Organisation technique de l'Etat", în care căuta să dovedească necesitatea transformării Statului politic în Stat technic. Profesorul P. Dubois-Richard, anticipa concepţiile lui James Burnham din "Era organizatorilor". In 1933, profesorul Bernard Lavergne, a publicat cele două volume "Le gouvernement des démocraties modernes— la nécessité du double suffrage universel: suffrage individuel et suffrage social", în care căuta să dovedească insuficienţa regimului electoral în vigoare, deoarece sunt reprezentaţi în parlament Francezii şi nu Franţa. Tardieu, colaboratorul lui Clémenceaeu, începuse într'o serie de cărţi (l'Heure de la décision-1934, şi cele două volume "La révolution à faire: I, Le souverain captif şi II, La profession parlementaire-1936), să execute republica parlamentară. Prin ziarul "Le Temps", marele profesor de Drept public, J. Barthélemy, făcea, într'o serie de articole, rechizitorul regimului parlamentar. In această atmosferă de critică severă a democraţiei, s'a format Cruşu T. Axente. Teza lui de doctorat asupra regimului reprezentativ în România, corespundea unor preocupări care depăşeau o simplă formalitate obligatorie la sfârşitul unor ani de studii universitare.

M'a impresionat în teza lui Crişu, seriozitatea cu care fusese lucrată: nu avea nimic din ceiace caracteriza imensa majoritate a tezelor de doctorat, acea grabă de a termina o simplă şi plictisitoare obligaţie. Essai sur le régime répresentatif en Roumanie, era rezultatul unor ani de studii, de meditaţie asupra unei probleme şi este firesc ca după aproape două decenii, lucrarea lui Crişu T. Axente să fi rămas indispensabilă oricui va vrea să cunoască evoluţia vieţii publice în România.

Grija de o cât mai completă documentare şi de o cât mai desăvârşită obiectivitate i-au impus o rezervă în exprimarea unei atitudini personale. Intr'o foarte scurtă concluzie, făcută cu multă reţinere, şi-a definit în câteva linii atitudinea lui: "democraţia română n'a fost decât o permanentă trădere: trădere faţă de principii, trădare faţă de realitate. Istoria României moderne a fost istoria câtorva individualităţi strălucite, care au făcut ce-au putut mai bine şi cărora dealtfel, li s'au svârlit ura şi calomnia, pentrucă au fost călăuziţi totdeauna în acţiunea lor, de interesul general al ţării. A fost istoria lui Alexandru Cuza, a lui Mihail Cogălniceanu şi a lui Ionel Brătianu...".

Am schimbat câteva păreri asupra curentelor de idei care frământau spiritualitatea franceză, din ce în ce mai pornită contra parlamentului. Crişu T. Axente era convins că "la révolution manquée" de la 6 Februarie 1934, cu cei 24 de morţi din piaţa Concorde, va fi punctul de plecare al marei reforme intelectuale şi morale a Franţei pe care Ernest Renan o preconizase după dezastrul de la Sedan. Impresiona căldura care susţinea, ideaţia lui vioaie, dialectica lui mlădioasă: un admirabil exemplar de inteligenţă.

Am scris o notă elogioasă despre lucrarea lui Axente, făcând unele rezerve asupra unei afirmaţii pe care o găsisem în cartea lui: "S'a creiat Statul român, dar naţiunea română nu s'a creiat încă". Istoric afirmaţia era contrazisă de realitate: naţiunea română a creat Statul român". Pe câmpia Libertăţii, la 3 Mai 1848, când Simeon Bărnuţiu şi-a rostit istoricul discurs, erau prezenţi Alexandru Cuza, Mihail Cogălniceanu, Costache Negri, fraţii Golescu, fraţii Câmpineanu, fraţii Brătianu, adică toţi cei chemaţi să facă zece ani mai târziu Unirea, Statul român. Naţiunea preceda Statul.

Crişu Axente a mai venit la "Curentul" să-mi mulţumească pentru nota publicată şi să-mi dea unele explicaţii privitoare la obiecţia mea. Mi-a vorbit de necesitarea formării unor elite capabile să încadreze viaţa naţională şi să dea naţiunii sensul Statal.

Prins de vârtejul agitaţiei politice, omul de bibliotecă s'a pierdut în mulţime. După cincisprezece ani l-am regăsit la Madrid. Anii îşi sculptaseră cumplita lor vitregie pe faţa lui Crişu, dar vioiciunea inteligenţei, căldura comunicativă, îi rămăseseră intacte. Mi-a vorbit de o lucrare pe care o prepara: "Criminalii de pace". Punctul de vedere pe care îl susţinea, era pe cât de îndrăzneţ, pe atât de just. Aplicând criteriile penale folosite de tribunalul de la Nürenberg, la ce neaşteptate concluzii se poate ajunge? In Franţa, scriitorul Bardèche făcuse o încercare similară, provocând reacţia furioasă a ipocriţilor. Crişu strânsese un material imens, îl clasase, îl interpretase, cu sensibilitatea omului care văzuse, trăise ororile din 1945-1946. La o masă, într'o cafenea, mi-a făcut un sguduitor inventar al tuturor renegărilor democratice. Işi reţinea emoţia, voia să fie impersonal ca o placă de înregistrare fotografică, dar evocarea unor momente trăite avea un accent de adâncă durere, de participare la imensa suferinţă a învinşilor. Ca cotropit de amintiri, a rămas un moment pe gânduri. In jurul nostru oameni pacinici, cu totul străini de tragedia Europei, îşi trăiau viaţa lor. Ne simţeam, fără să ne-o mărturisim, aşa de străini, de singuri, aşa de departe de ce ne înconjura! Tăceam şi încercam să ascultăm parcă unele şoapte interioare. Crişu întrerupse tăcerea: "V'aţi gândit vreodată la ce trebuie să se fi petrecut în România, după 23 August? Pe mine mă obsedează şi mă înspăimântă. Ce netrebnici suntem în faţa acestei nesfârşite suferinţi! Mă întreb mereu, fără să aflu răspuns, ce spiritualitate va fecunda această cutremurătoare tragedie. Şi aceasta este întrebarea de bază a reconstrucţiei de mâine..."

Surprindeam problemele care îl frământau, contrastând cu preocupările mărunte, vulgare, ale imensei majorităţi a exilului. Lui Crişu, exilul nu-i rupsese legăturile sufleteşti cu Ţara.

In vara anului 1952 a venit să mă vadă la Palma. Işi petrecuse vacanţa la Andraix, un port de pescari din Mallorca. M'a impresionat transparenţa feţii, slăbiciunea lui fizică şi l-am întrebat dacă a fost bolnav. Incerca să ascundă realitatea: suferise o intervenţie chirurgicală şi se resimţea. Cu un zâmbet irizat de amărîciune, a adăogat: "Mi se pare că voi fi nevoit să urc din nou pe masa de operaţie". Rostea cuvintele cu o tonalitate de resemnare tristă în faţa implacabilei ostilităţi a destinului. Voia parcă să se smulgă unei obsesii şi spre a se elibera, s'a uitat cu o nesăţioasă curiozitate, în biblioteca mea. I-a făcut o mare plăcere când şi-a găsit teza de doctorat, publicată în 1937. Degetele lui fine întorceau foile, privirea îi era reţinută în treacăt de câte ceva care-i deştepta amintiri îndepărtate, retrăind momentele de calmă bucurie, când îşi aşternuse pe pagini gândurile. S'a interesat cum am dat de lucrarea lui şi, văzând sublinierile, m'a întrebat: "Văd că aţi recitit-o. Aţi găsit-o, după trecerea atâtor ani, încă valabilă?" —"Mi-a fost de o mare utilitate pentru seria de articole "Constituţia şi partidele". Mi-am amintit de teza dumitale şi un prieten a isbutit s'o găsească." —"Măgulitor pentru mine că nu aţi uitat-o." —"Este o eroare să credem că uităm ceva. O mică sforţare şi concentrându-ne, regăsim ceiace credeam că am uitat. In condiţiile exilului, o documentare precisă în ce priveşte chestiunile româneşti, devine o problemă aproape insolubilă. Şi nevoia de documentare a fost aşa de mare, că a impus memoriei o sforţare, încât mi-am amintit de lucrarea dtale. Acum îţi aştept cartea de care mi-ai vorbi: Criminalii de pace." —Cine ştie când o voi termine. Boala mi-a întrerupt lucrul. Dar această vacanţa mi-a făcut mult bine. Este atâta linişte mângâietoare la Andraix! Mă simt întremat. Curios, liniştea, peisajul, m'au dus cu gândul la Turnu Severin."

L-am întrebat dacă a mai avut ceva veşti de la Turnu Severin. El a dat cu tristeţe din cap. Şi amândoi ne-am lăsat prinşi de amintirile legate de oraşul de pe malul Dunării. Rosteam nume de oameni, nume de străzi, şi Crişu se înviora, ca şi când aceste nume aduceau o adiere din depărtările spre care tânjeau nostalgic inimile noastre. Pentru el era un pretext ca gândul să poată hoinări şi povestind întâmplări pitoreşti din viaţa oraşului, îşi dădea iluzia că se întoarce cu ani în urmă. Nume de politicieni prinşi în vârtejul unor cumplite vrăjmăşii, măruntele şi nu mai puţin aprigele rivalităţi, uri care au mocnit acoperite şi împăciuite de masiva indiferenţă a vremii, Crişu le scotea cu evocările lui din nesfârşitul cimitir al uitării. Povestea cu vervă, creiona portretele politicianilor urbei, dar nu punea nici o răutate, avea o notă de duioşie, chiar atunci când îşi amintea de un politician mai ticălos.

Aveau atâta farmec aceste evocări şi în privirea lui blândă se citea atâta nostalgie! Străzile, grădinile, cafenelele Severinului, împrejurimile oraşului, îi serveau de teme pentru a-şi retrăi anii copilăriei, anii adolescenţei. Din ce tainic presimţământ venea această necesitate de a evoca locurile pe unde sufletul lui a cules nectarul emoţiilor care nu se pot uita niciodată? I-am mărturisit nedumerirea pe care mi-a provocat-o romanul lui Bumbeşti, "Cerul era putred", al cărui cadru este Turnu Severin. O încercare de roman cu amestec de influenţe din literatura naturalistă rusă (Sologub-Demonul meschin şi Kuprin-Maidanul), care m'a uimit prin vulgaritatea atmosferei, prin voita trivializare a personagiilor. Peisajul oraşului a fost mânjit într'atâta, încât nu-l mai poţi recunoaşte. Nu puteam pricepe cum a putut un tânăr scriitor să treacă pe lângă parcul de trandafiri, încântare de parfum şi culoare, să se fi plimbat prin grădinile pline de poezie şi în acest oraş cum puţine oraşe sunt în România, să nu fi descoperit decât un maidan care-l obsedează. Crişu era de aceiaşi părere. —"M'a surprins şi pe mine această stranie voluptate de a desfigura Severinul. Dar este în natura firii noastre de a proiecta asupra peisajului ceiace avem în noi..."

De pe terasa casei se vedea întinsul albastru al mării. Bărci cu pânzele întinse alunecau ca nişte gânduri senine. De ce oare privind marea, simţim chemarea irezistibilă a dorului de ducă? Pe faţa lui Crişu trecu o undă de intensă melancolie.

—Să ştii că ne vom aduce aminte de ziua de azi şi când ne vom întoarce vom hoinări prin grădinile, pe străzile Severinului, ca să regăsim acel odiinioară care trăieşte în noi.

Crişu m'a privit atât de trist, că mă urmăreşte încă tristeţea acelei priviri.

—Când ne vom întoarce? Şi câţi ne vom mai întoarce?

Aceste întrebări erau ecoul gândului care-l muncea. Am avut sentimentul dureros că el nu credea că se va mai întoarce. Era în acea întrebare "Şi câţi ne vom mai întoarce?", un accent melodic de durere care, din pudicitate, încearcă să se ascundă. In taina sufletului, el îşi dăduse de mult răspunsul. Simţeam că este desprins din viaţă, că pentru el viitorul se frângea brusc, într'o rostogolire în neant.

Am încercat să dau alte teme dialogului, dar în el continua să vibreze ecoul celor două întrebări: "Când ne vom întoarce? Şi câţi ne vom întoarce?" Adierea rece a apropiatului lui sfârşit, îngâna preludiul simfoniei infinitului. Continuam să vorbim. Cu câtă delicateţă ştia să ocolească tot ce ar fi putut părea o indirectă destăinuire a răutăţii unor camarazi, voluptatea feroce cu care-l umiliseră! In izolarea de la Palma, nu aflasem cu câtă neomenie fusese tratat Crişu. El avea însă impresia că eu eram informat şi a căutat să nu vorbească nimic de condiţiile de mizerie în care trăia. O autentică nobleţă se mărturisea în această pudicitate morală.

...Şi câţi ne vom mai întoarce?...

La sfârşitul lunii Februarie 1953, Crişu dădea un răspuns întrebării: rămânea să doarmă sub cerul Spaniei.

P. Ş.

Critica si critici

Mai demult, în revista "Inşir'te mărgărite", dl I. G. Dimitriu, se ridica în contra modului în care se face critica în exil. Dsa era indignat că o carte este taxată de unii "critici" o capodoperă iar de alţii bună de aruncat la coş. Am pus cuvântul critici între ghilimele deoarece, ca şi dl Dimitriu, considerăm că nu există nici un critic în exil. Un critic trebuieşte să fie critic şi numai critic. S'a constatat în România de ieri că unii critici, cari au încercat să se afirme şi în alte domenii, în cel al romanului de exemplu, nu au reuşit. Astfel, Gheorghe Călinescu a scris un roman care a trecut neobservat iar Eugen Lovinescu o trilogie care a dat naştere unei desaprobări generale. In ceiace priveşte nereuşita în roman a lui Eugen Lovinescu, prin 1935, în "Adevărul literar" s'a publicat o reuşită epigramă:

"In domnul Lovinescu sunt doi oa-
[meni;
Un critic şi-un romancier, se pare.
Probabil că romancierul scrie,
Când criticul se duce la culcare."

Şi e normal să fie aşa. Un om nu poate fi în acelaş timp şi mare critic şi mare romancier şi mare filolog şi mare filosof şi mare istoric, etc. Nicolae Iorga a fost un mare istoric dar a fost şi un lipsit de valoare dramaturg, un critic care friza ridicolul şi un catastrofal om politic. Marele istoric a scris multe, foarte multe piese de teatru care, graţie prestigiului dar, mai ales, temii ce-o inspira, au fost jucate pe scenele teatrelor noastre. Şi toate cădeau foarte repede, cu toată sala plină de la premieră. Nicolae Iorga, rancunos, nota cu grijă în seara premierei pe toţi Românii care lipseau. Şi toţi care aveau o funcţie importantă, se grămădeau să se ducă la premieră şi în special să fie văzuţi, căci puţini erau acei care în România Mare aveau curajul sa înfrunte fulgerele marelui istoric. Ne îndoim că se găsesc mulţi Români în exil care, luaţi repede, ar putea indica titlul unei piese de teatru a lui Nicolae Iorga. Critic? Nicolae Iorga ar stârni cel mult nedumerirea dacă cineva din exil s'ar apuca să trateze subiectul: N. Iorga, critic literar. S'ar constata atunci că marele Iorga a lăudat, în termeni nemăsuraţi, scriitori cari nici măcar nu figurează în istoria literară. Eugen Lovinescu, pe drept cuvânt, îl socotea pe Nicolae Iorga, marele vinovat al întârzierii evoluţiei poetice la noi. Iorga era impermeabil faţă de poezia modernă. Luptând contra ei, cu temperamentul lui vulcanic, cu prestigiul de care se bucura, a ţinut în loc mulţi ani evoluţia normală a poeziei, ridicând în stima publicului valori care mai târziu s'au dovedit a fi false. In lupta aceasta contra poeziei moder-

(*Urmează în pag. 14.*)

Critica si critici

ne, N. Iorga a fost înfrânt, ultima lui revistă, "Cuget clar", nemai având nici colaboratori şi nici cititori.

In exil, s'a socotit multă vreme că rolul de critic ar putea fi asumat de dl Mircea Eliade. Dar între N. Iorga şi dl Mircea Eliade există multe puncte de asemănare. Dsa, mare indianist, istoric al religiilor, este în acelaş timp şi romancier şi critic şi om politic şi, probabil, în puţinele ore ce-i mai rămân libere, scrie şi poezii. Dar, ca şi N. Iorga, dsa nu poate fi mare în toate. In literatură, până la o probă contrarie, socotim Maitreyi un simplu accident fericit. In ceiace priveşte critica, dl Eliade nu este departe de marele său înaintaş, Nicolae Iorga.

Pe vremea când apărea "Luceafărul", la Paris, se crease un cenaclu literar. Se discuta mult acolo şi, ca deobiceiu în asemenea cenacluri, se citeau şi bucăţile trimise redacţiei Luceafărului. Probabil pentru a se aranja cu anumite cercuri, dl Eliade insista să se publice în numărul 2 al revistei o nuvelă scrisă de un Evreu, care se ascundea sub pseudonimul Vona. Şi toţi cei prezenţi erau de părere contrarie. Destul de jenat-dacă memoria nu mă înşeală, dl Posteucă-s'a ridicat şi a exprimat ceiace gândeau toţi: Domnule Profesor, sunt contra publicării acestei nuvele, nu pentrucă dl Vona este evreu, ci pentrucă este lipsită de valoare.

Intr'o seară, dl Eliade a citit o "poezie" a dlui Herescu, însoţind-o de laude ditirambice. Era vorba de vestita "Amalia din Portugalia". Poezia s'a publicat şi a constituit un subiect gras pentru humoriştii epocii.

Mai gravă decât toate în activitatea dsale critică, a fost atitudinea faţă de dl C. V. Gheorghiu. In "Uniunea Românilor", dl Eliade a scris aproape o pagină întreagă, în care cartea "Ora 25" era numită nici mai mult nici mai puţin decât Biblia secolului 20. Peste vreo doi ani, un preot catolic a voit să ţină la Centrul de cercetări al prinţului Nicolae de Hohenzoîern, unde preşedinte era marele indianist, o conferinţă asupra romanului dlui C. V. Gheorghiu. Şi —de neaşteptat—dl Eliade s'a opus cu înverşunare şi conferenţa nu a mai avut loc. Au fost suficienţi doi ani pentruca Bibila secolului 20 să nu mai valoreze pentru dl Eliade nici cât Minunile Sfântului Sisoe. In această situaţie, ce bază se mai poate pune pe recenzia laudativă făcută cărţii "Amintiri în uniformă" sau pe oricare altă critică a dsale din trecut sau viitor?

Iată deci că speranţele puse în rolul de critic pe care ar fi putut-graţie prestigiului dsale în alte domenii-să şi-l asume dl Mircea Eliade, au fost înşelate.

Cercetând cu atenţie harta producţiei literare a exilului românesc, ochiul nu poate să se oprească asupra nici unui nume. Publicaţiile româneşti din diaspora—literare sau politice—se ocupă, în general, de toată producţia literară a exilului. Şi bine fac. Critici mai substanţiale sau scurte note, sunt semnate de redactorii publicaţiilor, cari sunt ideologi, filosofi, romancieri, poeţi, istorici, sau toate la de loc şi, din cauza aceasta, s'a ajuns la haosul contra căruia se ridică dl I. G. Dimitriu.

Din nefericire, peste lipsa unei persoane competente, care să fie critic şi numai critic, se ridică alte păcate inerente firii omeneşti. Astfel, când se anunţă apariţia unei cărţi, fără să-i cunoască conţinutul, fără să aibă deci vreo ideie asupra valorii ei, un cunoscător al faunei noastre critice, ar putea stabili cu precizie în care publicaţii româneşti cartea va fi lăudată, în care va fi trecută sub tăcere şi în care va fi înjurată. In critica exilului intervine—ca în toate domeniile dealtfel—pasiunea politică. Dacă autorul e "de-ai noştri", trebuie neapărat lăudat, dacă e "de-al lor", e obligatorie înjurătura. Se merge până acolo încât, chiar atunci când megalomania, ambiţia holnavă, etc., fac ca în anumite reviste să se publice articole în care se tratează probleme contrarii intereselor noastre naţionale, publicaţiile "prietene" se grăbesc să aducă porţia de fum de tămâie. Astfel, într'o publicaţie "ştiinţifică", un locotenent al lui Otto de Habsburg a publicat un articol în care trata problema unei federalizări a Centrului şi Sud-Estului european. In mod inteligent şi perfid, autorul ungur punea într'o revistă românească (?) problema unei federalizări sub egida Habsurgilor a Austriei şi Ungariei până la Carpaţi, incluzând Transilvania. Pentrucă directorul revistei "ştiinţifice" era "de-ai noştri", o publicaţie foarte intransigentă pe alte chestii, lăudând articolul cu pricina, îşi însuşea otrava din el. Şi aşa mai departe.

Până aici suntem total de acord cu dl I. G. Dimitriu, dar aceste lucruri s'au întâmplat şi în Ţară înainte de 23 August 1944, s'au întâmplat şi se întâmplă şi astăzi în străinătate. In Franţa de exemplu, situaţia este mai gravă decât la noi. Există acolo o mafie care lansează celebrităţi, le sprijină cât sunt necesare scopurilor lor care nu au nimic comun cu arta şi apoi, atunci când nu mai folosesc la nimic, le prăbuşesc. Vom examina două cazuri mai cunoscute şi mai apropiate de noi, fiindcă este vorba de două celebrităţi româneşti.

La Paris a fost lansat cu surle şi tobe, Panait Istrati. Comunist plecat din România, din cauza mizeriei îşi taie beregata la Paris. In raniţă avea un manuscris: Kira Kiralina. Şi în scurtă vreme Panait Istrati, susţinut de mafie, ajunge scriitor la modă. Tradus în zeci de limbi, primit în comitetele de conducere ale partidului comunist francez, Panait Istrati ajunge omul zilei. Spre nenorocul lui face o călătorie în Rusia şi, la întoarcere, are proasta ideie de a-şi consemna într'o carte impresiile, impresii defavorabile Rusiei sovietice şi mafiei care-l lansase. Şi de atunci marele Istrati nu a mai fost mare, nu a mai fost editat, nu a mai fost tradus, cărţile nu i s'au mai vândut. Şi marele Panait Istrati a murit în România, tuberculos, sărac şi... membru al unei organizaţii de extrema dreaptă, Cruciada românismului.

Dl Gheorghiu a fost lansat de filosoful Gabriel Marcel, Evreu catolic. Pentru a-şi ajunge scopul, dl Gheorghiu, pe drept sau pe nedrept, şi-a declarat soţia Evreică iar pe el s'a declarat mare democrat de la naştere şi chiar mai dinainte. Şi-a devenit şi dl Gheorghiu omul zilei. Numai că între timp, caţiva Români-justificaţi din cauza ingratitudinii "marelui" romancier dar pe care eu nu-i aprob deoarece chestiunea trebuia tratată numai pe plan românesc (organic îmi repugnă pâra la Sultan)-s'au dus la Gabriel Marcel şi la toate redacţiile publicaţiilor pariziene, unde cu documente irefutabile au dovedit că dacă nu i se poate contesta dlui Gheorghiu că la naştere sau înainte a fost democrat, a devenit pe urmă "nazist", "huligan", întrucât a participat la războiul nostru contra Rusiei sovietice ca Pipist, scriind două cărţi de reportagii: "Ard malurile Nistrului" şi "Am luptat în Crimeia" (la P. P.). Ba s'a dovedit chiar cu propriile texte ale dlui Gheorghiu că a tras cu puşca într'un convoiu de Evrei. Ori pentru mafie, cine scrie asemenea cărţi huliganice şi face ceiace a făcut dl Gheorghiu, nu mai este un scriitor mare şi nici chiar unul mic. S'a declanşat deci scandalul. Dl Gabriel Marcel a declarat că dacă ar fi cunoscut acuzaţiile aduse dlui Gheorghiu, nu ar mai fi scris faimoasa prefaţă şi fără ea, cartea dlui Gheorghiu ar fi trecut neobservată printre miile de cărţi care apar anual în Franţa şi autorul ei nu ar mai fi devenit marele romancier. Dovada că este aşa stă în faptul că a doua dsale carte "A doua şansă", care are aceleaşi calităţi şi defecte ca şi "Ora 25", nu s'a mai vândut, nu a mai fost tradusă, nu a mai fost reeditată iar marele romancier a fost nevoit să-şi caute sprijin la generalul Peron şi la revista "Rivarol", adică la două forţe contrarii celor care-l lansaseră. Cum aceste forţe sunt infinit inferioare mafiei, cartea a 3-a a dlui Gheorghiu "Am călătorit singur", a trecut total neobservată. Ea a fost pusă sub "herem" ca şi autorul ei.

In Ţară, până la 1944, lucrurile nu se petreceau deloc altfel. Exista şi acolo o fabrică de produs mari scriitori, genii, de lansat, de prăbuşit sau de împiedicat ridicarea valorilor, reale, dar contrarii intereselor industriei.

Dar noi ne vom ocupa numai de critica care-spre cinstea ei-s'a ţinut departe de fabrica şi de fabricanţii de genii.

Numai că nici această critică, nici aceşti critici-cu tot meritul de care vorbeam-nu pot fi încadraţi în limitele ideale ale vederilor dlui I. G. Dimitriu asupra criticii.

La Bucureşti existau mai multe cenacluri literare, în luptă teribilă între ele. De exemplu, cine frecventa cenaclul lui Eugen Lovinescu, era pus la index de Mihail Dragomirescu şi invers. Nu vrem prin aceasta să scădem meritele reale ale celor doi critici, merite care rămân atunci când patina timpului a trecut peste păcatele legate de o mână de pământ. Interveneau în judecata acestor critici—numai critici şi nu şi poeţi, romancieri, filosofi, etc.—slăbiciunile omeneşti, prieteniile, orgoliul gâdilat, tămâierea şi urile. Şi de multe ori urile se deslănţuiau în invective pe lângă care, cele întâlnite în "critica" exilului, par glume nevinovate. Astfel, într'o carte, Eugen Lovinescu îl numeşte pe Nichifor Crainic... cioară. Ce legătură o fi găsit Eugen Lovinescu între literatura lui Nichifor Crainic şi culoarea pielii obrazului lui, e greu de precizat.

Pasiunile îi împingeau pe criticii din România de ieri peste limitele unei adevărate critici imparţiale şi senine, le întunecau judecata şi îi îndemnau să laude atunci când nu trebuia şi să lovească atunci când nu era cazul. In lupta lui cu N. Iorga, luptă despre care am vorbit mai sus şi pe care am spus că o aprobăm în principiu, Lovinescu a căzut în păcatul contrar. Luptând contra poeziilor lăudate de Iorga, poezii doar pentru faptul că cuvintele erau aşezate în versuri, că aveau rima, ritmul şi numărul de picioare cerut de regulile prozodice, Lovinescu a lăudat producţia contrarie pe care el o considera poezie tocmai pentru faptul că nu mai avea nici ritm, nici rimă şi nici număr egal de picioare.

(*Urmează în pag.* 15.)

POEZII

ION TOLESCU

Speranta

De sărăcie şi de necaz
Mi s'au strâns cutele pe obraz
Că norocirea mi s'a dus în blestem
De când cu steaua din Vifleem.
Unde mi-am încropit eu culcuşul
A venit şi-a stuchit spiriduşul,
Că de tot ce-am avut le-a fost milă
Şi lui Flămânzilă şi lui Setilă.
Ai! că mi-am dat toate pe smirnă şi undelemn
Şi-am ajuns în sapă de lemn...
Mi-a mai rămas doar cât pentru groapă
Şi-o spurcăciune de oaie sireapă.
O ţin în staul aşa fără rod
Depe vremea când tăia pruncii Irod,
Că i-am zis: bârrr! oaia lui Dumnezeu...
Şi de-atunci tot behăie'n sufletul meu.
Maică Precistă, ce piază rea
S'o fi lăsat peste casa mea?
Mi s'au făcut cărările'nguste,
Pădurile pline de boli şi lăcuste,
Uite şi munţii gârbovi şi mici
De când n'ai mai fost, Doamne, pe-aici!
De când Te-ai dus,
Doamne Isus,
Tot duc ca păienjenii'n spate
O cruce de sânge pe haine vărgate;
C'aşi crea să fiu ce nu sânt
Şi mă'nchin...
Şi-aşi vrea să fac din pământ
Cer senin!
Uite talantul, uite balanţa...
Din ce-a fost n'a rămas mai nimic...
Atâta doar,
Cât să-mi fie plată la dric,
Un creţar:
Speranţa.

Din crucea padurii

Cu fir de sânge la colţul gurii
Aşa m'au smuls sătenii din crucea pădurii...
Sântă Mărie, Măicuţa mea,
Cu ce cârlig mă prinsese moartea de ea!

Că mi-au trecut palmele peste pleoapă
Şi mă primeneau pentru groapă
Cu opinci şi cu ţoale noi,
Cu descântece de strigoi.

Unii-mi puneau tămâie sub nare,
Alţii mi-aprindeau lumânare...
Eu îi vedeam pe toţi bine
Cum se'ntreceau cu zorul pe lângă mine.

Dar i-am simţit în inimi sărmanii,
Ferindu-se ca de mâna Satanii,
Că din suflet laţ îmi făcusem şi-aşa
Mă spânzurasem singur de crucea mea.

Cu fir de sânge la colţul gurii,
Aşa m'au smuls sătenii din crucea pădurii...
Şi murisem şi le-am grăit
Şi'nviasem înainte de-a fi murit...

Te-oi fi zărit, Doamne, Te-oi fi zărit
Ca Petrache Lupu din Maglavit...
Şi'n glas cu vorba ce străluceşte
Le-oi fi spus gându-mi pe tâlhăreşte...

Gândul meu, Doamne, că l-au cuprins
Speranţele-mi care s'au stins...
C'am zis, lumină din lumină, să-Ţi cânt,
Şi Ţi-am cântat, pământ din pământ.

Florile

Că Te-am văzit şi nu erai Tu,
Văzusem cu ochii, cu inima nu...
Văzusem cu ochii ce nu văd lumina
Cum nu-şi văd florile rădăcina.

Gândeam că-Ţi fi-voi de pază Ţie
Şi m'am smuls singur din temelie
Şi Te-am văzut cu clipa cum pieri,
Speranţă de mâine, speranţă de ieri!

Azi spune-mi tu sfântă speranţă, pe cine
Văzusem cu razele nopţii din mine,
Cu ochii, cu lacrima din pământ

Care'nfloreşte florile'n gând?...
Că-s ale mele, că-s ale Tale,
Ia-mi-le, Doamne, din inimă, ia-le.

NICOLAE NOVAC

No, hai!

Ce tristă-i lumina ce'n suflet pătrunde
Când toamna se lasă, greoiu, pe-a mea frunte,
Şi zilele toate, ce triste îmi par
Când beau din amarul vieţii pahar...

Iubito, dă-mi mâna şi hai să fugim
Departe de lume; doar singuri să fim.
Ne-om ţese din florile dragului vis
Chilimul iubirii: poemul nescris...

Dă-mi mâna, iubito, dă-mi mâna ta albă

Şi fruntea ta 'naltă, o floare de nalbă
Pe umăr mi-o pune, tăcut şi uşor—
Şi-ascultă cum cântă al inimii cor...

Nu-mi cere să-ţi spun dece-s trist, de ce plâng,
De ce, cântările mele, se frâng şi se stâng...
Când nu am de unde fura bucuria,
M'ascund în mine, ş'aştept veşnicia...

Dă-mi mâna, iubito, şi hai să pornim,
In ţara de basm a frumosului vis, doar singuri să fim.
In lumea aceasta, nătângă şi rea,
Nici tu, şi nici eu, n'avem ce căuta...

Pe bolta albastră mijeşte nou crai.
Eşti gata, iubito?... No, hai!...

NICOLAE NOVAC.

Critica si critici

Din cauza acestei porniri, cu toate părerile de cele mai multe ori juste asupra producţiei literare de la noi, Lovinescu săvârşeşte de multe ori greşeli greu de explicat. El a fost acela care a lansat şi sprijinit un scriitor de reală valoare: Gheorghe Brăescu. Dar de la realul talent al lui Brăescu până la declararea lui de către Lovinescu superior lui Caragiale, credem că este o mare distanţă.

Lovinescu a fost foarte rezervat faţă de Cezar Petrescu şi Gib Mihăescu. Şi dacă părerile lui asupra lui Gib Mihăescu îşi găsesc o justificare în faptul că au fost formulate înainte de apariţia celor două romane, Rusoaica şi Dona Alba, ele nu-şi mai găsesc nici o justificare în cazul Cezar Petrescu, deoarece au fost formulate după apariţia volumului de nuvele "Scrisorile unui răzeş" şi a romanului "Intunecare".

In critica măruntă, aceia făcută de ziarele şi revistele ce apăreau în România de ieri, găsim aceleaşi păcate pe care le găsim în critica exilului. Ba încă, în Ţară, pe lângă păcatele criticii exilului, existau în plus două: criticarea unor cărţi fără să fi fost citite şi-cel mai grav-momeala bancnotelor. Pentru primul caz, căruia îi găsim circumstanţe atenuante în faptul că apăreau atâtea cărţi încât chiar un recenzent onest nu avea posibilitatea să le citească pe toate, există o întâmplare care ilustrează afirmaţia noastră, întâmplare care a produs mult haz la vremea ei. Criticul de la gazeta bucureşteană "Porunca Vremii" primeşte într'o zi la redacţie, printre alte cărţi, şi primul volum al romanului lui Ionel Teodoreanu, "Tudor Ceaur Alcaz". Ghiduş, Ionel Teodoreanu îşi botezase personagiul principal cu un nume echivoc: Coca Duduş. Criticul a răsfoit cartea şi întâlnind foarte des acest nume, a tras concluzia—justă—, că acesta este personagiul principal. Dar spre nenorocul lui, criticul a tras concluzia că se află în faţa unei eroine şi nu a unui erou. Şi a doua zi, la rubrica cărţilor, în ziarul "Porunca Vremii" a apărut o notă care a produs hazul la care ne refeream: "Marele romancier Ionel Teodoreanu... ta-ta-ti, ta-ta-ta... *Eroina* acestui roman, Coca Duduş..." Ori Coca Duduş era bărbat şi nu femeie. Hazul a fost teribil. Această întâmplare o poate confirma şi dl Vintilă Horia, pe acea vreme colaborator şi-dacă nu ne înşelăm-chiar redactor la "Porunca Vremii".

A doua întâmplare, ceva mai lungă, merită şi ea să fie povestită, deoarece ilustrează concret rolul bancnotelor în emiterea judecăţilor critice. In revista "Curier ieşan", prin 1942, redactorul ei Gheorghe Chiper, a scris un articol în care se ridica contra scriitorilor din Capitală ce erau constituiţi într'un fel de coterie, care se lăudau unii pe alţi-circula chiar dictonul "laudă-mă tu ca să te laud şi eu"-şi desconsiderau producţia provincială. In plus, Chiper afirma că recenziile, notele, criticile, se scriu în birourile editurilor, sunt puse în plicuri însoţite de bancnote şi se trimit redacţiilor gazetelor. Criticii primesc plicurile, le desfac, măsoară cu dubludecimetrul lungimea textului, numără hârtiile şi apoi, în funcţie de acest număr, apreciază dacă trebuie să-i dea drumul întreg, să-l scurteze sau să-l pună la rubrica publicitate. In primele două cazuri, criticul îşi punea senin semnătura sub textul trimis de editură.

Contra acestor afirmaţii s'a ridicat Traian Chelaru, redactorul revistei "Universul literar". Nmai că a avut şi el ghinion. In acea vreme, editura "Socec" publicase romanul unei bănăţence, Sofia Arcan. Şi concomitent a apărut un text identic în "Universul literar" şi în "Vremea". In "Universul literar" sub forma unei recenzii semnate Jeleru, pseudonim cunoscut al lui Traian Chelaru iar la "Vremea" în chenar, ca publicitate. Proba afirmaţiilor lui Gheorghe Chiper era făcută. Textul "criticei" fusese făcut de editura "Socec", fusese trimis concomitent şi la "Vremea" şi la "Universul literar", redactorul celei de a doua reviste socotind numărul bancnotelor suficient l-a onorat cu semnătura, pe când redactorul primei nu l-a socotit suficient şi l-a trecut la rubrica publicitate. Directorul revistei "Curier ieşan" a răspuns atunci printr'un articol întitulat "Mercur în templul artei" a cărui violenţă-după părerea noastră-era pe deplin justificată.

In exil aceste două păcate ale criticii nu pot exista deoarece nu există edituri care să-şi poată plăti luxul de a plăti pe redactorii publicaţiilor, cumpărându-le conştiiţa, iar numărul cărţilor ce apar este foarte redus încât-până la proba contrarie-suntem obligaţi să socotim că cei ce recenzează cărţile asupra cărora emit păreri, în prealabil le citesc.

In sarcina "criticilor" din exil rămân celelalte păcate enumărate de noi şi anume, prieteniile şi urile personale, prieteniile şi urile de clan politic. Dar-socotim noi-nu este cazul să le acordăm o importanţă prea mare. Căci, de exemplu, cu ce a fost scăzut maestrul Aron Cotruş, dacă un pseudo critic i-a declarat opera poetică bună de aruncat la coş sau cu ce a fost înălţat dl Amăriuţei dacă un altul i-a declarat chestia cu "Cât bătu-te-ar crucea!" genială?

In plus, peste toate păcatele citate sau necitate de noi, rămâne un fapt de necontestat: criticul este şi el om şi ca atare, supus greşelii. Un critic cu caracter mai războinic va respinge aprioric o carte cu conţinut defetist, un anticomunist feroce va face acelaş lucru cu o carte în care autorul "fost şi" *lepădat* "de comunism" mai oftează pe ici pe colo după paradisul pierdut, etc., aceasta pe deasupra valorii intrinsece a operii. Dacă la apariţia unei cărţi s'ar pune pe două coloane părerile a doi critici oneşti, s'ar constata diferenţe apreciabile. Se poate afirma că vor fi atâtea păreri câţi critici sau pseudocritici s'au exprimat.

In această privinţă, vom relata o bucată, dacă nu ne înşelăm, a nuvelistului Ciocârlan. Bucata era intitulată "Un volum de capodopere".

Intr'un oraş de provincie, un scriitor a publicat un volum de nuvele. Volumul conţinea 16 bucăţi. Autorul era fericit, nu-şi găsea locul, credea că tot oraşul nu face altceva decât să vorbească de cartea lui. Pe stradă, avea impresia că toată lumea întoarce capul după el. Şi într'o zi întâlneşte un prieten căruia îi trimisese volumul cu dedicaţie. Spre surprinderea lui, prietenul nu-i vorbeşte nimic de opera lui. In cele din urmă îl întreabă:

—Ei, mi-ai citit cartea?

Incurcat, prietenul s'a pierdut într'o serie de scuze în care lipsa de timp era principală.

—S'o citeşti negreşit, deoarece este un volum de capodopere. Şi fiindcă prietenul părea neîncrezător, nuvelistul a scos dintr'un buzunar o revistă.

—Citeşte!

Muritorul de rând a început să citească: "In editura x a apărut volumul de nuvele y al domnului z. Toate sunt remarcabile dar, în special, nuvelele a, b, c şi d sunt adevărate capodopere, etc., etc."

—Ei? l-a întrebat triumfător autorul. Am avut sau nu am avut dreptate?

—Da, dar vezi tu, aici sunt declarate capodopere numai nuvelele a, b, c şi d, adică patru nuvele şi volumul are 16.

—Ai să vezi. Şi autorul a scos o altă revistă în care capodopere erau declarate altele 4, e, f, g şi h. La privirea nedumerită a muritorului de rând, autorul a scos o revistă în care erau declarate capodopere nuvelele i, j, k, şi l şi însfârşit o alta, în care capodopere erau declarate cele rămase adică m, n, o i p. Patru critici taxaseră drept capodopere fiecare alte patru nuvele şi autorul avea dreptate să declare că toate 16 erau capodopere iar volumul lui era... un volum de capodopere.

In critică se întâmplă ca în toate domeniile lucruri care nu ar trebui să se întâmple, dar aceasta, după părerea mea, nu trebuie să îngrijoreze pe nimeni. Ele s'au întâmplat de când au existat autori şi critici şi vor exista atâta timp cât se va scrie. In exil nu există critici şi dacă nu sunt nu-i putem fabrica. Cărţile care apar în exil, bune sau rele, sunt necesare, o carte românească căzută în mâna unui biet pribeag este o doctorie care-l ajută să nu-şi împietriţeze limba de-acasă cu cuvinţe franţuzeşti în special, nemţeşti, spaniole sau engleze şi să-şi înveţe copiii să vorbească, să scrie şi să citească în limba ţării în care vor să se întoarcă. Falsele genii fabricate în exil nu trebuie deasemeni să îngrijoreze, căci există neamul românesc care le va valida sau invalida. Precedentul Panait Istrati este adânc grăitor.

N. S. G.

ZECE ROMANI DE ISPRAVA

Părintele Vasile Haţegan, într'un articol din "Solia", Anul XX, No. 14, face constatarea că grupul românesc din America, este pe cale de desromânizare, desromânizare în sensul că tineretul nu mai cuoaşte limba românească, nu mai vine la biserică, etc.

Şi părintele Haţegan, căutând să stabilească vinile, ajunge la concluzia-justă după părerea noastră-că în primul rând, vinovat este Statul românesc care, a socotit că Românii din America e bine să se asimileze cu Americanii. Alţi vinovaţi, după părintele Haţegan sunt preoţii, părinţii, şefii comunităţilor româneşti şi însfârşit, tinerii înşişi. După cum spune părintele, primii Români veniţi în America au fost ţărani, fără prea multă educaţie şi săraci.

In marea lor majoritate, Românii din America sunt Ardeleni şi Bucovineni, primii dintre ei fiind plecaţi înainte de primul războiu mondial, din cauza persecuţiilor autorităţilor austriace şi, în special, ungureşti. Ori, dacă pentru ajutorarea lor acasă, Statul românesc întâmpina dificultăţi, el nu ar mai fi fost împiedicat de nimic, putea şi avea datoria să ajute pe Românii emigraţi în America. Mai ales că primii emigranţi au avut o viaţă, care ar putea fi numită groaznică. Ţărani simpli, fără nici o cunoştinţă a limbii engleze, ei nu duceau cu ei decât braţele lor de muncă şi dârzenia, îndărătnicia ţăranului român, graţie căreia neamul acesta urgisit a putut să supravieţuiască, cu toate valurile care au voit să-l înghită.

Ei nu au găsit în America Români, societăţi româneşti, case unde să fie găzduiţi, biserică românească, oameni de inimă care, oricâte critici s'ar aduce, există astăzi, şi refugiatul din zilele noastre găseşte un sprijin. Despre viaţa primilor Români din America şi chiar a celor de mai târziu, Nicolae Iorga, care i-a vizitat între cele două războaie mondiale, a scris, la întoarcere, pagini dramatice. Nicolae Iorga fusese îngrozit şi ceruse guvernului român să intervină pentru repatrierea lor.

Oamenii aceştia ai nimănui, odată ajunşi în America, se căutau şi se grupau. Gruparea se făcea— ca şi în Ardeal—în jurul Bisericii strămoşeşti, fie ea ortodoxă, fie greco-catolică. Deîndată ce într'o localitate se găseau mai mulţi Români, îşi căutau un preot şi-şi clădeau o biserică. Părintele Haţegan gă-eşte că preotul român nu a fost întotdeauna la înălţimea misiunii lui. Dar la înălţimea misiunii sau nu, datorită preotului se găseşte ceiace se găseşte astăzi realizare românească în America. Pentru ca situaţia să fi fost şi mai bună, pentru ca să nu existe pericolul semnalat de părintele Haţegan, acel al desromânizării, ar fi fost necesare, pe lângă biserici, şi şcoli. Dar primii Români emigraţi nu s'au priceput iar Statul românesc a fost-ca totdeauna-absent. Şi situaţia aceasta continuă şi astăzi. Căci cele câteva şcoli româneşti de pe lângă biserici sunt insuficiente, absolut insuficiente. Şi pe lângă şcoli ar fi fost şi sunt necesare şi astăzi, biblioteci româneşti. Şi nu s'au făcut şi nici nu se fac. Pentru aceasta ar fi fost, ar fi necesar, ca cei ce se erijează în conducători ai comunităţilor româneşti să aibă suflete de apostoli, să insiste, să roage, să convingă pe Românii din America să facă bibliteci, să facă şcoli româneşti. Bibliotecile s'ar putea face pe lângă cele peste 70 de societăţi româneşti, iar şcolile pe lângă biserici.

Câteva iniţiative ale refugiaţilor români-o revistă în Statele Unite şi una în Canada, o societate de refugiaţi în Statele Unite, emisiuni de radio în limba română, serbări cu caracter românesc, sunt lăudabile, fac cinste celor ce trudesc pe acest tărâm, dar şi ele sunt insuficiente. Societăţile, aceste adevărate cetăţi româneşti nu au, în majoritatea lor, nici o preocupare de ordin cultural. Vina o poartă, în timpurile noastre, refugiaţii. In loc să caute a intra în aceste societăţi cu scopul de a lua celor vechi locurile de conducere-una din acuzaţiile desigur fondată pe care o aduc cei vechi celor noi-ar fi bine să devină sfătuitorii conducătorilor societăţilor, să devină apostolii culturii româneşti. E uşor să se arunce cunoscuta acuzaţie că Românii vechi sunt robii dolarului, dar atunci când refugiaţii caută să ajungă în posturile de conducere ale societăţilor, nu dovedesc oare că suferă de aceiaşi boală de care-i acuză pe cei vechi?

Printre Românii vechi există pretutindeni oameni în care flacăra românismului arde puternic, dar nu a venit nimeni să-i înveţe ce trebuia să facă, pentru ca pericolul desromânizării să fie înlăturat.

Intâmplarea a făcut ca noi, de aici de departe, să descoperim asemenea Români şi despre ei voim să vorbim în rândurile ce urmează. Este vorba de o familie românească de ispravă: familia Paraschiva şi Iosif Brezean. Este vorba de ei şi de încă alţi opt Români din California.

Din informaţiile noastre, în această regiune a Statelor Unite, Românii sunt mai rari decât în alte părţi. Şi totuşi ei au realizat ceiace nu au realizat alţii.

In Iulie 1953, câţiva Români, 5 Români şi 5 Românce, s'au strâns în casa familiei Brezean, pentru a constitui o societate. Din hârtiile ce am reuşit să ne procurăm, reiese că cu această ocazie sau pus faţă în faţă cele două elemente: cel vechiu, de ispravă, în care arde flacăra românismului şi cel nou, un pribeag şi o pribeagă, care au venit cu sfatul, cu îndemnul, cu sufletul şi tot odată şi cu priceperea. Elementul vechiu de ispravă este format din dnii Luis Almaşi, Iosif Brezean, Ion Chismaş, Horia Pataki şi dnele Paraschiva Brezean, Elena Almaşi, Eugenia Pataki şi Victoria Pandrea iar cel nou format din Dna Adina Duca-Ross şi şi dl George Angelescu. Şi au constituit o societate: Doina.

Şi această societate urmăreşte un scop material-ajutorarea reciprocă a membrilor în caz de accident, boală şi moarte-ca şi celelalte societăţi, numai că la "Doina", acest scop material trece pe planul al doilea, primul scop fiind de ordin spiritual.

Redăm câteva emoţionante pasagii din actul de constituire, act redactat de dl George Angelescu:

"Astăzi, în ziua Domnului de Duminică a nouăsprezecea zi din luna lui cuptor or Iulie a anului una mie nouă sute cincizeci si trei dela naş-

(*Urmează în pag. 16.*)

Zece Romani de isprava

terea Mântuitorului, noi Românii de sânge și simțire românească mai jos notați si semnatari ai acestui dodoment, cetățeni loaiali ai Republicei Statelor Unite ale Americii, rezidenți in orașul Los-Angeles și comunitățile invecinate, din California, ne-am chemat intr'o adunare frățească la rezidența familiei Iosif Brezean din La Canada Calif. 1051 Foothill Blvd., în scopul de a asculta consiliul și decide constituirea noastră intr'o societate fraternală și culturală românească (Non profit organization) cu ajutorul elementelor oneste și pătrunse de însemnătatea activității noastre pentru stimularea românismului, ca reacțiune și răspuns la condițiunile dureroase de azi când națiunea noastră mamă România, este la răscrucea existenței sale în mâinile criminale ale Rusiei comuniste.

Caracterul și scopul acestei societăți.

Societatea Doina este o organizație fraternală și culturală care are intenția de a difuza cultura națională românească prin cărți de limbă romană, Istoria românilor, șezători culturale, cusături naționale, sculptură și muzică românească, jocuri naționale și va ajutora pe acei Români care se vor dovedi a fi în nevoie dar se vor dovedi a fi meritoși.

Ajutorul va fi dat prin comitetul de caritate al societății. Societatea Doina va face parte din "Uniunea și Liga", care este o organizație fraternală de beneficii in caz de accident și în caz de moarte.

Familia Brezean.

Domnii: Louis Almasi, Josif Brezean, George Angelescu, John Chismas și Horia Pataki precum și doamnele: Paraschiva Brezean, Adina-Duca-Ross, Elena Almasi, Eugenia-Mari Pataki, și Victoria Pandrea, acceptă propunerea domnului G. Angelescu ca numele societății să fie "Doina" care se consideră regina folklorului românesc și astfel va reprezenta românismul de pretutindeni.

Domnul G. Angelescu explică însemnatatea folklorului ca origină și document etnic al oricărei națiuni și balada populară în vers de melodie fără pereche în lumea întreagă care este Doina ce stă în fruntea artelor poporului românesc și care tot odată exprimă într'un mod minunat sufletul și simțămintele sale. Doina împreună cu cusăturile românești, țesutul scoarțelor, sculptura în lemn, olăria, basmele și ghicitorile, jocurile naționale ca Hora, Călușarii, Chindia și Banul Mărăcine precum și datinile de botez de nunță și de moarte, formează cultura natională proprie românească. Acest tezaur național a fost primul document în mâna înaintașilor noștrii ca dovadă a existenței Românilor într'un teritoriu foarte adesea dominat de clica turco-greco-slavă.

Din generație în generație până în zilele noastre, pe buzele și fluierul păstorilor români acest tezaur de artă românească a fost păstrat în munții cu păduri seculare ori de câte ori năvălirile Barbarilor fără sfârșit ne călcau Neamul și Țara, veniți din sălbăticia asiatică, atreși de frumusețea și bogăția plaiurilor românești, ori în dorința lor nebună de a ajunge în orașele bogate și strălucitoare ale Bizanțului, ori chiar și mai departe pe coastele Mediteranei spre Veneția, Florența sau Spania.

Așezați de destinele istoriei și de Daco-Romani, ca străjeri la poarta de Răsărit a Europei civilizate, Neamul românesc a ținut piept, singur, Barbarilor salvând de multe ori restul Europei de a fi cucerită.

Deplin convinși de necesitatea de a realiza o mișcare spirituală de românism și de cultură românească, după datina strămoșilor noștrii creștini, ne facem semnul crucii și cerând protecția și ajutorul lui Dumnezeu, după lozinca veche de "Nihil sine Deo" sau "Nimic fără Dumnezeu", constituim societatea fraternală și culturală românească "Doina".

Și aceste înălțătoare cuvinte din actul de constituire nu au rămas literă moartă. La o serbare dată de societatea "Doina", dna Paraschiva Brezean, în loc să arate participanților statistici cu numărul de polițe de asigurare plătite, de sumele ce s'au dat în cazuri de boală sau accidente, a arătat biblioteca societății, bibliotecă de cărți românești. O societate formată numai din zece membri, are o bibliotecă de *80 de cărți românești*. Aceasta a fost mândria dnei Paraschiva Brezean. Când am citit relatarea acestui fapt în ziarul "America", am fost puternic emoționat.

Dna Paraschiva Brezean este stabilită de aproape 50 de ani în America, în 1908, când a venit, era abia o copilă de numai 12 ani. Și a rămas Româncă cu inima. Astăzi, după atâția ani, sufletul ei tânjește după plaiurile Ardealului. Dorința ei este să-și vadă Țara eliberată, pentru a se putea duce să-și viziteze locurile copilăriei.

Iată pentruce în această revistă de cultură, ne-am socotit onorați să scrim despre o societate românească din America, iată pentruce dăm fotografia soților Brezean. Dealtfel, am dat numai această fotografie pentrucă numai pe aceasta am putut să ne-o procurăm, dar toate fotografiile celor zece Români membri ai societății "Doina", merită să figureze în coloanele revistei noastre.

Ni se scrie că noul episcop, Valerian Trifa, a întreprins o campanie culturală printre frații noștri din America. Noi îi dorim deplin succes și, cu modestele noastre posibilități, îi stăm la dispoziție ca să-i dăm concursul. Și dorim ca și alții să facă acelaș lucru. Procesul de desromânizare va fi frânat în ziua în care pe lângă fiecare biserică românească va fi o școală, în ziua în care fiecare societate va avea o bibliotecă românească. Datoria de a activa pentru realizarea acestor deziderate le incumbă în primul rând refugiaților. In fiecare oraș, la fiecare biserică, la fiecare societate, se găsesc elemente asemănătoare soților Brezean, asemănătoare celor zece membri ai societății "Doina".

Refugiații au datoria să-i caute, să le întindă mâinile, să le deschidă inimile.

N. S. G.

COMERTUL ROMANESC

Cât de modest a fost omul acesta chiar la bătrânețe se poate judeca după lucrul următor: avea trăsura lui, cu care se plimba soția lui cu copiii, el mergea întotdeauna și peste tot cu tramvaiul, lua o birje doar când n'avea încotro. Pe ploaie, pe ninsoare, pe vreme rea, pe zăduf, se suia numai în tramvai. Când, din viață, dase în primirea fiului celui mai mare prăvălia, continua să se ducă zilnic acolo, bine înțeles tot cu tramvaiul; se ducea să vadă dacă totul mergea cum trebuia.

Umbla întotdeauna în jachetă neagră cu pantaloni vărgați și cu joben pe cap; îl cunoșteau ca pe un cal breaz toți vizitii și încasatorii tramvaielor de pe linia Mircea Vodă-Banca Națională; se cobora la colțul străzilor Smârdan-Lipscani, aproape de prăvălie.

Avea nu știu câte rânduri de case în București și moșii în Ilfov, Vlașca și Botoșani, dar nu i se urcase niciodată bogăția sau alte fumuri la cap. Era credincios și se ducea regulat la biserica Olteni, din mahalaua unde locuia, ascultând slujbele dela început până la sfârșit, și toți din casă trebuiau să-l urmeze căci își impunea disciplina. Ajuta bisericile și școalele din satele de pe moșiile lui: cu bani, cu odăjdii, cu cărți și cu tot ce le trebuia. Le mai dăruia câte un clopot al cărui sunet îi plăcea, sau pământ de lucru pentru învățători, preoți și dascăli sau paracliseri.

Un Stancu Becheanu, un Luca Niculescu și alții de seama lor, au făcut cinste vremurilor în care au trăit și au pus temeliile unei tradiții, care —din păcate— nu a putut rezista ambianței vieței moderne, vieței cu desăvârșire schimbată din secolul acesta. Copiii lor au pășit pe calea deschisă de dânșii, apoi au luat-o alături de acel drum, astfel că tradiția s'a pierdut; la a treia generație totul s'a isprăvit, căci nepoții—când au avut—n'au mai căutat să calce sau să găsească urmele bunicilor.

Se poate cita în ultimii ani ai României libere, numele lui Grigore Alexandrescu, al fiilor, ginerilor și nepoților lui, dar se schimbase mult lucrurile. Inspectori de minister cu "Codul Muncei" în mâini, înlocuiau ceiace conștiința și omenia îi îndemna pe bătrâni să facă. Viața și legăturile quasi-familiare care îi strângeau laolaltă pe toți: patroni și salariați, mari și mici; legăturile sufletești care îi uneau; apropierea între copilul ucenic sau învățăcel și jupânul de la care toate purcedeau pe vremuri, sunt doar o amintire. Ele nu mai există.

—Ce—o mai fi acum? când familia a dispărut, când respectul pentru cei bătrâni s'a pierdut? —Poate bănuim ce poate să fie, dar nimeni nu cunoaște adevărul!

MIȘU DEMETRESCU

NOTE PE MARGINEA CARTILOR

Victor Buescu: Atol*

In "Ars poetica", dl Victor Buescu se definește pe sine și poezia dsale: romantism anacronic. Dsa se cantonează ostentativ în această redută romantică, declarând că fuge de școale și sisteme. Este o poziție lăudabilă dar, nu mai putin, vulnerabilă. Poezia, ca toate artele, se găsește într'o continuă evoluție. A nu te integra ritmului acestei evoluții, însemnează a te izola, a deveni un anacronic.

Intre artist și public a fost și va fi mereu o neințelegere. Intotdeauna, marii creatori au depășit publicul și, în general, nu au fost ințeleși decât după moarte. Un poet român, Ion Minulescu, a avut chiar ideia să-și intituleze semnificativ un volum: Romanțe pentru mai târziu. Peste așteptările lui, Ion Minulescu a intrat în grațiile publicului, deci a fost înțeles foarte repede. dar tocmai această ușurință de a fi înțeles, purta în ea germanul contrariu: tot așa de repede poezia lui Minulescu s'a demodat și a trecut la arhivele istoriei literare.

Lupta aceasta dintre artist și public a existat în toate țările și a existat și la noi. Contemporanii lui Eminescu nu-i înțelegeau versurile "Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic, Luminând străvechii codri și castelul singuratic", apreciind versurile leșinate, lăutărești ale unui Conachi. Pe vremea când eram eu în liceu, elevul cel mai puțin înclinat spre poezie, gusta versurile neințelese de bunicii lui, dar era refractar poeziei lui Arghezi. Cei care au venit în liceu după generația mea, ințelegeau pe Arghezi, dar erau refractari altor genuri de poezie mai avansată. E posibil ca răsnepoții noștri să înțeleagă și să guste poezia dlui Amăriuței și să arunce la arhive o poezie apreciată astăzi.

Deci nimic nou sub soare.

In dorința aceasta de depășire a spiritului public, artistul modern a sărit peste cal, și în loc de o evoluție normală, asistăm la o revoluție haotică. De la dorința de a depăși publicul, poetul din zilele noastre, a ajuns la nesocotirea și chiar la disprețuirea lui. S'a ajuns la o ruptură între poet și cititor, primul socotind pe al doilea incult iar al doilea socotindu-l pe primul bun de dus în case unde se îngrijesc cei cu conținutul cutiei craniene deranjat. Rezultatul? O seamă de poeti, de școli poetice, au apărut și dispărut fără să lase nici o urmă. Speranța poetului revoluționar de a fi apreciat după moarte, nu s'a realizat, el trecând la arhivele istoriei literare-de multe ori nici atât-înainte de a fi obținut audiența publicului.

Care este deci părerea mea? Că poetul trebuie să tindă la depășirea publicului, poezia lui trebuind să fie în veșnică evoluție, dar nu trebuie să devină revoluționară, tendința de depășire a gustului public nu trebuie să meargă până la disprețuirea lui. Căci cititorul disprețuit astfel, te trece la arhive, înainte de a-ți fi acordat audiența. O altă concluzie ce se poate trage este aceia că publicul cititor acceptă evoluția în artă, dar respinge revoluția. Cititorul român a demonstrat înaintea celui de al doilea războiu mondial că a evoluat, apreciind și acordând audiență unei poezii moderne, evoluate, dar de bun simț, și respingând poezia în care bunul simț era absent.

Acelaș lucru se întâmplă și în exil. Mase din ce în ce mai largi de cititori ințeleg și apreciază astăzi poezia lui Șt. Baciu, Țolescu, V. Horia, N. Novac, V. Posteucă, etc., dar o resping pe aceia care atinge limitele aiurelii, adică pe a lui Amăriuței, H. Stamatu sau Pârvulescu. Nu punem în discuție poezia Maestrului Aron Cotruș care este astăzi unanim apreciată în exilul românesc, așa cum fusese apreciată si în tară. Și poezia Maestrului Aron Cotruș, este și ea o poezie modernă.

Ori dl Buescu se așează pe o linie extremistă contrarie: dacă poezia dlor Amăriuței sau Stamatu se găsește la extrema aiurelii, a dlui Buescu se situiază la extrema opusă, aceia a anacronismului, adică aceia care a ieșit total din gustul public. E. lăudabilă dârzenia cu care dsa apără poziții demult părăsite, dar e sortit înfrângerii.

Poezia dsale, în cea mai mare parte, este eminesciană. Să fim bine ințeleși: nu vrem să spunem ca poezia lui Eminescu a ieșit din gustul public, ci că orice poezie eminesciană, semnată de altcineva decât de Mihail Eminescu, nu mai este apreciată. Dl Buescu a fost, probabil, din frageda tinerețe, un admirator al maestrului. Atât de mult a admirat această poezie, s'a identificat cu ea, încât a muncit ani mulți, pentru a da o admirabilă traducere în limba portugheză. Se poate trage concluzia că dl Buescu este lipsit de talent cum—trecând peste limitele unei onestități profesionale—, s'au grăbit unii s'o facă? De loc. Dl Buescu este numai un luptător romantic, un om hotărît să reziste pe niște baricade care nu mai prezintă nici un interes. E ca și cum cineva s'ar baricada într'o cetate a lui Ștefan cel Mare, cu intenția de a lupta cu o armată atacatoare modernă. Gestul ar fi frumos, sublim chiar, dar nu mai puțin, inutil.

In volumul Atol, găsim o poezie modernă "Desfermecare". O reproducem în întregime:

"... S'a dus,
S'a dus vremea minunilor!

(*Urmează în pag. 17.*)

Pegasul a fost alungat de helicoptere,
Nereidele, de submarine,
Hamadriadele au fugit de tancuri,
Şi Vulcan făureşte bombardiere;
Mierea Hymettului se vinde'n borcănaşe,
Iar pe muntele olimpianului Zeus pasc vacile...
Gioconda a fost inlocuită de Guernica,
Eminescu şi Arghezi, de cotcodăcelile
ieruncilor existenţialiste;
Gândul modern sboară'n rachete
Şi Poetu-şi va vizita "Stăpâna nopţii"
in aeronavă;
Tărâmul celălalt nu mai e mitul feeriilor,
De când l-a anexat speleologia;
Ciuperca (atomică) nu mai aminteşte de piticii basmelor;
Copilăria şi Ţara ni le-a ucis Antechristul.

ATOL

Iubirea de mamă ne-a spurcat-o teoria freudiană,
Iubirea ne-a spulberato materialismul dialectic
Şi visul insuşi e disecat pe masa psichanalizei...
...Iar corpul tău-pierdut-levitează'n zare,
Etereu, ireal,
Mistuindu-se'n părerile de rău ale amurgului,

Ca o minune abia'ntrezărită...

"Vom fi din ce in ce mai singuri.
Până la desnădejde!"

E minunată. Frazele mele de mai sus, sunt splendid redate, in poezie pură:

"Vom fi din ce in ce mai singuri.
Până la desnădejde!"

Să nu se creadă că apreciez această bucată din cauza "ieruncilor existenţialiste". Aşa cum am scris şi altădată, apreciez o parte a poeziei dlui Ierunca şi nu apreciez pe cealaltă, pe aceia care se găseşte pe linia revoluţionară. Daca insă dura critică din "Caete de dor" se datoreşte acestor "ierunci existenţialiste" socotim gestul dlui Ierunca nejustificat. După părerea mea, a afirma că dl Buescu este lipsit de talent, este o greşală. Dl Buescu, după ce ne-a dat acest volum in care, cu această poezie şi cu cele in metru antic, ne arată că este un talent autentic, trebuie să părăsească baricada *anacronică* şi să se avânte pe drumurile noi, acele ale evoluţiei normale bineinţeles, şi nu pe acele ale revoluţiei stamatiene sau amăriuţene. *Personal* aştept această avântare cu incredere.

N. S. G.

* 1953, Colecţia Lectoratului român din Lisabona.

CALENDARE-REVISTE

Calendarul Bisericii romane unite din America pe anul 1955

Despre Sfântul Părinte scrie Ioan Filip, probabil e vorba de Părintele Ioan Filip dela Roma. Interesant şi sugestiv este articolul "Istoria Blajului-Chipuri şi Icoane", de Irinel Drăgan, dar mai presus de toate trebuieste mentionat artocolul "Biblioteca Blajului", de Părintele Gheorghe Rusu. In acest articol, autorul işi arată respectul pentru toate figurile de Români care au trudit ani indelungaţi, cu caldă dragoste de carte, pentru a strânge comorile care se găsesc in biblioteca dela Blaj. Părintele Rusu dovedeşte că-şi cunoaşte bine materialul pe care-l tratează.

Credem că ar fi fost bine dacă cei care au intocmit Calendarul pe 1955, ar fi făcut apel la colaborarea poeţilor români din exil, căci sunt printre ei unii, la care inspiraţia religioasă ocupă un loc important (Vasile Posteucă, Nicolae Novac, Gregorian, etc.).

Oricum ar fi, "Calendarul Bisericii catolice române din Statele Unite" este o adevărată carte, care poate fi citită cu folos de Românii de religie romano sau greco-catolică şi chiar de ceilalţi.

Regretăm că nu am putut scri câteva cuvinte despre Calendarul ziarului "Solia", adică al Bisericii ortodoxe române, dar nefiindu-ne trimis, nu ni l-am putut procura.

Calendarul Ziazului America pe anul 1955

Cum nu era de dorit, dar cum era de aşteptat, intre Românii stabiliti mai demult in America şi refugiaţi, s'au produs neinţelegeri şi frictiuni. Refugiaţii erau şi sunt incă priviţi ca un fel de neo-bonjurişti, care, cu mentalitatea lor, vin să isbească in nişte conceptii de viaţă puternic stabilite, vin să turbure nişte ape demult aşezate. Cei vechi reproşează celor noi că sunt leneşi, fug de muncă, sunt arivişti, se inghesuie la biserică in primele rânduri din faţa altarului şi, mai ales, incearcă să le ia locurile in diferite comitete şi comiţii, iar cei noi le reproşează celor vechi că sunt inapoiaţi, mărginiti, că nu au auzit incă de dl Amăriuţei şi nici măcar de Eminescu, că sunt americanizati—nu-i interesează decât contul in bancă—, sunt robii dolarului şi rupţi total de Patria părinţilor lor.

Indiscutabil, s'au produs greşeli de ambele părţi, dar era necesar să se găsească o punte care să ducă de la inima celor vechi, la inima celor noi. Şi puntea trebuia să fie găsită de cei noi, tocmai pentru motivul că pretind a fi mai invăţaţi decât cei vechi. Şi acuma lucrurile merg pe drumul cel bun. Aceasta se datoreşte unor suflete de elită. Trebuieşte să cităm printre aceştia pe dnii maior Ion Bumbăcescu, Prof. Bârsan, Aurel Burtic, Nicolae Novac şi in general pe toţi cei grupati in Asociaţia "Nicolae Bălcescu" in Statele Unite şi pe dnii Vasile Posteucă, Prof. Sultana, ,etc., in Canada.

Graţie lor s'au putut stabili emisiuni de radio in limba română—despre care vorbec in altă parte—, s'au dat serbări, s'a creat revista "Vers", ziarele Românilor din America şi-au deschis coloanele lor "neo-bonjuriştilor" aduşi pe noul continent de valurile infrângerii. Şi folosul este pentru ambele părţi. Ziarele vechi din America devin din zi in zi mai interesante, graţie infuziei de sânge nou şi printre ele trebuieşte citat in primul rând, ziarul "America".

Calendarul editat anul acesta de sus numitul ziar, cuprinde aproape in intregime contribuţia condeelor venite din Patrie.

Cităm din el in primul rând contribuţia dlui avocat Miron Butariu, care descrie cu lux de amănunte, modul in care au procedat comuniştii pentru a pune mâna pe barouri. Dl Butariu pleacă de multe ori de la premize false, totuşi articolul dsale este foarte interesant şi constituie un document pentru cei care eventual vor voi să adâncească chestiunea pe plan general, pentru a scrie opere de sinteză.

Dl Vasile Posteucă scrie o bucată de amintiri-impropriu numita nuvelă-, "Hram la Stăneşti", cu darul său de povestaş, care a cucerit deja pe fraţii noştri din America, şi mai multe poezii. Mai colaborează, tot cu versuri, dnii Ion Ţolescu, Nicolae Novac şi N. S. Govora. In rest, dl Tolan scrie despre bolile nervoase, dna Mabel Nandriş dă-după părerea mea- o bună traducere a "Soacrei cu trei nurori" de Ion Creangă, iar dl George Zamfir ne dă un articol-tot după părerea mea-, nu suficient de realizat, intitulat "Drumuri şi popasuri".

Cititorul găseşte o serie de gravuri foarte bine alese-dl Lucaci, redactorul Calendarului, merită toate laudele-, gravuri care-l vor face să viseze clipe lungi sau chiar să verse o lacrimă.

Calendarul ziarului "America" din acest an este rodul colaborarii dintre Românii vechi şi noi din America şi am dori ca această colaborare să continuie şi să se adâncească.

Anotimpuri, Paris, Anul I No. 1

După titlul intins pe coperta intreagă, in litere incurcate şi tremurate, cititorul inţelege că se găseşte in faţa unei reviste la care colaborează intelectuali *avansaţi*, poate chiar genii. Intr'un fel de prefaţă, intitulată "Perspective", dl *Basil* Munteanu ne spune: "Există mai ales un cuvânt-tot atât de odios ca termen programatic pe cât e de nobilă noţiunea pe care o conţine şi, deseori, o sugrumă-un cuvânt pe care nimeni nu-l pronunţă la aceste intâlniri (e vorba de intâlnirile celor grupaţi in jurul revistei, n. n.): patriotism. Fiecare intelege că, cel puţin in materie de artă, adevăratul patriotism nu se manifestă niciodată verbal şi explicit, ci implicit. prin insăşi actul de a fi scris o pagină frumoasă, pe româneşte".

"Nimeni, deci, nu scrie "patriotic" cu premeditare. Dar, cu sau fără voie, patria trăieşte, sguduitor de prezentă in scrisul fiecăruia-patria cu vechile sale atribute nostalgice, cu tragicu-i destin actual, cu fatala ei intrupare in viitor. Ea se iveşte la fiecare colţ de frază, se ascunde sub fiecare cuvânt, modelează ocult toate gândurile"...

Deci in scrisul celor de la "Anotimpuri" va trebui să căutam patria, "care trăieşte sguduitor de prezentă, după fiecare colţ de frază". Va trebui să facem un mic efort, dar dacă suntem "intelectuali" şi nu "semidocţi", in cele din urmă vom afla-o.

Mai departe, dl Munteanu reproduce un fragment publicat de către Georges Duhamel, in Paris-Soir, in Ianuarie 1939. După cum scrie dl Munteanu, Georges Duhamel este un prieten de ieri şi poate şi de astăzi, al ţării noastre. Şi iată ce scria Duhamel: "Cu cei douăzeci de milioane de locuitori, cu poeţii, cu artiştii, cu savanţii săi... cu frumoasele sale institute ştiinţifice, cu fervoarea sa culturară... cu solul său *fecund*, cu enorma sa ţărănime sănătoasă si naivă (sublinierea este a noastră) poporul român este un mare popor". Aceste fraze le-a scris Georges Duhamel şi cu toate că, probabil, scriitorul francez este tot atât de intelectual ca şi cei de la "Anotimpuri", constatăm cu surprindere că nu trebuie să facem nici un efort pentru a descoperi Patria noastra, România. Nu trebuie s'o căutăm după colţurile frazei, ci o găsim in frază.

Şi acest patriotism românesc il găsim in fraza unui străin in 1939, deci atunci când, după cum spune dl Basil Munteanu, ne găseam in preajma catastrofei. Nu inţelegem dece dar, intelectualii de la "Anotimpuri" ne obligă să căutăm Patria pe la colţuri in 1955, adică atunci când ne găsim in fundul prăpastiei?

Mai departe dl Munteanu scrie: "Am fost un "neam mare" iar astăzi suntem o ruină. Există cumva printre noi cineva pe care acest contrast să nu-l sfâşie in permanenţă, pe care această vertiginoasă cădere să nu-l fi transformat aproape radical? In fiecare suflu, in fiecare cuvânt, manifestăm inconştient o dublă personalitate: cea de ieri, sorbind anumite puteri din seva vestitului nostru "sol fecund", din conştiinţa că aparţinem unui "neam mare" şi că vorba noastră se află intrucâtva imputernicită şi autentificată de el; şi cea de *astăzi*, desprinsă, singuratecă, bătută de toate vânturile, in căutarea unui port, reper şi referinţă, unde să-şi ancoreze un moment rătăcirile.

"Iată insă o infinitate de alte contraste sfâşietoare. "Prietenii" de ieri au devenit dintr'odată distraţi, foarte ocupaţi, cu ciudate eclipse de memorie. Ne citim in ochii lor ca intr'o oglindă, pe noi, cei de ieri, cei de azi, şi măsurăm incăodată căderea. Scriind aşa mă gândesc mai puţin la "prietenii" personali decât la prietenii, aşa de numeroşi pe vremuri, ai "marelui neam" de ieri. Ce-au devenit? Cum se descurcă ei cu propria lor conştiinţă?...

..."Cine dintre noi nu trăieşte, dramatic şi obsedant, aceste contraste, aceste ucigătoare desamăgiri, aceste sfâşieri care-i dedublează personalitatea? Şi cine poate pretinde că acest fenomen sufletesc nu se răsfrânge in creaţia sa estetică şi literară?..."

Sunt in total acord cu dl Basil Munteanu. "Ucigătoarele amăgiri", in mod normal se răsfrâng sau ar trebui să se răsfrângă in creaţia estetică şi literară a exilului nostru. Din nefericire lucrurile nu se petrec astfel. Cităm:

"In ce Colchită-a soartei mele
Pe mări inalte fără unde,
Berbec de gânduri şi de stele
Iţi ascunzi coarnele rotunde?

Te caut intre Peşti şi Taur
Şi vântu-mi suflă in vintrele:
Unde e lâna ta de aur,
Berbec fugar al vieţii mele?"

Aceste versuri apartin dlui Busuioceanu. Ca să fim drepţi cu dl Busioceanu, trebuie să spunem că dsa a scris şi versuri in care se răsfrânge "infinitatea de contraste sfâşietoare". Iată insă că acele versuri nu au fost pe placul dlui Mihai Niculescu de la "Anotimpuri", de moment ce nu le citează. Sau:

"O nesfârşitul liniştei străbătut de intâia senină
mişcare sonoră, deşteptarea creatului, in nemărginitul
roz de lumină."

publicat de dl Caranica in "Caete de dor".

Tot in "Caete de dor", dl Mihai Niculescu publică:

"Amiază pură, clară amăgire,
Sloi de'ntuneric fosforos, minţit
De frageda luminii fulguire,
Promisă,n zori. ucisă'n asfinţit.
Salut!"

Şi pentru a nu abuza de răbdarea dlui Basil Munteanu, cităm pe cea mai savuroasă:

—"Icoana mai las-o
Pânzei lui Picàsoo,
Când nu-i nici cotoi
Nici pisoi: Strigoi!"
(Scuipă Sfântu Mucea:
—"Câţ! bătu-te-ar crucea!")

Această "creaţie" literară aparţine dlui Amăriuţei şi a fost publicată tot in "Caete de dor". Indiscutabil, dlui Munteanu nu i s'ar putea reproşa aceste aberaţii, dacă ele nu ar figura in numărul acesta al "Anotimpurilor", "printre poemele cele mai reuşite ale exilului românesc".

Ne intrebăm deci care este justificarea amarului reproş făcut de dl Munteanu "prietinilor" de ieri ai ţării noastre, că ne-au uitat, că au devenit distraţi, etc? Nu inţeleg ce ar voi dl Basile Munteanu să facă aceşti străini, pentru a dovedi că nu ne-au uitat şi pentru a dovedi că nu sunt in conflict cu conştiinta lor? E probabil că dl Munteanu se gândeşte că aceşti prieteni de ieri ai ţării noastre, ar trebui să scrie despre România pe care au cunoscut-o, despre virtuţile strămoşilor noştri, despre eroismul acelui ţăran "sănătos şi naiv", etc. Şi socotim că nu are dreptate. Dacă exilaţii noştri consideră că trebuie să fie adevăraţi "intelectuali", care "operează in universal", că nu sunt "nişte provinciali", când e vorba de propria lor tară, de ce să nu dăm dreptul "prietenilor" de ieri să aibă şi ei asemenea preocupări "inalte", mai ales că e vorba de o ţară prietenă, interesantă numai atunci când poate să vândă grâu cu preţ mic şi să cumpere avioane demodate cu preţ ridicat? Intrebăm pe dl Basil Munteanu dacă cu asemenea preocupări "inalte", dacă scriind (in

(Urmează in pag. 18.)

franţuzeşte sau englezeşte) versuri asemănătoare celor citate de noi, s'ar ajuta cu ceva chinuitul nostru neam? Cu ce ar fi uşurat ţăranul "sănătos şi naiv", dacă Georges Duhamel ar semna versiunea franceză a perlei:

—"Icoana mai las-o
Pânzei lui Picasoo,
Când nici nu-i cotoi
Nici pisoi: Strigoi!"
(Scuipă Sfântu Mucea:
—"Cât batu-le-ar crucea!")?

Deci "prietenii" de ieri, au uitat "marele nostru popor". In acest caz, cred eu, ar trebui să le-o amintim noi, tenace, insistent, până la obsesie, pentru a-i pune în conflict cu propria lor conştiinţă. Şi le-o putem aminti prin ziarele noastre, prin revistele noastre, prin cărţile şi broşurile noastre. Şi aici sunt din nou de acord cu dl Basil Munteanu: pentru a le-o reaminti, nu trebuie să ne batem cu pumnul în piept ca în discursurile de altădată la zece Mai, ci prin exprimarea amăriciunii, a durerii, a "sfâşierii", a "tristeţei", a "depresiunii", a "revoltei". Nu sunt pentru "La Sarmisegetuza stă mândrul Decebal. Ce-a frânt popoare multe, de jos şi de pe cal", nu sunt pentru poezia sforăitoare a lui Mircea Dem. Rădulescu, dar sunt pentru "Covorul basarabean" al lui D. Iov, poezie veche şi ea totuşi de 15 ani. Şi aceste sentimente trebuiesc exprimate simplu, direct, să fie înţelese de mase cât mai largi de cititori, să nu aibă nimei nevoie să umble su cheia în buzunar pentru a înţelege rebusurile celor de la "Anotimpuri".

Domnul Basil Munteanu se mai declară contra versului liber. "Las la o parte aici unele lipsuri mai vechi, pe care abuzul aşa numitului "vers liber", mânuit de oameni fără talent, le-a agravat acum vreo treizeci de ani, şi care dăinuiesc". (Sublinierea este a noastră.)

Citind însă revista, de la început la sfârşit nu găsim pus în practică nici unul din punctele program expuse de dl Basil Munteanu. In poezie, de la început până la sfârşit, întâlnim versul liber, adică acel de care s'a abuzat şi care mai dăinuie. Patriotismul nu se întâlneşte decât într'o singură bucată, aceia a dlui Cuşa, în rest nu poate fi găsit ascuns sub nici un cuvânt, nu poate fi dibuit nici după un colţ de frază. Proza e şi mai străină de "patria" cu vechile sale atribute nostalgice, cu tragicu-i destin actual, cu fatala ei reîntrupare în viitor".

In "Incercare de introducere la o biografie", dl Eustaţiu Vladimir scrie: "Scriu aici şi nu asta vreau să spun"; "...dar ce scriu acum, deasemeni este inexact"... (De acord! n. n.)... "Şi desigur, mă repet chiar prea des şi cititorii pot găsi că sunt monoton şi sărac" (taman aşa, n. n.)... "Universul de ieri nu fusese decât o serie complicată de cutii şi cutiuţe: un popă, o cutie; o casă, o cutie; un măr, o cutiuţă; o pasiune, o cutie; o senzaţie, o cutiuţă (craniul autorului, o cutiuţă deranjată), etc. Să presupunem că aceste lucruri ar fi extraordinar de interesante, că ar revoluţiona filosofia şi că nu ar fi nişte lucruri spuse de alţii, şi încă demult, cu ce ar deranja conştiinţa prietenilor care ne-au uitat? Şi aceste rânduri au fost scrise în 1943, când Ţara era încleştată într'o luptă pe viaţă şi moarte. Nimic din elanul celor care mureau pe câmpiile ruseşti, din dorul, din amăriciunea, ţăranului "sănătos şi naiv" nu turbura preocupările "filosofice" ale dlui Eustaţiu Wladimir! De ce să ne mirăm deci dacă acuma nimic din disperarea celor care au fost paraşutaţi în ţară sau lâncezesc în închisorile elveţiene nu găseşte nici un ecou în scrisul "intelectualilor" dela "Anotimpuri"?

De "Vânătoarea" dlui Burileanu (Aristide), e bine să nu mai vorbim. Ca în nuvelă (!), desigur dl Burileanu a avut un conac (în binecuvântata ţară românească, toţi Aristizii au avut un conac), şi în loc să se ducă să şi-l apere, a preferat să se aranjeze la Lisabona, unde avea întâlniri suspecte cu diferiţi tipi într'o casă de la marginea capitalei portugheze. Intâlniri nevinovate desigur, dar urite. Urite au fost socotite de poliţia portugheză, prea puritană desigur, şi ne la curent cu "obiceiurile" diplomaţiei româneşti. Conacul s'a dus să i-l apere ţăranul "sănătos şi naiv".

Nu socotim că într'o revistă, de la început până la sfarşit trebuie să găsim bucăţi patriotice. Dar rămânem surprinşi când într'o revistă întreagă, şi încă la primul ei număr, găsim numai două strofe în care adie parfumul ţării de departe. Şi mai rămânem surprinşi când în nota dlui Bărbulescu găsim adevăratul program al revistei, în divorţ total cu punctele din programul dlui Basil Munteanu şi, ne place să credem, strecurat fără consinţământul, dacă nu fără ştirea "profesorului"... "posibilităţile noastre de a opera în universal. Suntem acolo unde valorile româneşti nu par o simplă provincie pe harta spirituală a lumii, ci ele participă, întrucât sunt o formă de a fi a Absolutului, la ceeace constituie esenţa umanităţii".

REVISTE

Am văzut cum "se operează în universal"... "Scuipă Sfântu Mucea..."

De "ţăranul sănătos şi naiv"—şi prost adăogăm noi, pentrucă—şi pune pielea în faţa gloanţelor pentru a-i da posibilitatea dlui Amăriuţei să aiureze-să se ocupe Georges Duhamel, şi dacă-i vine pofta să "opereze şi el în universal" să-l chemăm la ordine şi "să-l punem în conflict cu conştiinţa".

Bine, dar în acest caz, dece dnii de la "Anotimpuri", nu se duc în ţară, mai ales că unii dintre ei au avut legături destul de strânse cu cei ce ne sugrumă Neamul? (Dl Basil Munteanu (profesorul), a publicat un articol în revista comunistă de la Paris "France-Roumanie", iar dl Amăriuţei a luat bursă de la Petru Groza.)

Lumina, anul VIII, Decembrie 1954

Românii din Iugoslavia sunt cei mai puţin cunoscuţi şi, am putea spune, nota a fost dată chiar de oficialitatea românească care, între cele două războaie mondiale, pentru a nu aduce nici o umbră alianţei cu vecina de la Sud, i-a lăsat în uitare. Dar dacă Românii din Patria-Mamă s'au desinteresat de ei şi cu toate că autorităţile iugoslave au fost destul de sgârcite în acordarea de libertăţi minorităţii româneşti ei, Românii din Iugoslavia, nu s'au desinteresat de fraţii lor de la Nord.

Intâmplarea a făcut să-mi cadă în mână o revistă literară a acestor Români. "Lumina" este în al nouălea an de apariţie şi-după cât se pare-a avut şi are o apariţie regulată. Am citit-o dela început la sfârşit şi am avut impresia că mă aflu în faţa unei reviste ce apărea, înainte de războiu în România. Limba întrebuinţată de colaboratorii acestei reviste este curat românească, în afară de unele mici, foarte mici greşeli, este limba ce se întâlnea în revistele din ţară sau care se întâlneşte în revistele exilului nostru. Am notat dintr'o traducere dintr'un scriitor iugoslav, o mulţime de neologisme: rondouri, exală, injectată, pedanterie, tenebre, semiobsturitate, relaxează, edificiu, estompează, etc. Cum traducerea a fost făcută dintr'o limbă slavă, nu se poate presupune că aceste neologisme se datoresc unei influenţe din scriitorul tradus ci din alţii şi e normal să credem că aceasta vine dela scriitorii români moderni. Şi pentru ca această influenţă să devină atât de puternică, se presupune că scriitorii români moderni nu au fost numai cunoscuţi de fraţii noştri din Iugoslavia ci şi aprofundaţi.

Din poemele publicate în acest număr se poate remarca influenţa poeţilor români şi în una în special, "Ploae" de Mihai Avramescu, redactorul revistei, acea a lui Bacovia este de necontestat:

"Ploae,
ploae pe mirişti,
Ploae pe grilajul mut,
ploae pe acoperişuri,
în răsărit şi în apus,
pe alături,
în fumul livid din hogeaguri
pe sunetul trompetei din cazarmă,
pe aşteptarea mea...
Ceaţa s'a lipit de uşa unde te aştept."

"Ploae epigramatică în compartimentul de a treia" de Sima Petrovici, ne arată o glumeaţă întrecere epigramatică în timpul unei călătorii cu trenul, întrecere care ar fi putut foarte bine să se petreacă altădată şi între Românii din Patria-Mamă, iar bucata cea mai reuşită, pe care o reproducem:

"Am plecat şi eu la mare
Fără bani, fără mâncare;
Salvarea e pentru mine,
De-oi găsi o babă bine.",

ne arată că această întrecere epigramatică ar fi putut foarte bine acea loc, şi între Românii din exil în special între cei stabiliţi la Paris.

Românii care scot revista "Lumina" la Vârşeţ, cunosc pe Bolliac, pe Gheorghe din Moldova, pe Traian Demetrescu, Gheorghe Adamescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alexandri, Tudor Arghezi, Bacovia, Caragiale Ion, Caragiale Matei, Vasile Cârlova, Gheorghe Coşbuc, Ion Creangă, Delavrancea, Depărăţeanu, Victor Eftimiu, Mihail Eminescu, Gherea, Macedonski, Maiorescu, Tudor Muşătescu, Nicoleanu, Perpessicius, Ştefan Petică, Victor Ion Popa, Carmen Sylva, Văcăreştii, Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu, care în numerele revistei din anul 1954, au fost comentaţi sau citaţi, adică, în rezumat, cunosc toată producţia literară românească, de la începuturi până în timpurile cele mai noi.

Ar fi bine dacă redactorii revistei "Lumina" ar căuta să stabilească relaţii de schimb cu publicaţiile româneşti ce apar în exil şi chiar să ceară colaborarea condeelor româneşti desţarate, pe care "Lumina" le-ar socoti necesare.

Dar viaţa românească din Banatul iugoslav nu se reduce la revista "Lumina". Se găseşte o tipografie numită româneşte "Libertatea", se găsesc ziare româneşti şi- ceiace era mai puţin de aşteptat-, o casă de editură, care editează cărţi româneşti, literare, istorice, ştiinţifice, sau de şcoală: aritmetici, cărţi de citire, de geografie, de muzică, etc.

Catatea Luminii, Sao Paolo-Brazilia-Anul I, No. 1

Publicaţiile româneşti, în special cele literare, au deobiceiu o viaţă foarte grea. Apar cu încredere, unele cu ifose, cu speranţa că vor găsi sprijin în pribegii români, dar după un timp-mai lung sau mai scurt-încep să dea semne de oboseală. Cele mai multe mor în indiferenţa totală a exilului românesc şi-din nefericire-fără să lase nici o urmă şi chiar nici un regret. Dar, fenomenul acesta deprimant, îşi are corespondentul lui reconfortant: în locul revistelor defuncte, apar altele noi, de cele mai multe ori numărul publicaţiilor noi apărute, depăşeşte pe cel al celor decedate.

Şi-a dat sufletul "Luceafărul", i-au luat loc "Înşir-te mărgărite", "Vers" şi "Exil". A dispărut "Exil", i-au luat locul "Caete de dor" şi "Carpaţii". Face impresia acuma că revista de metafizică şi poezie dela Paris, e pe patul de moarte—nu i s'a comunicat încă oficial decesul—, şi au şi apărut două reviste noi: "Anotimpuri" despre care am vorbit deja şi "Cetatea luminii". Nimeni nu trebuie să se aştepte ca noi dela "Carpaţii" să ne bucurăm de decesul sau agonia "Caetelor de dor". In primul rând pentrucă spiritul nostru înclinat spre polemică nu merge până la a ne bucura de moartea sau agonia unui confrate, în al doilea rând pentrucă—mai devreme sau mai târziu—şi "Carpaţii" vor avea aceiaşi soartă. Deaceia nu ne vom bucura la decesul "Anotimpurilor" indiferent dacă acest deces va surveni înaintea sau după cel al "Carpaţilor", ci din contra, ne vom întrista. Ne bucură apariţia "Anotimpurilor", în aceiaşi măsură în care ne bucură apariţia "Cetăţii luminii".

Numărul prim al revistei de la São Paolo, prezintă defectele contrarii celor semnalate în "Anotimpuri". Frazele grandilocvente, patriotismul strident, potrivit într'un cuvânt de început, devine supărător când el se repetă prea des. Socotim apoi că disproporţia între materialul nou şi reproducerile din scriitorii decedaţi sau în viaţă, este prea mare. Dar "Cetatea luminii" este la primul număr şi desigur aceste defecte vor dispărea în numerele următoare. In acest număr se redau frumoase pagini din: Nae Ionescu, Grigore Nandriş, Radu Gyr, Eminescu, Bălcescu, Eliade, Busuioceanu, Buescu, Arghezi, Cotruş, Goga, Vasile Militaru, Coşbuc, Mateevici, etc., şi colaborează Amos de pe Nistru, D. Paulescu, Ion Ţolescu, Dumitru Mărgineanu, Toma Jalbă, Cătălina Negură, Tudor Crişan, Prof. G. Dănulescu şi D. Dorneanu.

Urăm confratelui "Cetatea Luminii" o viaţă cât mai lungă şi cât mai lipsită de griji.

Caminul, Sao Paolo, Brazilia.

Modesta şi mai ales lipsita de pretenţie revistă "Căminul", aduce în ultimul număr colaborarea unui nume nou: Nicolae Teban. Dl Teban, "Moş Teban" pentru cei care-i sunt prieteni şi chiar pentru cei care nu-i sunt, intră în literatură fără să ceară voie dela nimeni, fără un certificat eliberat de cei cari se ocupă cu asemenea treburi în exilul nostru.

Dl Teban debutează târziu, foarte târziu; are peste 50 de ani. Nu ştim dacă l-a sfătuit cineva sau ideia aceasta a pornit de la el. Dacă l-a sfătuit cineva, cel care a făcut-o, bine a făcut, iar dacă ideia a pornit de la el e şi mai bine, căci "Moş Teban" are talent.

S'ar părea că ultima ipoteză e cea adevărată căci ghiluşul Moş Teban scria recent unui prieten: "Dragă, tu ştii, eu nu am prea multă carte, dar îmi place să citesc, iubesc cartea. Şi am căutat să citesc şi eu ce scriu "domnii cei mari" din amăritul nostru exil. Şi n'am înţeles nimic. Desigur domnii aceştia sunt prea savanţi pentru tărtăcuţa mea chealǎ. Şi cum majoritatea pribegilor nu sunt savanţi, m'am hotărît să scriu eu ceva pe înţelesul celor mulţi".

Când am citit scrisoarea, am zâmbit. Moşul era aşa cum îl ştiam: optimist, vesel, ghiduş. Şi tot aşa l-am găsit în paginile "Căminului". In fond, poate aici este secretul succesului lui Moş Teban: citindu-l, ai impresia că stai de vorbă cu el, atunci când s'a pus să scrie a rămas simplu, senin, a scris ca şi cum ar povesti unor prieteni, la un pahar de vin. Nu se întâlneşte sforţarea, crisparea celor care scriu cu gândul de e deveni scriitori. Şi adevărata cheie a succesului, credem noi, constă în sinceritatea, marea lui sinceritate. O sinceritate egalată în literatura noastră doar de Crevedia.

Asupra cărţii "Prigoana cea mare", vom reveni cu o amplă cronică, dacă împrejurările ne-o vor permite.

A. R. C. Montreal, Canadá

Revista "Asociaţiei Românilor din Canada" s'a echimbat mult de când e redactată de dl prof. Sultana. Nu cunoaştem situaţia locală, dar în principiu suntem pentru o redactare integrală în limba română.

In ultimele numere s'a remarcat colaborarea dlui Ion Ţăranu. Un alt scriitor produs al exilului. Şi de real talent. Un talent care e trecut sub tăcere. Nici Ion Ţăranu n'a făcut temenelile de rigoare pentru a fi primit în tagmă. Aceasta nu-l împiedică să continuie să scrie şi bine face.

Ion Ţăranu recurge la un procedeu nou, acid: aşa scrie un fel de fabule în proză. In ultimul număr îi biciuieşte pe comunişti, în penultimul pe proprii lui prieteni. Şi din fabula din penultimul număr se degajă o profundă amăriciune. A fost oare înţeleasă fabula dlui Ţăranu? Ne îndoim. Căci fabulele au un defect: tocmai cei pe care autorul ar voi să-i biciuiască, râd în pumni; sunt convinşi că cei biciuiţi sunt "ceilalţi".

CONCURSUL DE NUVELA

* Revista "Carpaţii", reluând o veche ideie a comitelului de redacţie, instituie, începând cu acest număr, un concurs de nuvelă.

Manuscrisele vor trebui sî fie bătute la maşină şi să nu depăşească 4 pagini din revistă. Ele vor trebui trimise până la 15 Aprilie 1956, cu menţiunea "concursul de nuvelă".

Acele pe care redacţia le va găsi bune, vor fi tipărite treptat în revistă.

Juriul de apreciere va fi format din abonaţii revistei care, în plic, vor anunţa redacţiei titlul nuvelei pe care au aprecit-o mai mult.

Nuvela care va avea cale mai multe voturi va fi premiată cu 1.000 de pesete, a doua cu 750 de pesete şi treia cu 500 de pesete.

Subiectul nuvelei trebuieşte să fie în legătură fie cu războiul nostru contra Rusiei sovietice, fie cu mişcarea de rezistenţă din ţară şi exil, fie cu situaţia dramatică a Românilor din ţară şi exil.

ECOURI

Memoriu prezentat sefilor de guverne si ministrilor afacerilor straine ai marilor puteri occidentale cu ocazia conferintei de la Geneva din Iulie 1955

Deşi nu intră în cadrul preocupărilor revistei noastre, totuşi, dat fiind importanţa momentului internaţional creat de Conferinţa celor patru mari puteri la Geneva, am crezut că este bine să facem cunoscut cititorilor textul integral al memoriului pe care Comunitatea Românilor din Spania l-a adresat cu acest prilej conferenţiarilor, memoriu demn, măsurat şi, mai ales, lipsit de complexele de inferioritate şi culpabilitate. E o datorie a noastră a tuturor cei din afară, de a nu pierde nici un prilej pentru a cere dreptate pentru Neamul românesc.

Red.

Popoarele oprimate de Rusia pun speranţele lor în Marile Puteri apărătoare ale principiilor care formează armatura ideologică a NAŢIUNILOR UNITE.

Inţelegem intenţia Rusiei de a escamota problema aşa ziselor State satelite, astfel ca ea să nu fie examinată la Conferinţa păcii din Geneva, dar credem că este de datoria celor trei mari puteri democrate să nu consimtă la ratificarea celei mai flagrante violări a dreptului de autodeterminare.

In raportul adresat de preşedintele Roosevelt Congresului, asupra Conferinţei de la Yalta (1 Martie 1945), se afirmă ideia păcii "pe principiile sănătoase şi juste ale Cărţii Atlanticului, pe concepţia demnităţii fiinţei umane şi pe garanţia toleranţei şi libertăţii religioase".

In acelaş raport al preşedintelui Roosevelt se preciza şi rolul celor trei naţiuni puternice de a colabora "în timpul perioadei de nestabilitate de după încetarea ostilităţilor, pentru a ajuta popoarele din teritoriile eliberate sau din toate Statele satelite, să-şi rezolve problemele proprii prin procedee democratice, solid stabilite. "Şi preşedintele condiţiona revenirea la viaţa publică normală de alegerile libere ce trebuiau efectuate.

Dacă guvernul Rusiei va refuza să fie adusă în desbaterea conferinţei celor patru, problema Statelor satelite, aceasta se datoreşte faptului că este conştient de falsul cinic săvârşit în toate Statelor zise satelite prin impunerea unor guverne care nu reprezintă decât voinţa ocupantului.

Contra acestei violări a angajamentelor luate de Rusia au protestat atât guvernul Statelor Unite (raportul preşedintelui Truman către naţiunea americană asupra conferinţei dela Postdam (9 August 1945) cât şi Ernest Bevin, secretarul de Stat la Afacerile externe engleze, în expozeul făcut în ziua de 20 August 1945 în Camera Comunelor. Deci, de la început, s'a observat intenţia Rusiei de a împiedica poporul român să-şi exprime liber voinţa.

In Conferinţa de la Moscova (16-26 Decembrie 1945) s'au stabilit bazele reorganizării guvernului român precum şi misiunea guvernului constituit pe aceste baze: "un guvern român astfel constituit va trebui să declare că alegeri libere pe baza dreptului de vot, secret şi universal, vor avea loc în intervalul de timp cel mai scurt posibil"; "... guvernul român astfel reorganizat va trebui să dea asigurări în ceiace priveşte libertatea presei a religiei şi a întrunirilor".

La reînoitele intervenţii ale guvernelor Statelor Unite şi Marei Britanii a răspuns primul ministru Groza (impus cu violenţă de Vichinsky) prin reînoitele asigurări că "alegeri libere şi fără restricţii vor avea loc deîndată ce va fi posibil, pe baza scrutinului universal şi secret"... "Guvernul a dat deasemeni toate asigurările în ceiace priveşte libertatea presei, a cuvântului, a religiei şi a întrunirilor".

Toate aceste asigurări erau date spre a câştiga timp şi a organiza cea mai monstruoasă maşină de falsificare a voinţii poporului român. Libertatea presei a fost suprimată de fapt prin cenzura efectivă exercitată de sindicatul tipografilor, prin modul de a se distribui hârtia, prin sindicatul colportorilor, prin controlul exercitat la expediţia ziarelor.

Libertatea de întrunire a fost anulată prin folosirea bandelor armate organizate şi antrenate ca să împiedice ca reprezentanţii partidelor de opoziţie să ia cuvântul. Aceleaşi bande terorizau pe membrii acestor partide, spre a-i împiedica să ia parte la întruniri.

In notele remise guvernului provizoriu, prezidat de Petre Groza, de reprezentanţii Statelor Unite şi Marei Britanii (27 Mai, 28 Mai, 14 şi 20 Iunie 1946) se menţionează toate violările săvârşite, cu scopul de a împiedica cu orice preţ, ca poporul român să-şi exprime liber voinţa.

Când toată gama violenţelor s'a dovedit inoperantă, când guvernul impus de trupele ruseşti de ocupaţie s'a convins că secretul votului înlesneşte voinţii naţionale să se manifeste, el a recurs la falsificarea urnelor. In locul alegerilor libere s'au impus ca valabile, alegeri prefabricate.

Toate actele acestor guverne, instalate sub protecţia baiontelor sovietice, sunt lovite de nulitate. România n'a avut guverne legitime, ci numai guverne de uzurpare.

In momentul când cele patru mari puteri vor să examineze cauzele tensiunii internaţionale, spre a găsi soluţiile adecvate unei destinderi în Europa, ele nu pot înlătura problema Statelor numite satelite. A reduce problema stării de adâncă nelinişte de care se resimte azi Europa numai la Germania, este ceva mai mult decât o greşală, deoarece prin unificarea Germaniei şi stabilirea frontierelor de Est se rezolvă numai parţial problema destinderii. Chiar U. R. S. S. a admis să se efectueze alegeri libere în toată Germania, astfel ca poporul german să-şi manifeste voinţa. Ce argumente valabile se pot prezenta contra efectuării de alegeri libere şi în Statele zise satelite?

Orice angajament internaţional luat de unul din guvernele acestor State este nul de drept, deoarece guvernele lor nu sunt expresia voinţii naţionale liber exprimate. Validitatea principiilor care stau la baza Naţiunilor Unite nu poate fi limitată, creîndu-se naţiuni privilegiate, condamnând alte naţiuni şi legalizând situaţia de sclavaj în care se găsesc astăzi.

Poporul român nu cere decât dreptul de a-şi designa reprezentanţii lui, împuterniciţi să ia angajamente internaţionale, să vorbească în numele lui.

Este oare această cerere îndreptăţită în contrazicere cu unul din principiile bazice ale Chartei Naţiunilor Unite? Constituie această cerere o provocare? Ameninţă ordinea de Drept pe care vor să o instaureze Naţiunile Unite?

Niciodată U. R. S. S. nu s'a încumetat să nege dreptul de auto-determinare al popoarelor; chiar mareşalul Stalin s'a simţit obligat să definească, în Noembrie 1942, scopurile de războiu ale puterilor aliate: "Coaliţia anglo-ruso-americană înscrie în programul său punctele următoare: abolirea privilegiilor rasiale, egalitatea în drepturi a tuturor popoarelor şi inviolabilitatea teritoriului lor; eliberarea naţiunilor oprimate şi restituirea suveranităţii lor".

Poporul român cere, pe baza acestui program formulat de cel mai autorizat reprezentant al Rusiei sovietice: RESTITUIREA SUVERANITĂŢII NAŢIONALE.

Revendicările poporului român se rezumă la următoarele 5 puncte:

1) Retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României, conform angajamentelor formale luate de Rusia prin Tratatul de pace cu România. Aceste angajamente nu pot fi anulate prin acorduri încheiate de Sovietici cu guvernele satelite.

2) Retrocedarea provinciilor româneşti Basarabia şi Bucovina de Nord, anexate pe nedrept de U.R.S.S.

3) Retragerea tuturor formaţiilor politice şi paramilitare sovietice ca şi a tuturor organelor de control şi de imixtiune sovietică în administraţia românească.

4) Restaurarea tuturor libertăţilor prevăzute de Charta Atlanticului.

5) Pentru epoca de tranziţie până la efectuarea alegerilor şi designarea Adunării Naţionale Constituante, să fie instalată o administraţie formată din personalităţi româneşti, sub controlul reprezentanţilor ţărilor europene neutre (Suedia, Elveţia, Irlanda). Astfel se va da posibilitatea poporului român să se obişnuiască cu exercitarea normală a libertăţilor publice, de care a fost lipsit atâţia ani; să exercite, în cunoştinţă de cauză drepturile sale şi să-şi desemneze reprezentanţii săi în Adunarea naţională constituantă.

Deoarece poporul român, supus unui regim de opresiune nu are posibilitatea de a-şi spune cuvântul, ne revine nouă, exilaţii, datoria de a prezenta celor trei Mari puteri, campionii Chărţii Atlanticului, revendicările Naţiunii noastre.

Aceste revendicări, expuse în cele cinci puncte de mai sus, nu sunt în contradicţie cu Charta Naţiunilor Unite şi acceptarea lor ar face imposibile rătăcirile actualelor guverne ale ţărilor situate dincolo de cortina de fier, cari constituie flagrante violări ale Chartei susmenţionate.

Noi suntem convinşi că servind cauza atât de dreaptă a naţiei noastre, servim în acelaş timp cauza păcii.

Lăsarea acestor probleme în sarcina istoriei, în afară de faptul că ar sdruncina încrederea popoarelor în principiile apărate de puterile democrate şi care sunt la baza Naţiunilor Unite, ar conduce deasemeni în mod fatal la un impas: popoarele care se găsesc dincolo de cortina de fier, simţindu-se părăsite, îşi vor pierde toată puterea de rezistenţă şi se vor confunda cu timpul, în mod pasiv, în masa informă a Rusiei sovietice. Căci timpul nu lucrează în favoarea libertăţii în cadrul Statelor de structură strict poliţienească. Această fuziune va mări forţa Sovietelor într'o proporţie, din punct de vedere numeric de 60 %, din punct de vedere calitativ aportul fiind mult mai ridicat. Sau părăsirea de către Marile puteri democratice va crea o stare de disperare de aşa natură, încât ea va face ineficace orice acord încheiat pe baza statuquo-ului între Occident şi U. R. S. S. Această stare de agitaţie plus manifestaţiile insurecţionale inerente, vor pune în cele din urmă în pericol Pacea în Europa.

Madrid, 30 Iunie 1955.

ALBUMUL MACEDO-ROMAN

Anul acesta se împlinesc 75 ani dela înfiinţarea "Societăţii de cultură Macedo-Română. Pentru comemorarea acestei date, Biblioteca română din Freiburg a luat iniţiativa editării unui "Album Macedo-Român" lansând în acest scop un apel pe care-l reproducem în întregime la sfârşitul acestor rânduri. Noi cei grupaţi în jurul revisted "Carpaţii", odată cu adeziunea noastră entusiastă, felicitm pe dl prof. Virgil Mihăilescu, directorul aşezământului cultural românesc dela Freiburg, pentru iniţiativa luată, care va evidenţia odată mai mult solidaritatea noastră cu fraţii din munţii Pindului, a căror suferinţe milenare le trăim astăzi şi noi Românii sub călcâiul sovietic.

APEL

In cursul acestui an se împlinesc 75 de ani dela înfiinţarea Societăţii de Cultură Macedo-Română. Pentru comemorarea acestui important eveniment cultural, Biblioteca Română a luat iniţiativa editării unui Album Macedo-Român.

Prin aceasta dorim a continua o tradiţie inaugurată de istoricul V. A. Urechia, primul secretar al acestei Societăţi, în al cărui comitet figurau personalităţi culturale şi politice ca: Dumitru Brătianu, C. A. Rosetti, Prinţul D. Ghica, Ion Câmpineanu, Dimitrie Sturdza, Gheorghe Chiţu, Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Jacob, Negruzzi, etc..

Cu acel prilej s'a editat — cum se ştie — cunoscutul Album Macedo Român la care au colaborat mai mulţi învăţaţi români şi străini, tratând diferite probleme pe plan istoric, etnografic, linguistic, politic, religios, etcétera, în legătură cu fraţii noştri din Peninsula Balcanică.

In acest scop, Biblioteca Română se adresează tuturor cărturarilor noştri din exil şi învăţaţilor străini, prieteni ai Neamului Românesc, care ne-au mărturisit în mod atât de impresionant marele lor interes pentru problemele noastre naţionale, solicitându-le preţioasa colaborare la acest Album.

Atât alegerea subiectului cât şi întinderea lui în tratare, rămân la aprecierea fiecăruia dintre colaboratori.

Ne place să credem că apelul acesta va găsi ecoul dorit în inimile compatrioţilor noştri. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în actualele împrejurări vitrege, asemenea colaborări vor constitui şi un semn de solidaritate naţională—aşa cum ştiau să o manifeste şi înaintaşii noştri—faţă de cea mai răzleaţă ramură a neamului nostru, ramură care, în ciuda îndepărtării ei de leagănul românesc, a ştiut să-şi păstreze simţirea şi fiinţa întreagă.

Adeziunile le această iniţiativă precum şi colaborările oferite se vor trimite la direcţia Bibliotecii Române din Freiburg. Numele participanţilor şi colaboratorilor vor fi publicate în tabloul de onoare al Albumului Macedo-Român.

Biblioteca Română din Freiburg (Germania).

O istorie a literaturii romane in italieneste

La Florenţa, în minunatul oraş al Renaşterii şi al lui Dante Alighieri, a apărut decurând, în Editura Sansoni, o splendidă Istorie a Literaturii Române, al cărei autor este profesorul Gino Lupi dela Universitatea din Milano.

L'am cunoscut pe acest pasionat cărturar italian, în anul 1929, în tumultoasa capitala a Lombardiei şi am fost cu sufletul mereu alăturea de el în anii când a început să-şi adâncească cunoştinţele despre limba şi literatura română, studiului cărora profesorul Lupi i s'a dedicat cu o râvnă şi energie mai presus de orice laudă, deşi, excepţional poliglot, şi-ar fi putut îndrepta privirile spre alte orizonturi culturale şi ştiinţifice.

In colaborare am tradus în italieneşte o samă de piese de teatru româneşti, între cari "Săptămâna luminată" a poetului-erou Mihail Săulescu, căzut în 1916 la Predeal în războiul nostru de întregire.

M'am bucurat din toata inima de sprinteneala de minte cu care îşi însuşea tainele limbii noastre şi de familiarizarea lui cu problemele româneşti în toate câmpurile de activitate spirituală. A fost, în mai multe rânduri, oaspe al României de ieri, la Universitatea de vară dela Valenii-de-Munte, unde a avut norocul să-l cunoască de aproape pe profesorul Nicolae Iorga, care l'a onorat cu marea lui preţuire şi prietenie. In timpul călătoriilor în ţara noastră, a avut prilejul să ia contact cu cei mai de samă scriitori ai noştri, acumulând un imens material documentar, pe baza căruia a construit dealungul anilor această monumentală "Istorie a literaturii române", pe care ni-o dărueşte acum, în condiţii tipografice excepţionale, în cele mai tragice zile ale vieţuirii neamului nostru pe pământ.

Cartea aceasta a profesorului Lupi, scrisă intr o limbă de mare prestigiu şi răspândire, ne soseşte ca un sol de bine şi ca o mare mângâiere între mulţimile de amărăciuni cu cari ne macină, de atâţia ani, desţărarea.

In încrucişarea de propagande a ultimului războiu mondial, profesorul Lupi a dus în presa italiană o viguroasă campanie în favoarea integrităţii Ardealului românesc, iar acum caţiva ani a dat la iveală în Italia o excelentă "Gramatică a limbii române", primită cu unanime elogii de către cărturarii specialişti în materie.

In timpul rasboiului, profesorul Lupi a publicat, subt titlul "Eminescu şi Bequer", un frumos şi cuprinzător studiu în revista "Horizonte" din Madrid, subliniind înrudirea sufletescă între aceşti doi mari poeţi neolatini: Pe bine şi pe rău, profesorul ne-a fost şi ne-a rămas prieten preţios şi statornic, care a pacetluit cu ultima-i carte o legătură care va înfrunta timpul.

Cine dintre noi ar putea să-i mul-

(Urmează în pag. 20.)

ECOURI

ţumească precum se cuvine acestui devotat prieten italian, pentru lucrarea "Istoria Literaturii Române", în care a închis, an de an, atâtea cunoştinţe, atâta maestrie şi atâtea osteneli?

Neamul românesc îngenunchiat şi despoiat de toate bunurile lui materiale şi spirituale, nu se poate ridica să-i mulţumească prietenului de zile grele, care şi-a închinat viaţa studiind comorile noastre literare şi dând dovezi despre ele în lume, în graiul de diamant al marei noastre surori Italia.

Imi permit să-i mulţumesc eu, în numele tuturora, după ce i-am fost alături în anii frumoşi când făcea primii paşi spre inima şi spre comorile cele mai nebănuite ale literaturii noastre poporale şi culte.

Spre Ferrara leagenului tău şi spre Milanul nobilelor tale osteneli, îţi trimit, pretene Gino Lupi, recunoştinţa mea de Român, căruia împărăţia beznelor n'a ajuns să-i pună căluş la gură.

A. C.

* O frumoasă realizare românească ni se semnalează din Trieste. Este vorba de şcoala românească de sub conducerea dlui învăţător Gh. Ionescu. Aceasta şcoală a dat o reuşită serbare de Crăciun şi o alta la 24 Ianuarie. Programul serbării de Crăciun a fost următorul: Conferinţa dlui învăţător Ionescu cu subiectul: Sărbătorirea Naşterii în pribegie; Rugăciune de Gheorghe Coşbuc, poezie recitată de Ecaterina Lăscăianu; Mi-e dor, de Ştefan Iosif, cor; Ţara mea, poezie de Neniţescu, recitată de Iosif Lăscăianu; Tricolorul, de Ciprian Porumbescu, cor; Limba noastră, poezie de Mateevici, recitată de elevul Ionescu Florin; Dai şi dai, poezie de Aron Cotruş, citită de C. Gavril, care mai citeşte şi un fragment din Cântarea României de Alecu Russo; Bătrânii, de Octavian Goga şi Munte, munte, brad frumos, cântate de Florian Bohus, Doina, de Mihail Eminescu, recitată de elevul Sava Alexandru; Deşteaptă-te române, cor; Unirea, de P. Dulfu, recitată de elevul Victor Lăscăianu; Alunelul şi Hora de la Bălţi, jucate de elevii şcolii; Dl Ionescu execută la acordeon câteva arii româneşti; Crăciunul pribegiei, poezie de N. S. Govora, este recitată de elevul Lavinel Ionescu. (Impresionat, dl Gissepe Nardela, îmbrăţişează pe copil şi-i dă 500 de lire); O, ce veste minunată, cor; O brad frumos, cor; Moş Crăcium, scenetă.

Ionescu Lavinel, recitând.

După executarea acestui program s'au împărţit daruri iar dl învăţător Ionescu aduce mulumiri elevilor, părinţilor şi tuturor acelor ce au contribuit moral sau material la succesul obţinut de şcoala românească din Trieste.

* In Toronto-Ontario, s'a creiat o casă naţională, graţie sprijinului acordat de Parohia românească ortodoxă din acel oraş.

Această casă naţională a dat serbări cu ocazia Naşterii Mântuitorului, Anului nou, Unirea Bucovinei, Unirea Ardealului şi Unirea Principatelor. La aceste serbări şi-au dat concursal elevii şcoalei de pe lângă Biserică (lăudabilă existenţa acestei şcoli), care, frumos îmbrăcaţi în costume naţionale, au jucat dansurile noastre naţionale, au cântat şi recitat. Şi-au mai dat concursul şi cei bătrâni, realizâdu-se programe frumoase, cu dansuri naţionale, coruri, recitări, conferinţe şi piese de teatru. Un prieten ne-a trimis o listă impresionantă cu numele Românilor din Toronto care se ocupă cu crearea unei atmosfere româneşti în acel oraş. Merită să fie semnalată armonia care pare să domnească printre Români de acolo.

* In oraşul Gary-Indiana, s'a realizat de către "Comitetul român social şi caritativ" de sub preşendenţia dlui A. Burtic, o emisiune de radio românească. Emisiunile au început la 1 Ianuarie 1955 şi au loc în fiecare Duminică, fiind puse sub conducerea dlor Prof. C. Bârsan şi Nicolae Novac. Programele sunt alcătuite din conferinţe, ştiri din Patria martirizată şi muzică românească. In cadrul acestor emisiuni, au conferenţiat până acum, Părintele Eugen Lazăr de la Biserica ortodoxă română "Pogorîrea Duhului Sfânt" din Gary, Părintele George Mureşanu de la Bisericile greco-catolice "Sfântul Nicolae" şi "Sfântul Dumitru" din East Chicago, dl Prof. Vasile Bârsan şi dl Nicolae Novac. Programele, foarte bine alcătuite, sunt urmărite cu viu interes de întreaga colonie românească din regiunea Gary-Chicago, care sprijină cu entusiasm această realizare românească.

Ceiace este interesant de semnalat, este faptul că acest entusiasm românesc merge până la contribuirea la plata acestor emisiuni, ceiace este foarte... foarte mult. Şi mai este interesant de semnalat faptul că la această realizare contribuie Românii vechi şi noi, ortodoxi şi greco-catolici, ceiace este... încă şi mai mult.

* Intre 29 Mai şi 7 Iunie 1955 a avut loc la Madrid, sub patronajul "Institului naţional al cărţii spaniole", sărbătorirea naţională a cărţii.

Printre alte manifestări culturale, a fost organizată cu acest prilej o expoziţie a cărţii.

In peste o sută de pavilioane special amanajate pe cea mai frumoasă arteră a Madridului "Passeo de Recoletos", Institutul naţional al cărţii, Institutul de cultură hispanică, Institulele oficiale de editură, casele particulare de editură şi marile librării, au expus lucrările lor şi operele de valoare universală ale culturii spaniole.

Editura "Carpaţii", prin străduinţele dlui Aron Cotruş, a obţinut pentru România dreptul de a participa la această expoziţie, singura participare străină dealtfel, în scopul de arăta lumii efortul cultural al exilului nostru.

Au fost expuse, pe lângă lucrările editurii "Carpaţii" toate lucrările şi revistele tipărite de Români în diversele ţări pe unde i-a aruncat soarta, standul românesc bucurâdu-se de o specială atenţie din partea sutelor de mii de vizitatori, dintre cari, mulţi au cumpărat cărţile româneşti, cu toate că nu ne cunoşteau limba, din simpatie şi solidaritate cu sora latină astăzi în robie.

N. S. G.

* Se apropie judecarea celor cinci Români, cari prin acţiunea lor au atras atenţia lumii întregi asupra cauzei româneşti. Aceasta le-a fost şi intenţia dar cauza a ieşit de mult din matca strâmtă a naţiunii noastre şi a devenit patrimoniul comun al tuturor popoarelor încleştate în lupta contra comunismului. Dăm mai jos două exemple:

Aiflăm de la Wishington că "The Foundation to Defeat Communism" de sub preşidenţia Dnei Luisa Gunther-o instituţie particulară sprijinită de fruntaşii politici şi oamenii conştienţi din toate domeniile vieţii americane, se pregăteşte să vină în ajutorul celor dela Berna. Are înfiinţată o secţie specială pentru cazul dela Berna, prin care va trimite la faţa locului jurişti celebri să-i apere, ziarişti şi reporteri abili, care să trâmbiţeze adevărul în toată lumea, unii prin pana lor ascuţită şi alţii pe calea undelor, plus o echipă de cineaşti care să eternizeze momentul istoric pe peliculă. După părerea lor, procesul Românilor dela Berna va avea un răsunet internaţional mult mai mare decât însuşi procesul Kravcenko. De pe malul celălat al Atlanticului, din insula Albion-Angliani se anunţă alţi prieteni şi camarazi de luptă.

Asociaţia Polonezilor din Anglia a colectat suma de 2.000 lire, pentru apărarea fraţilor români dela Berna.

Aceştia ne sunt prietenii care ne-au ajutat la nevoie.

M. HOJB.

* Dl N. S. Govora nu mai face parte din redacţia revistei "Carpaţii".

* Dl Ciorănescu este un scriitor foarte fecund. In exil a publicat două cărţi de versuri şi o dramă, toate în Editura "Fundaţiilor Regale".

Nu am avut noroc să văd nici una. Am căutat în publicaţiile româneşti un ecou al acestor interesante cărţi-interesante, de moment ce Fundaţiile Regale au găsit necesar să le publice—şi am rămas desamăgit. Despre poeziile dlui Ciorănescu, am găsit doar o recenzie de câteva rânduri lipsite de entusiasm, în "România viitoare", revistă a Tineretului Naţional-Ţărănesc, grupare politică românească în care dl Ciorănescu e membru marcant. In alte doua trei publicaţii româneşti, am găsit doar o simplă semnalare. Faptul că nici prietenii politici ai dlui Ciorănescu nu au fost capabili să scrie câteva rânduri entusiaste despre "poeziile" tânărului editat de Fundaţii, ni se pare foarte semnificativ.

Recent Fundaţiile Regale i-au publicat dlui Ciorănescu o "dramă", intitulată "Don Carlos la Viana". Nici pe aceasta nu am avut norocul s'o văd, dl Ciorănescu fiind, se pare, un scriitor foarte confidenţial. Am întâlnit însă o recenzie în "Anotimpuri", revistă la care dl Ciorănescu este colaborator şi din al cărei cerc face parte. Deci o recenzie în care prietenia şi-a spus şi ea cuvântul. Citâm:

"Astfel spus, reproşăm dlui Al. Ciorănescu afinităţile sale literare, iar lui Don Carlos mustul de trandafiri care-i curge prin vine şi care nu vrea sa fiarbă... Dacă piesa dlui Al. Ciorănescu s'ar reprezenta, am părăsi sala de spectacol după două ore, întristaţi şi noi... Păcat că intră Don Fernando cu istoria lui de viol (şi expunerea psichologică). Păcat şi de marioneta de Don Juan". Păcat, adăogăm noi, de banii cheltuiţi de Fundaţiile Regale, mai ales că e vorba de banii Ţării!

* Salutăm cu plăcere venirea ca redactor la ziarul "Solia" a părintelui George Preda, pe care-l cunoaştem ca un preot cu dragoste de carte, cunoscător profund al tuturor problemelor ce se pun la redactarea unui ziar religios.

N. S. G.

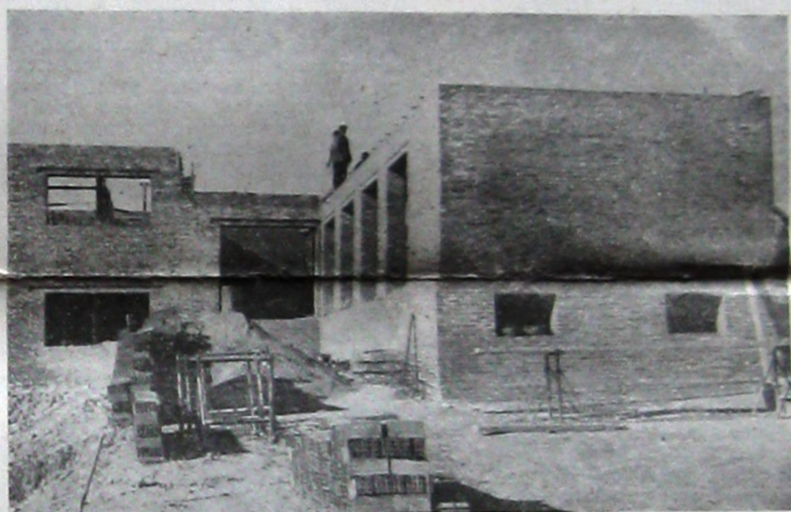
O supra aglomerare de lucru a tipografiei care tipăreşte revista noastră, precum şi propiile noastre greutăţi materiale, ne-au întârziat apariţia.

Numărul prezent încheie primul an de existenţă şi face primul pas în cel de al doilea. Obligaţi, din motivele expuse mai sus, a grupa trei numere în unul, vom căuta totuşi ca numărul total al paginilor unui an să fie de 72, aşa cum am anunţat iniţial, majorând de fiecare dată numărul revistei cu 4,8 sau 12 pagini.

Nădăjduin ca aceste dificultăţi să fie definitiv înlăturate în cursul acestui an şi ca revista să apară regulat, odată la două luni. Pentru atingerea acestui rezultat este nevoie însă şi de ajutorul Dvoastră al tuturor, fie determinând şi alţi compatrioţi cu care veniţi în contact să se aboneze la revistă, fie trimiţând anticipat abonamentul pe anul în curs.

Grija cu care până acum am îndeplinit obligaţiile luate faţă de sprijinitorii noştri, îndeplinind programul anunţat, sunt chezăşie pentru cei cari ar putea fi ispitiţi să pună la îndoială cinstea şi bunele noastre intenţii.

In acest scop, cei care sunt în restanţă cu plata abonamentului, precum şi acei cari vor să trimită abonamentul pe anul al doilea, sunt sugaţi sa trimita banii la următoarele adrese: Franţa: Dl Eugen Băilă, 5, rue de Sazières, Colombes-Seine; Germania: Dna Cornelia Veleanu: bei Frau Lemke, Herresbachstrasse, 21, Düsseldorf; Argentina: Dl Miguel Fleseru, calle Besares, 2.857, Buenos Aires; Canada, Statele Unite şi Australia prin cec bancar; pentru celelalte ţări se va stabili prin corespondenţă modul de efectuare a plăţii.

Stadiul lucrărilor la Căminul cultural Moţa-Marin.

CARPATII

Revistă Culturală

Director: ARON COTRUS

Redactor: TRAIAN POPESCU

Redactia şi Administraţia:
Calle Villanueva, 43, Madrid.

Abonamente:

Anual: 5 dol. U. S. A.
6 luni: 3 dol. U. S. A.

ES MANUSCRITO.—MARSIEGA, S. A.